



TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická



HOSPODÁŘSKÁ POMOC USA A SSSR STÁTŮM JIŽNÍ AFRIKY V LETECH 1975 AŽ 1991

Diplomová práce

Studijní program: N7503 – Učitelství pro základní školy
Studijní obory: 7503T023 – Učitelství dějepisu pro 2. stupeň základní školy
7503T114 – Učitelství zeměpisu pro 2. stupeň základní školy

Autor práce: **Adéla Drábková**
Vedoucí práce: PhDr. Michal Ulvr, Ph.D.



ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Adéla Drábková**
Osobní číslo: **P13000756**
Studijní program: **N7503 Učitelství pro základní školy**
Studijní obory: **Učitelství zeměpisu pro 2. stupeň základních škol**
Učitelství dějepisu pro 2. stupeň základní školy
Název tématu: **Hospodářská pomoc USA a SSSR státům jižní Afriky v letech 1975 až 1991**
Zadávající katedra: **Katedra historie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Diplomová práce si klade za cíl zjistit, jakým způsobem byly ovlivněny dějiny států jižní Afriky studenou válkou od vyhlášení nezávislosti Angoly roku 1975 do rozpadu Svazu sovětských socialistických republik v prosinci 1991. Pozornost bude především věnována hospodářské pomoci, kterou jim poskytovali dva hlavní soupeři studené války, Spojené státy americké a Svaz sovětských socialistických republik. Dále budou analyzovány a komparovány vztahy mezi těmito třemi světovými oblastmi a také cíle, kterých chtěly USA a SSSR svou pomocí dosáhnout. Pro uvedení do tématu bude obecně nastíněna role afrického kontinentu ve studené válce a problematika rozvojové pomoci, která byla jihoafrickému regionu poskytována ve velké míře.

Práce bude vycházet z české i zahraniční literatury a také z cizojazyčných a multimediálních pramenů, jako jsou například The New York Times, The Times nebo filmové týdeníky z Prelinger archives.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

CLOUGH, Michael: Free at Last? U.S. Policy toward Africa and the End of the Cold War [online], New York, NYU Press 1992, [vid. 12. 3. 2014], ISBN 0-87609-104-4, dostupné z:

<http://books.google.cz/books?id=XRw2H9UahXkC&printsec=frontcover&hl=cs&source=books.google.com>

DONALDSON, Robert H.: The Soviet Union and the Third World: Successes and Failures, Londýn, Westview Press 1980, ISBN 0-891589-74-0.

GASTROW, Shelagh: Who's Who in South African Politics, 4. dopl. vyd. Londýn, Hans Zell Publishers 1993, ISBN 1-873836-06-6.

HULEC, Otakar: Dějiny Jižní Afriky, 1. vyd. Praha, NLN 1997, ISBN 80-7106-247-2.

JAMES, William Martin: A Political History of the Civil War in Angola: 1974-1990, 1. vyd. New Jersey, Transaction Publishers 1992, ISBN 0-887384-18-8.

KISSINGER, Henry: Roky obnovy, přel. V. Viták, 1. vyd. Praha, BB Art 2002, ISBN 80-7257-785-9.

KLÍMA, Jan: Dějiny Angoly, 1. vyd. Praha, NLN 2008, ISBN 978-80-7106-950-8.

LEICHTOVÁ, Magdaléna - PIKNEROVÁ, Linda: Rozvojová spolupráce východního bloku v době studené války, 1. vyd. Praha, Dokořán 2013, ISBN 978-80-7363-570-1.

NÁLEVKA, Vladimír: Studená válka, 1. vyd. Praha, Triton 2003, ISBN 80-7254-327-X.

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Michal Ulvr, Ph.D.

Katedra historie

Datum zadání diplomové práce: **30. dubna 2014**

Termín odevzdání diplomové práce: **4. května 2015**



doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.



PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2014

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu diplomové práce panu PhDr. Michalu Ulvrovi, Ph.D. za cenné rady, připomínky, metodické vedení práce a za čas strávený při konzultacích. Dále bych také chtěla poděkovat své rodině, která mě po dobu mého studia podporovala.

Anotace

Diplomová práce Hospodářská pomoc USA a SSSR státům jižní Afriky v letech 1975 až 1991 se zabývá dopadem studené války na vývoj států jihoafrického regionu s ústředním zaměřením na hospodářskou pomoc poskytovanou dvěma výše zmíněnými světovými velmocemi.

Na úvod práce je vymezen jihoafrický region. Další kapitola se věnuje situaci jižní Afriky za studené války s důrazem na vztahy států regionu s USA a SSSR. Dále je také řešena role subsaharské Afriky ve sledovaném období. Třetí část se zabývá hospodářskou pomocí poskytovanou Spojenými státy a Sovětským svazem jednotlivým státům jižní Afriky. Pozornost je zaměřena zejména na Angolu a Mosambik. Je zde také přiblížena otázka rozvojové pomoci a charakterizována podoba americké a sovětské hospodářské pomoci. Hospodářská pomoc jednotlivým zemím je zpracována do tabulek a grafů, které lze nalézt mezi přílohami diplomové práce. V závěrečné části je zhodnocen vliv zjištěných informací na jižní Afriku. Dále jsou také analyzovány a porovnány cíle USA a SSSR v jihoafrickém regionu a jejich vztahy s touto oblastí.

Klíčová slova

USA, SSSR, studená válka, hospodářská pomoc, vojenská pomoc, jihoafrický region, Angola, Mosambik, Jihoafrická republika, USAID

Annotation

The thesis Economic aid of the USA and USSR to states of Southern Africa from 1975 to 1991 deals with impact of the Cold War on development of states of Southern Africa. The main focus is put on economic aid provided by two above mentioned world superpowers.

At the beginning of this work is defined Southern Africa. Next chapter deals with situation of this region during the Cold War with emphasis on relations of South African states with the USA and USSR. There is also discussed the role of Sub-Saharan Africa within the set period. The third part deals with economic aid provided by the USA and USSR to the states of Southern Africa. The attention is focused mainly on Angola and Mozambique. There is also introduced the issue of development assistance and characterized the forms of American and Soviet economic aid. Economic assistance to individual countries is summarized in tables and graphs that can be found among the attachments of the thesis. In the final part there is evaluated influence of the collected information on Southern Africa. Furthermore there are also analyzed and compared objectives of the USA and USSR in the Southern Africa and their relations with this region.

Key Words

USA, USSR, the Cold War, economic aid, military aid, Southern Africa, Angola, Mozambique, South Africa, USAID

Obsah

Seznam použitých zkratek	9
Úvod	10
Hospodářská pomoc jižní Afriky v pramenech a literatuře	11
1 Vymezení jihoafrického regionu	13
2 Jižní Afrika ve studené válce	15
2.1 Role subsaharské Afriky	15
2.2 Jihoafrický region a studená válka	19
2.2.1 Dekolonizace jihoafrického regionu	20
2.2.2 Události v jihoafrickém regionu na pozadí studené války	22
2.2.3 Úloha JAR v jihoafrickém regionu za studené války	26
2.2.4 SSSR a státy jižní Afriky ve studené válce	30
2.2.5 USA a státy jižní Afriky ve studené válce	32
3 Hospodářská pomoc a státy jižní Afriky za studené války	38
3.1 Problematika rozvojové pomoci	38
3.2 Charakteristika hospodářské pomoci USA a SSSR	41
3.2.1 Spojené státy americké	41
3.2.2 Sovětský svaz socialistických republik	46
3.3 Hospodářská pomoc státům jižní Afriky	51
3.3.1 Angola	52
3.3.2 Mosambik	63
3.3.3 Botswana	74
3.3.4 Jihoafrická republika	77
3.3.5 Lesotho	78
3.3.6 Malawi	80
3.3.7 Namibie	82
3.3.8 Svazijsko	83

3.3.9 Zambie	84
3.3.10 Zimbabwe	87
4 Vliv studené války na vývoj zemí jižní Afriky 1975–1991.....	91
4.1 Vzájemné vztahy USA, SSSR a států jižní Afriky.....	91
4.2 Cíle hospodářské pomoci USA a SSSR v jihoafrickém regionu.....	94
4.3 Výsledky hospodářské pomoci v jižní Africe.....	98
4.4 Důsledky studené války na státy jihoafrického regionu.....	101
Závěr	103
Seznam použitých zdrojů.....	106
Seznam příloh	117

Seznam použitých zkratk

ANC	Africký národní kongres
CIA	Ústřední zpravodajská služba
ČSR (ČSSR)	Československá republika (Československá socialistická republika)
DI	Ředitelství zpravodajství (CIA)
EHS	Evropské hospodářské společenství
FNLA	Národní fronta pro osvobození Angoly
FRELIMO	Fronta za osvobození Mosambiku
GKES	Státní výbor pro zahraničně ekonomické vztahy
HDP	Hrubý národní produkt
JAR	Jihoafrická republika
KSSS	Komunistická strana Sovětského svazu
MPLA	Lidové hnutí za osvobození Angoly
OAJ	Organizace africké jednoty
ODA	Oficiální rozvojová pomoc
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OSN	Organizace spojených národů
RENAMO	Mosambický národní odpor
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
SACP	Komunistická strana Jižní Afriky
SADC	Jihoafrické rozvojové společenství
SADCC	Jihoafrická rozvojová koordinační konference
SADF	Jihoafrické ozbrojené síly
SSSR	Sovětský svaz socialistických republik
SWAPO	Lidová organizace Jihozápadní Afriky
TASS	Informační tisková agentura Ruska
UNIP	Sjednocená národní strana nezávislosti
UNITA	Národní svaz za úplnou nezávislost Angoly
USA	Spojené státy americké
USAID	Agentura Spojených států amerických pro mezinárodní rozvoj
ZANU	Zimbabwská africká národní unie
ZAPU	Zimbabwská unie afrického lidu
ZIMCORD	Zimbabwská konference pro rekonstrukci a rozvoj

Úvod

Hospodářská pomoc rozvojovým zemím je komplikovaným politicko-ekonomickým faktorem. Projevuje se v mnoha formách a je poskytována pro dosažení různých cílů. Nejvíce diskutovaným aspektem je její účinnost a dopad na přijímající státy. Tato pomoc nemá vliv pouze na ekonomiku, ale má také politickou a sociální dimenzi.

Studená válka ovlivňovala chování světových velmocí, což se dále projevovalo i v poskytování hospodářské pomoci. V té době byl tento druh pomoci ve velké míře využíván nejen k podpoře rozvoje, ale také k získávání vlivu a prosazování svých cílů, a to i v rámci soupeření nepřátelených bloků. Byla jedním z prostředků, kterými se velmoci snažily získat na svou stranu dané rozvojové státy a ovlivňovat tak skrze ně i situaci a vývoj v celých regionech světa. Realita studené války se tak i díky hospodářské pomoci promítala do různých oblastí světa.

Mezi poskytovatele pomoci patřily i hlavní světové velmoci Spojené státy americké a Sovětský svaz socialistických republik. Mezi objekty jejich soupeření se dostal i jihoafrický region, který se po roce 1975 stal ideálním místem pro souboj o získání vlivu. V této oblasti byla totiž situace velmi nestabilní. Bylo tomu tak zejména kvůli tamním bělošským vládám, které se nechtěly vzdát moci ve prospěch černošské většiny. Tato nestabilita poskytovala prostor pro vstup SSSR. Jihoafrický region měl však pro Západ svůj význam, takže jej zde očekával mocenský střet s USA.

Tato diplomová práce na následujících stranách přiblíží situaci jižní Afriky zasazenou do reality studené války. Ústředním tématem bude hospodářská pomoc poskytovaná USA a SSSR tomuto regionu v letech 1975 až 1991. Tento aspekt dějin jižní Afriky je ve většině případů opomíjen ve prospěch vojenské pomoci a celkově politické situace. Nicméně i hospodářská pomoc byla jednou ze stránek vzájemných vztahů velmocí a jihoafrických zemí. Celkově tak ovlivňovala jak státy samotné, tak vývoj událostí v celém regionu. Z toho důvodu se tato práce zabývá právě otázkou hospodářské pomoci a tím, jak se snažily obě velmoci i jejím prostřednictvím ovlivnit situaci v jižní Africe.

Pro vypracování práce byly nashromážděny informace z velkého množství publikací a pramenů, které byly následně zpracovány a porovnány. Získaná faktografie a odhady jednotlivých autorů byly pro další použití kriticky zhodnoceny, utříděny a doplněny o osobní úvahy a myšlenky. Jednotlivé části se svým obsahem částečně prolínají, neboť se často časově shodují.

Hospodářská pomoc jižní Africe v pramenech a literatuře

Hospodářská pomoc je otázkou druhé poloviny 20. století. Z toho důvodu lze toto téma ve většině případů dobře sledovat, neboť je k němu velké množství publikací, zpráv a dat. Rozsáhlé množství literatury však zároveň i komplikuje sběr informací, protože její zpracování je časově náročnější.

Diplomová práce se zabývá hospodářskou pomocí poskytovanou Spojenými státy americkými a Sovětským svazem. Specifické údaje pro danou tematiku jsou obecně špatně dohledatelné. Ze strany USA byla data pro oficiální pomoc zjištěna až pomocí zkontaktování Agentury Spojených států amerických pro mezinárodní rozvoj (USAID)¹, která poskytla odkaz na jí zpracované údaje. Získané záznamy byly zpracovány podle potřeb této diplomové práce. Ze strany SSSR nejsou oficiální data pro výši hospodářské pomoci dostupná, což bylo potvrzeno i několika institucemi a odborníky. Její zpracování je tedy odkázáno pouze na odhady a stanovené minimální částky různými organizacemi. Výzkum je ztížen i tím, že v jihoafrickém regionu se nenacházely země primárního zájmu Sovětů. Z toho důvodu k jižní Africe neexistuje ani tolik zpráv a informací o hospodářské pomoci. Navíc se kvůli komplikované situaci v regionu většina literatury a pramenů vztahuje spíše k vojenské pomoci a politickému vývoji. Hospodářské pomoci tudíž není věnováno tolik prostoru.

Problematika jihoafrického regionu je pokryta především v zahraniční cizojazyčné literatuře. České publikace mu nevěnují příliš pozornosti. Informace o této oblasti lze najít v obecných monografiích² a publikacích věnovaných jednotlivým zemím.³ Čeští autoři se věnují především Angole a Jihoafrické republice. O hospodářské pomoci se však celkově objevují zmínky jen výjimečně.⁴

Z toho důvodu tato práce vychází především ze zahraničních cizojazyčných publikací, článků a amerických pramenů (studie, zprávy, statistiky). Českými tituly je doplňována především ve druhé kapitole věnované obecné situaci jihoafrického

¹ Hlavní poskytovatel americké hospodářské pomoci. Více o této agentuře v kapitole 3.2.1.

² K obecným dějinám: PLECHANOVÁ, B. – FIDLER, J.: *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1941–1995*, Praha 1997.; NÁLEVKA, Vladimír: *Studená válka*, Praha 2003.; K subsaharské Africe: LACINA, Karel a kol.: *Subsaharská Afrika po druhé světové válce II.*, Praha 1980.; K zemím jihoafrického regionu: HULEC, O. – OLŠA, J. jr.: *Dějiny Zimbabwe, Zambie a Malawi*, Praha 2008.

³ Například ediční řada Stručná historie států od nakladatelství Libri.

⁴ Výjimku tvoří kniha zaměřená na pomoc východního bloku: LEICHTOVÁ, M. – PIKNEROVÁ, L.: *Rozvojová spolupráce východního bloku v době studené války*, Praha 2013.

regionu a jeho států. Využity byly také novinové články (například The New York Times) a publikace od pamětníků.⁵

Data pro hospodářskou pomoc USA pochází od výše zmiňované agentury USAID. Tato organizace má webové stránky, na kterých uveřejňuje statistiky týkající se americké hospodářské i vojenské pomoci. Data jsou poskytována v rámci výročních zpráv Kongresu, které společně tvoří tzv. Zelenou knihu (Greenbook). V té jsou tak shrnuty data pro zahraniční pomoc poskytnutou vládou USA, a to od roku 1945 do současnosti.⁶ Zelená kniha je rozčleněna na dvě skupiny, hospodářskou a vojenskou pomoc. V rámci nich je uváděna výše poskytnutých prostředků na programy pomoci pro jednotlivé roky a státy.⁷ Získané údaje ze Zelené knihy jsou dále doplněny o informace z dalších zdrojů.

Pro sovětskou hospodářskou pomoc byly použity různé publikace, studie a americké prameny. Udávaná čísla jsou však pouze odhady.⁸ Z toho důvodu se občas vyskytují rozpory a je třeba k nim přistupovat kriticky. V této práci byly ve většině případů upřednostňovány údaje z amerických dobových zpráv před těmi z literatury. Důvodem byl fakt, že samy publikace často čerpaly právě z těchto zpráv, anebo nebyl jejich zdroj dohledatelný pro další ověření. Americké dobové zprávy byly většinou vypracovávány v rámci agentury CIA a jejího oddělení DI (Ředitelství zpravodajství). V tomto oddělení pracovali analytici, kteří na základě všech dostupných informací vypracovávali k různým otázkám zprávy pro politiky.⁹ Tato práce vychází pro sovětskou hospodářskou pomoc především z „Handbook of Economical Statistics“¹⁰ a ze studie „Soviet Economic Aid to Sub-Saharan Africa“ z roku 1986.¹¹ Informace zasazující ji do kontextu byly zjišťovány hlavně ze zahraničních publikací, článků a internetových stránek.¹²

⁵ Například: SHUBIN, Vladimír: *The Hot 'Cold War'. The USSR in Southern Africa*, Londýn 2008.; KISSINGER, Henry: *Roky obnovy*, Brno 2002.

⁶ What is the Greenbook?, in: *USAID. From the American people* [online], [1. 4. 2015], dostupné z: <https://eads.usaid.gov/gbk/about/notes.cfm>.

⁷ Prepared foreign assistance data files, in: *USAID. From the American People* [online], dostupné z: https://eads.usaid.gov/gbk/data/files/us_foreign_assistance.xlsx.

⁸ Založené na udávaných částkách daných zemí, odhadech CIA či jiných organizací (OSN, OECD, atd.).

⁹ Offices of CIA. History, in: *CIA* [online], [vid. 1. 4. 2015], dostupné z: <https://www.cia.gov/offices-of-cia/intelligence-analysis/history.html>.

¹⁰ Handbook of economic statistics, in: *Hathi Trust Digital Library* [online], DI 1975–1991, dostupné z: <http://catalog.hathitrust.org/Record/000599258>.

¹¹ *Soviet Economic Aid to Sub-Saharan Africa: Politics in Command* [online], DI 1986, dostupné z: http://www.foia.cia.gov/sites/default/files/document_conversions/89801/DOC_0000802735.pdf.

¹² Například: KANET, E. Roger: *Four Decades of Soviet Economic Assistance: Superpower Economic Competition in the Developing World*, Champaign 2010.; SPENCE, J. E.: Southern Africa in the Cold War, in: *History Today* [online], Vol 49, No 2, 1999, [vid. 20. 11. 2014], dostupné z: <http://www.historytoday.com/je-spence/southern-africa-cold-war>.; VANNEMAN, Peter: *Soviet Strategy in Southern Africa: Gorbachev's Pragmatic Approach*, Stanford 1990.; SOMERVILLE, Keith: U.S.S.R. and Southern Africa since 1976, in: *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 22 No 1, 1984.

1 Vymezení jihoafrického regionu

Tato práce se věnuje tématu poskytování hospodářské pomoci státům jižní Afriky. Regionalizace afrického kontinentu je však nejednotná, a proto neexistuje ani žádné jednoznačné vymezení jihoafrického regionu. Z toho důvodu je v první řadě nejdůležitější stanovit, které státy budou v předkládané práci do jižní Afriky zařazeny.

Jedním ze základních dělení tohoto kontinentu je regionalizace vytvořená OSN. Tato organizace jej rozdělila do pěti hlavních regionů.¹³ Jsou to východní Afrika, střední Afrika, západní Afrika, severní Afrika a jižní Afrika. Do poslední zmiňované zahrnula celkem pět zemí – Botswanu, Lesotho, Namibii, Jihoafrickou republiku a Svazijsko.¹⁴ OSN tento region tedy vymezuje úzce a omezuje jej pouze na nejj jižněji položené státy Afriky - Jihoafrickou republiku a její sousední státy. Tyto země si svou polohou vysluhují automatické zařazení do každého geopolitického vymezení jižní Afriky.

Se širším vymezením jihoafrického regionu se můžeme setkat například v rámci SADC¹⁵ či u Africké rozvojové banky.¹⁶ Celkový počet se v některých případech navyšuje až na šestnáct zemí včetně ostrovních států. Nejčastěji jsou však k základním pěti zástupcům přiřazovány státy Zimbabwe, Zambie, Mosambik, Angola a Malawi.

V rámci této práce bylo do jihoafrického regionu zařazeno celkem deset států: Angola, Zambie, Zimbabwe, Malawi, Mosambik, Botswana, Namibie, Jihoafrická republika,¹⁷ Lesotho a Svazijsko. Tyto země byly vybrány na základě společných rysů a vzájemné vývojové dynamiky, které je spojují do jednoho regionu. Vážným důvodem pro tento výběr bylo také praktické hledisko. Velká většina publikací a pramenů totiž vymezuje jihoafrický region právě tímto způsobem.¹⁸

¹³ ŠERÝ, Miloslav: *Regionální geografie Afriky* [online], [vid. 8. 12. 2014], dostupné z: <http://distgeo.upol.cz/uploads/vyuka/skripta-sery.pdf>, str. 17–18.

¹⁴ Geographical region and composition, in: *UN* [online], [vid. 8. 12. 2014], dostupné z: <http://millenniumindicators.un.org/unsd/methods/m49/m49regin.htm>.

¹⁵ Do SADC se zařazuje 15 zemí: Angola, Botswana, Demokratická republika Kongo, Lesotho, Malawi, Mauricius, Mosambik, Namibie, Seychely, Jihoafrická republika, Svazijsko, Tanzanie, Zimbabwe a Zambie. Member States, in: *Southern African Development Community* [online], [8. 12. 2014], dostupné z: <http://www.sadc.int/member-states>.

¹⁶ Tato banka do jižní Afriky zařazuje 12 zemí: Angola, Botswana, Lesotho, Malawi, Mauricius, Mosambik, Namibie, Svatý Tomáš a Princův ostrov, Jihoafrická republika, Svazijsko, Zimbabwe a Zambie. Southern Africa, in: *African development bank group* [online], [vid. 8. 12. 2014], dostupné z: <http://www.afdb.org/en/countries/southern-africa/>.

¹⁷ V publikacích také často nazývána jako Jižní Afrika, do roku 1961 se nazývala Jihoafrická unie.

¹⁸ Jako příklad takové americké dobové studie může posloužit: *Soviet Policies in Southern Africa* [online], DI 1985, dostupné z: <http://media.nara.gov/dc-metro/rg-263/6942952/Box-24-NIE-11-70-85/263-a1-29-Box-24-NIE-11-70-85.pdf>.

Významným pojícím rysem výše jmenovaných zemí je zejména jejich společná koloniální minulost (většina států náležela pod Velkou Británií), která v této oblasti trvala déle než kdekoliv jinde v Africe. To bylo způsobeno hlavně přítomností početné bělošské menšiny a její snahou udržet se u vlády. V některých jihoafrických zemích se jí podařilo zůstat u moci po většinu studené války (Zimbabwe, Namibie, JAR). Výsledkem byly dlouhé války a střety v celém regionu, do kterých byly vtaženy i světové velmoci. Tím se rasový konflikt prolínal i s ideologickými a geopolitickými zápasy. Dalším pojítkem mezi státy jihoafrického regionu byl jejich velký ekonomický perspektivní potenciál. Tamní země byla úrodná a nacházely se tam velké zásoby různých nerostných surovin.¹⁹ V neposlední řadě se státy jižní Afriky vyznačují také celkovou vzájemnou ekonomickou i politickou provázaností plynoucí z jejich geografické polohy a historického vývoje. V této práci se tedy odkazy na jihoafrický region vždy vztahují k výše jmenovaným deseti zemím.

V práci je mimo jiné také užíván termín subsaharská Afrika, který je součástí odlišného vymezení afrického kontinentu. Tímto spojením je míněna tzv. černá Afrika, kterou tvoří oblasti kontinentální Afriky rozkládající se jižně od Sahary (zahrnuje tedy i oblast jižní Afriky). Žije zde převážně černošské obyvatelstvo. Oproti subsaharské Africe se vymezuje arabská Afrika, která leží v severní části kontinentu u Středozemního moře. Zde naopak žije převážně arabské obyvatelstvo, které vyznává především islám.²⁰ Arabská Afrika je vzhledem k jiným specifikům od té subsaharské oddělována (blízkost k Evropě, pobřeží Středozemního moře, obyvatelstvo, náboženství, historie, atd.). Například ministerstvo zahraničí USA vnímá tuto oblast spíše jako součást Středního Východu než jako součást Afriky.²¹

V průběhu studené války měly USA navíc v arabské Africe i vyšší zájmy než v subsaharské Africe, ve které se nachází i jihoafrický region.²² Z důvodu americké percepce arabské Afriky jako součásti Středního Východu, publikace a prameny zpravidla oddělují tyto dvě části kontinentu a věnují se pouze jedné z nich. Z praktických důvodů bude proto v této práci odkazováno především na subsaharskou Afriku. Poznatky a připomínky se budou pouze výjimečně vztahovat i na arabskou Afriku.

¹⁹ CLOUGH, Michael: *Free at Last? U. S. Policy Toward Africa and the End of the Cold War*, New York 1992, s. 21.

²⁰ ŠERÝ, s. 18.

²¹ Od roku 1969 má v USA za země severní Afriky hlavní odpovědnost Oddělení pro Blízký Východ. Mezi tyto státy se řadí Alžírsko, Egypt, Libye, Maroko a Tunisko. Bureau of Near Eastern Affairs, in: *U.S. Department of State* [online], [vid. 8. 12. 2014], dostupné z: <http://www.state.gov/p/nea/#>.

²² CLOUGH, s. 1.

2 Jižní Afrika ve studené válce

Následující kapitola bude rozebírat situaci jihoafrického regionu, vztahy tamních států s oběma světovými velmocemi a také celkově úlohu této oblasti světa ve studené válce. Jižní Afrika byla také součástí obecnější reality. Z toho důvodu bude osvětlena i role subsaharské Afriky, protože tu lze v obecných rysech aplikovat i na jihoafrický region.

2.1 Role subsaharské Afriky

Studená válka měla na subsaharské země značný dopad. Zápas velmocí o kontrolu třetího světa, jehož součástí byla i subsaharská Afrika, byl totiž jednou z oblastí vzájemného soupeření. USA a SSSR v jeho rámci podporovaly nově vzniklé vlády různými způsoby včetně vojenskou, hospodářskou a diplomatickou pomocí. Vedly zde spolu také tzv. zástupné konflikty. Svým chováním přímo i nepřímo sponzorovaly režimy i války, které vedly k utrpení a smrti miliónů Afričanů.²³ Naplno se však v této oblasti světa začala studená válka projevovat až s postupnou dekolonizací kontinentu od evropských mocností.

V Africe se kolonialismus udržel nejdéle. Velká Británie, Francie, Španělsko, Belgie, Portugalsko a Itálie si zde pod svou kontrolou držely svá území ještě dlouho po druhé světové válce. Pod jejich nadvládu tehdy spadal téměř celý kontinent. Výjimkou byly v roce 1945 pouze čtyři nezávislé státy – Egypt, Libérie, JAR a Etiopie. Již o dvacet let později zde však existovalo téměř 50 nezávislých států.²⁴

Průběh předání moci do rukou Afričanů byl až na výjimky spíše poklidný. Evropské mocnosti (především Velká Británie a Francie) totiž předaly moc samotným Afričanům ještě dříve, než se tamní národně osvobozené hnutí dokázala dostatečně zorganizovat. Nejdříve se z koloniální nadvlády dostaly státy arabské Afriky, až poté následovaly země subsaharské Afriky. Většina afrických států získala nezávislost mezi lety 1960 až 1965.²⁵ Po druhé světové válce se první nezávislou subsaharskou zemí stala v roce 1957 Ghana.

²³ GLEIJESES, Piero: *Visions of Freedom: Havana, Washington, Pretoria & the Struggle for Southern Africa, 1976-1991*, NC Press 2013, s. 10.; NÁLEVKA: *Studená válka*, s. 48.

²⁴ PLECHANOVÁ – FIDLER, s. 178.

²⁵ NÁLEVKA, Vladimír: *Čas soumraku. Rozpad koloniálních impérií po druhé světové válce*, Praha 2004, s. 9.; K dekolonizaci Afriky také: PLECHANOVÁ – FIDLER, s. 178–189. Například Velká Británie postupně zvyšovala podíl domácího afrického obyvatelstva na správě své země.

Nejvíce osamostatněných zemí vzniklo roku 1960, který se proto nazývá rokem Afriky.²⁶ Nejpozději získala nezávislost Jihozápadní Afrika (dnešní Namibie), která byla od konce první světové války pod nadvládou JAR. Osamostatnila se až roku 1990.²⁷

USA měly své zájmy v mnoha státech a oblastech (Kanada, Mexiko, Evropa, Perský záliv, atd.), ale žádná země či region subsaharské Afriky mezi ně nepatřil. Jediným opravdu významným subsaharským státem pro americké zájmy byla Jižní Afrika. Za ní pak bylo ještě několik málo dalších zemí jako například Angola a Nigérie. V porovnání s jinými státy světa byl však jejich význam pro USA stále nepodstatný.²⁸ Až s dekolonizací kontinentu a zvyšujícím se zájmem SSSR o tuto část světa nabyly subsaharské země pro Spojené státy na důležitosti.

Za zájmem USA o subsaharské státy stála zejména tzv. politika zadržování komunismu (containment). U jejího vzniku stál tzv. dlouhý telegram z února 1946, který byl základem pro strategii diplomatických vztahů vůči SSSR uplatňovanou USA v průběhu studené války. Jeho autorem byl zaměstnanec velvyslanectví USA v Moskvě George F. Kennan, který v něm zanalyzoval vnitřní i zahraniční politiku Sovětského svazu a jeho hlavním odkazem bylo to, že nepovažoval za nezbytné podstoupit válku, aby byl SSSR zastaven a změnil se. Kennan navrhoval raději užít „dlouhodobého, trpělivého, ale neústupného a obezřetného zadržování expanzivních tendencí Ruska“.²⁹ Naopak sovětský velvyslanec ve Washingtonu označil politiku USA jako snahu o světovou nadvládu. Oba bloky se tak navzájem obviňovaly ze snahy obsadit svět a měly pocit, že jsou nuceni k dalším „výbojům“, aby si zajistily lepší pozice vůči druhé mocnosti.³⁰

V Evropě byla hranice mezi východním a západním blokem jasně vymezena. V dalších částech světa včetně celého afrického kontinentu však byla tato hranice velmi nestabilní a nezřetelná. V tom viděli Sověti svoji šanci na posílení svých mocenských pozic ve studené válce. Zrovna probíhající dekolonizace a nestabilita nově nezávislých zemí vytvářely prostor pro souboj o vliv v nich. V 60. letech se tak díky dekolonizaci

²⁶ ADAMIŠIN, A. L. – ALEXANDROV, A. M. a kol.: *Dějiny zahraniční politiky SSSR 1945–1976 II.*, Praha 1981, s. 330.

²⁷ PLECHANOVÁ – FIDLER, s. 189.

²⁸ CLOUGH, s. 54.

²⁹ Citace z: GADDIS, John Lewis: *Studená válka*, Praha 2006, s. 37.

³⁰ NÁLEVKA: *Studená válka*, s. 15–17.; GADDIS, s. 37–38.; LÁNÍK, Jaroslav: Telegram, který změnil svět, in: *Vojenský historický ústav* [online], [vid. 8. 11. 2014], dostupné z: <http://www.vhu.cz/telegram-ktery-zmenil-svet/>; originál tzv. „dlouhého telegramu“: KENNAN, George F.: Telegram, George Kennan to George Marshall, in: *Harry S. Truman Library & Museum* [online], [vid. 8. 11. 2014], dostupné z: https://www.trumanlibrary.org/whistlestop/study_collections/coldwar/documents/pdf/6-6.pdf.

objevilo v subsaharské Africe mocenské a ideologické vakuum a stalo se z ní další místo studené války.³¹

Snahy velmocí usnadňovala skutečnost, že subsaharské státy byly ekonomicky i sociálně zaostalé. Rozvinuté státy tak měly více možností, jak si je získat na svou stranu. Země třetího světa se však zároveň snažily udržet si nezávislé postavení. Výsledkem byla mezinárodní organizace Hnutí nezúčastněných zemí, kterou tvořila skupina států (převážně asijské a africké) zavazujících se mimo jiné k nezačleňování do velmocenských bloků. Většina těchto zemí se však postupně naučila využívat situace studené války ve svůj prospěch. Například se jim dařilo získávat hospodářskou pomoc, aniž by se velmocím zavázaly k něčemu podstatnějišmu.³²

Po druhé světové válce bylo hlavním cílem sovětského ministerstva zahraničí navázat co největší počet diplomatických vztahů s ostatními státy a získat tak rychle pozice po celém světě.³³ Na subsaharskou Afriku se však Sověti zaměřili o něco později než na ostatní oblasti světa.

Prvním vážnějším projevem zájmu o tuto část světa se stal sborník *Národy Afriky* z roku 1954, který se jako první snažil interpretovat dění v afrických zemích na základě ideologie SSSR. Roku 1956 pak XX. sjezd KSSS zahrnul v rámci nové sovětské zahraniční politiky afroasijské země do tzv. širší mírové zóny. Asi k nejvýznamnějšímu obratu došlo v roce 1957 s osamotněním Ghany. Tohoto roku byl oznámen záměr vydání až 55 knih o „boji afrických národů proti kolonialismu a za jejich práva“. V roce 1960 pak byla vydána brožura *Afrika se dívá do budoucnosti*, která byla ideologickým návodem pro aktivity v Africe. Následně se SSSR začal více angažovat v subsaharských zemích. Mimo jiné začal i postupně podporovat různá hnutí v jejich snahách o získání nezávislosti. Přítomnost SSSR si jako první v subsaharské Africe vyžádala Ghana.³⁴ Dále Sověti začali pomáhat také například Guinee, Mali, Kongu či Nigérii.³⁵ O něco později

³¹ NÁLEVKA: *Studená válka*, s. 49.; The Cold War comes to Africa, as Guinea gains its independence, in: *History* [online], [vid. 8. 11. 2014], dostupné z: <http://www.history.com/this-day-in-history/the-cold-war-comes-to-africa-as-guinea-gains-its-independence>.

³² PLECHANOVÁ – FIDLER, s. 189–190.; History and Evolution of Non-Aligned Movement, in: *Ministry of External Affairs* [online], [vid. 9. 1. 2015], dostupné z: <http://mea.gov.in/in-focus-article.htm?20349/History+and+Evolution+of+NonAligned+Movement>. Setkání a konference třetího světa se odehrávaly už dříve, ale přímo Hnutí nezúčastněných zemí vzniklo až roku 1961. Za nejvýznamnější konferenci v procesu utváření hnutí se považuje asijsko-africká Bandungská konference z roku 1955.

³³ PLECHANOVÁ – FIDLER, s. 142.

³⁴ CROZIER, Brian: *Vzestup a pád sovětské říše*, Praha 2004, s. 203–207.; NÁLEVKA: *Studená válka*, s. 98.

³⁵ PLECHANOVÁ – FIDLER, s. 193.

se jim podařilo dále rozšířit svůj vliv například do Somálska,³⁶ Etiopie, Angoly a Mosambiku.

Politika USA k subsaharské Africe byla v době studené války velmi nestabilní. Kolísala podle zájmů Američanů na kontinentě, přičemž ty se různě měnily podle odhadů potencionálních zisků SSSR. Rozhodnutí musela být vždy racionalizována z hlediska geopolitiky. Výsledkem byla politika, která byla často v rozporu se zásadami USA. Jejich podporu získávaly i státy, které měly daleko k demokracii, a jejich praktiky byly omlouvány díky jejich negativnímu postoji k SSSR. Mezi takové země patřily například Keňa a Zair (dnešní Demokratická republika Kongo).³⁷

Nejvyšší zájem o subsaharskou Afriku začaly USA projevovat poté, co se v jižní Africe zhroutilo portugalské koloniální panství, a v Angole propukl boj o vládu mezi národně osvobozeneckými hnutími. SSSR v té době už měl vyvinuté letecké i námořní kapacity, které mu umožňovaly zabezpečovat své zájmy kdekoliv na světě. Jeho technický rozvoj vyrovnával poměr sil. Díky němu byli Sověti schopni více podpořit prosovětskou stranu v Angole,³⁸ která nakonec i zvítězila. Poprvé se tak podařilo zvítězit nějakému osvobozeneckému hnutí díky vojenské podpoře SSSR a za významné pomoci kubánských vojenských jednotek.

Podle tehdejšího amerického ministra zahraničí Henryho Kissingera právě tato událost donutila USA změnit postoj a začít se angažovat v subsaharské Africe více. Údajně se Američané obávali, že pokud nebudou SSSR s jeho spojenci zastaveni, tak začnou mít rozhodující vliv v záležitostech tohoto kontinentu.³⁹ Chtěli proto ukázat, že mají stále význam a jsou schopni podílet se na utváření událostí v subsaharské Africe. Navíc se Kissinger také obával, že by jejich ústup mohl zapříčinit opakování i v jiných částech světa. Nechtěl dovolit Sovětskému svazu získat převahu v tak vzdálené oblasti od jeho hranic, neboť by jej tato situace pak mohla povzbudit ke krokům v oblastech bližším jeho hranicím – například na Blízkém východě. Od poloviny 70. let až do poloviny

³⁶ Somálsko mělo být náhradou za ztraceného spojence Egypt. Mělo přístup ke strategicky důležitému Indickému oceánu, který byl využíván západní Evropou a USA k přepravování velké části jejich energetických zdrojů. Roku 1974 SSSR a Somálsko podepsaly smlouvu o přátelství a SSSR tak získalo svou novou základnu v Africe. Získal tím mimo jiné i sklady na zbraně a rakety či místo pro své zpravodajské činnosti. Jejich vztahy však byly přerušeny roku 1978 poté, co začalo Somálsko válku s Etiopií a SSSR se přidalo na stranu Etiopie. Sovětská pomoc Etiopii byla ukončena až roku 1985, kdy byla vyhodnocena jako příliš drahá. PLECHANOVÁ – FIDLER, s. 194.

³⁷ CLOUGH, s. 1.

³⁸ PLECHANOVÁ – FIDLER, s. 83–84.; CLOUGH, s. 9.; ADAMIŠIN – ALEXANDROV a kol., s. 711.

³⁹ KISSINGER, s. 733.; NÁLEVKA, Vladimír: *Světová politika ve 20. století*, Praha 2000, s. 171–172.

80. let se proto USA staly v subsaharské Africe aktivnější než kdykoliv předtím.⁴⁰ Jejich aktivity se obzvláště vystupňovaly poté, co roku 1979 podnikl SSSR invazi do Afghánistánu, což ve výsledku znamenalo definitivní konec politiky détente. Nakonec byl SSSR nucen začít se postupně stahovat. Na konci 80. let se pak ukázalo, že podpora prosovětských režimů ve třetím světě není příliš výhodná a škodí i novému image SSSR prosazovaného v rámci Gorbačovovy perestrojky.⁴¹

Subsaharská Afrika měla tedy ve studené válce zvláštní postavení. Ani jedna velmoc o ni zpočátku nejevila velký zájem. Když studená válka začala, téměř celý kontinent spadl pod nadvládu evropských koloniálních mocností. Tím v podstatě subsaharské státy příslušely k západnímu bloku. V jejím průběhu však postupně subsaharské země získávaly nezávislost, čímž ztrácely své zařazení k Západu. Od konce 50. let se zde tak vytvářelo geopolitické vakuum, které nezůstalo nepovšimnuto. Jakmile se o subsaharskou Afriku jako o další prostor pro rozšíření svého vlivu začal zajímat SSSR, zvýšil se i zájem USA. Důležitým faktorem tohoto soupeření o země třetího světa byl mimo jiné i fakt, že tento velký počet nově nezávislých států se stával členy OSN. Tím nabývaly na dalším významu, neboť zde mohly prezentovat své názory, podporu a také hlasovat v otázkách řešených touto organizací.⁴² V následujících letech se tedy subsaharská Afrika stala místem, o které se USA a SSSR přetahovaly ve snaze získat tamní státy do sféry své působnosti a tím posílit své pozice vůči druhé velmoci.

2.2 Jihoafrický region a studená válka

Konflikt mezi USA a SSSR ponechal jen málo regionů světa nedotknutých tímto ideologickým soupeřením a následnými válkami, které tuto rivalitu doprovázely. Jihoafrický region nebyl výjimkou. Studená válka na něj měla dalekosáhlé důsledky, přičemž mnohé z nich byly negativní. Jižní Afrika se stala místem souboje mezi politickými a ideologickými směry, které bylo silně ovlivňováno tamní rasovou politikou a procesem dekolonizace.⁴³

⁴⁰ CLOUGH, s. 10.; KISSINGER, s. 656.

⁴¹ PLECHANOVÁ – FIDLER, s. 84–86.

⁴² WALTERS, Robert S.: *American and Soviet Aid: A Comparative Analysis*, Pittsburg 1970, s. 3.

⁴³ ONSLOW, s. 2.

2.2.1 Dekolonizace jihoafrického regionu

Po druhé světové válce byl celý jihoafrický region s výjimkou Jihoafrické unie⁴⁴ pevně pod nadvládou, o kterou se dělily dvě evropské koloniální mocnosti – Velká Británie a Portugalsko. Pod britskou nadvládou se nacházely dnešní státy: Botswana, Zimbabwe, Zambie, Lesotho, Svazijsko a Malawi. Pod portugalskou to byly státy Angola a Mosambik. Namibie, která patřila původně před první světovou válkou Německu, byla po druhé světové válce v podstatě pátou provincií Jižní Afriky, která ji získala do správy od Společnosti národů již roku 1919.⁴⁵ Evropská koloniální nadvláda se v jihoafrickém regionu udržela déle než v ostatních afrických regionech. Z toho důvodu se v této oblasti studená válka promítala až v jejím pozdějším průběhu.⁴⁶

Největším problémům čelila britská dekolonizace právě v jihoafrickém regionu, který byl osídlen velkým počtem bělochů. Bez větších konfliktů získala od Velké Británie nezávislost Severní Rhodesie (od 1964 Zambie), Nasko (od 1964 Malawi) a Bečuánsko (od 1966 Botswana). Potíže však nastaly v Jižní Rhodesii, kde se bílí usedlíci rozhodli vzdorovat černošským národním osvobozeneckým snahám. Bělošská vláda se zde u moci udržela až do roku 1980, kdy se země dostala pod vládu černošského vůdce Roberta Mugabeho.⁴⁷ Obyvatelé si během těch let prošli mnohým. Když roku 1965 vyhlásili bělošští osadníci v čele s Ianem Smithem jednostranně nezávislost pod novým názvem Rhodesie, byly na zemi uvaleny politicko-hospodářské sankce a představitelé tamější černošské většiny zahájili proti Smithovu režimu partyzánskou válku. Zároveň měly jednotlivé osvobozenecké skupiny krvavé střety i mezi sebou. To umožnilo bělošské vládě poměrně dlouho vzdorovat domácímu i mezinárodnímu nátlaku. Po ztracení bezpečné hranice s Mosambikem roku 1975 se však situace zhoršila a nakonec byla vláda donucena odstoupit. Roku 1980 byla politická moc předána

⁴⁴ BERNAS, Vlastimil: *Diplomová práce. Politicko-geografické aspekty transformace Britského impéria na Společenství národů*, Praha 2013, s. 42–43.; Liberation Struggle in South Africa, in: *South African History Online* [online], [vid. 12. 1. 2015], dostupné z: <http://www.sahistory.org.za/liberation-struggle-south-africa/constructing-union-south-africa-negotiations-and-contestations-1902>. Roku 1910 vznikla Jihoafrická unie jako britské dominium, přičemž samosprávu získali Afrikánci. Byla tak jediným částečně nezávislým státem v jihoafrickém regionu. Roku 1934 pak Jihoafrická unie získala celkově uznání jako samosprávný a nezávislý stát. Zároveň se však stala členem britského Commonwealthu, takže ačkoliv měla autonomii, stále spadala pod britského panovníka.

⁴⁵ Viz SPENCE.; LACINA, Karel a kol.: *Subsaharská Afrika po druhé světové válce II.*, Praha 1980, s. 563.

⁴⁶ ONSLOW, Sue: *Cold War in Southern Africa. White power, black liberation*, New York 2009, s. 2.

⁴⁷ THACKERAY, Frank W. – FINDLING, John E.: *Events that formed the modern World. Volume 5: From 1900 through the war on terror*, Santa Barbara 2012, s. 175–176.

černošské většině a Velká Británie oficiálně uznala nezávislost Rhodesie, která se začala nově nazývat jako Zimbabwe.⁴⁸

Ve složité situaci se nacházeli také černoši v Jihoafrické unii. V tomto státě se bělošská menšina udržela u moci až do roku 1994, kdy je vystřídala černošská většinová vláda Nelsona Mandely.⁴⁹ V Jižní Africe, která byla součástí britského Commonwealthu, probíhala politika segregace a represe proti černošskému obyvatelstvu (apartheid). Proto byla ve světě podrobována tvrdé kritice a Velká Británie byla pod nátlakem, aby se situací něco udělala. Nakonec byla nucena oficiálně se distancovat od některých praktik v tomto svém dominiu. To však vedlo k úplnému odpojení Jihoafrické unie od Velké Británie. Bělošští obyvatelé si totiž v referendu odhlasovali vystoupení z Commonwealthu a vytvoření vlastní nezávislé republiky. V květnu 1961 byla vyhlášena zcela nezávislá Jihoafrická republika (JAR).⁵⁰

Velké Británii tak k roku 1965 v jižní Africe zůstaly už jen dvě malé državy, Svazijsko a Lesotho. Svazijsko získalo plnou nezávislost roku 1968 poté, co si od roku 1963 v omezené míře vládlo samo.⁵¹ Lesotho, které bylo od roku 1868 britským protektorátem pod jménem Basutsko, se stalo nezávislým státem roku 1966.⁵²

Osvobozené snahy se projevovaly i v Angole a Mosambiku. Autoritativní režim v Portugalsku se však odmítal zapojit do dekolonizačního procesu a vzdát se tak svých zámořských kolonií.⁵³ V Angole i Mosambiku proto začaly gerilové války mezi Portugalskem a národně osvobozenými hnutími. Tyto války byly velmi vyčerpávající a tvrdě dopadaly na portugalské hospodářství i vnitřní politiku země. V dubnu 1974 byl svrhnut vojenským převratem autoritativní Marcello Caetano a jihoafrické války na tom měly významný podíl. Tento převrat přinesl Portugalsku demokracii a v jeho důsledku získaly nezávislost i jeho africké kolonie. Nezávislost Mosambiku a Angoly byla uznána v roce 1975.⁵⁴

Jediná země jihoafrického regionu, která zůstala téměř do konce studené války pod cizí nadvládou, byla Jihozápadní Afrika (Namibie). JAR se odmítala vzdát neoprávněné nadvlády nad tímto státem a to zejména kvůli tomu, že pro ni tvořila

⁴⁸ NÁLEVKA: *Čas soumraku*, s. 142.

⁴⁹ THACKERAY – FINDLING, s. 176.

⁵⁰ LACINA, s. 547–549.

⁵¹ Swaziland, in: *South African History Online* [online], [vid. 19. 1. 2015], dostupné z: <http://www.sahistory.org.za/places/swaziland>.

⁵² LACINA, s. 590.

⁵³ NÁLEVKA: *Čas soumraku*, s. 158.

⁵⁴ THACKERAY – FINDLING, s. 176.; CROZIER, s. 210–211.

nárazníkový stát. Nezávislost získala až po mnoha letech bojů proti této rasistické bělošské nadvládě v březnu roku 1990.⁵⁵ Jihoafrický region jako celek dosáhl nezávislosti s velkým zpožděním, a to se zde na konci studené války stále ještě držela u moci bělošská menšina v nejvyspělejších státech regionu – Jihoafrické republice.

2.2.2 Události v jihoafrickém regionu na pozadí studené války

Konflikt mezi USA a SSSR a napětí mezi jejich ideologickými bloky se posunul do třetího světa postupně osvobozovaného od kolonialismu až v 60. letech. Přímo jihoafrického regionu se však toto světové dění začalo dotýkat čím dál více až od následujícího desetiletí, kdy se zde uvolnil prostor díky dekolonizovaným nestabilním portugalským koloniím.⁵⁶

Do roku 1974 byla jižní Afrika odlehlým místem studené války, ve kterém se příliš neprojevovala. Regionu dominovaly JAR a Portugalsko, což byly prozápadní země. Na území působily gerilové skupiny, které bojovaly proti portugalské nadvládě v Angole a Mosambiku, proti bílé menšinové vládě v Rhodesii, proti režimu v JAR a také proti jihoafrické nadvládě v Namibii. Jejich boj se však zdál zbytečný až do dubna 1974, kdy se začala situace obracet po zhroucení portugalského diktátorského režimu.⁵⁷ Portugalsko se vzdalo svých kolonií Angoly a Mosambiku a na jihu Afriky se tak roku 1975 otevřel nový prostor.⁵⁸

Zásadně se tím změnila dosavadní rovnováha mocenských sil v jižní Africe. Doposud bělochy ovládané země Mosambik a Angola již nemohly sloužit jako „cordon sanitaire“ (nárazníkové státy)⁵⁹ oddělující bílou a černou subsaharskou Afriku.⁶⁰

⁵⁵ DANIEL, John: *The Impact of the Cold War and the Fall of the Berlin Wall on Southern Africa*, in: *20 Years after the Fall of the Berlin Wall*, Singapur 2009, s. 144.; GLEIJESES, s. 10–11.

⁵⁶ Introduction: *White power, Black Nationalism and the Cold War in Southern Africa*, in: *Cold War History*, Vol 7. No 2, Oxfordshire 2007, s. 165.

⁵⁷ GLEIJESES, s. 9.

⁵⁸ PLECHANOVÁ – FIDLER, s. 195.

⁵⁹ Cordon sanitaire, in: *Dictionary.com* [online], [vid. 19. 1. 2015], dostupné z: <http://dictionary.reference.com/browse/cordon+sanitaire>. Cordon sanitaire je skupina sousedících zpravidla neutrálních států formujících geografickou bariéru mezi dvěma státy, které mají agresivní vojenské nebo ideologické cíle proti sobě navzájem.

⁶⁰ JELÍNEK, Petr: *Disertační práce. Transformace státu v postkoloniálním Mosambiku*, Praha 2008, s. 137. Bílou subsaharskou Afrikou je míněna apartheidní JAR a jí okupovaná Jihozápadní Afrika. Černou subsaharskou Afriku tvořily nezávislé černošské státy. JAR již tehdy sousedila s černošskými nezávislými státy Botswana, Lesotho a Svazijsko. Ty byly však slabé a ekonomicky provázané s JAR. Se Zambii sousedila pouze Jihozápadní Afrika a to jen krátkou hranicí na severu. Proto až s nezávislostí Mosambiku a poté Angoly se černá subsaharská Afrika k JAR skutečně přiblížila.

To strategicky mimo jiné i znamenalo, že Africký národní kongres (ANC) a Lidová organizace Jihozápadní Afriky (SWAPO)⁶¹ mohly nyní poprvé získat přímý přístup k JAR, proti které bojovaly. Zároveň se také stal bělošský režim v Rhodesii více obklíčen. Jeho dlouhou společnou hranici s Mosambikem povstalci mohli začít využívat ke svým vpádům na rhodesijské území. Navíc se v Angole a Mosambiku objevily vyhlídky na to, že se v těchto státech dostanou k moci Sověty chráněné režimy.⁶² Tyto vyhlídky se nakonec vyplnily, když v Mosambiku vznikl první prosovětský režim v jižní Africe. Další obavou rasistických vlád bylo také to, že by tato vítězství nad Portugalskem mohla inspirovat jimi utlačovanou populaci černochů.⁶³

Mezi tím vším se nacházela nejvýznamnější země jihoafrického regionu rasistická JAR, která chápala komunismus jako hlavní hrozbu jejím zájmům. Nastalou situaci v regionu viděla jako tzv. „totální nápor“ (total onslaught).⁶⁴ Pod tímto označením si představovala konečný cíl Sovětů a jeho spojenců svrhnout současný politický systém v JAR a nahradit jej marxisticky orientovanou formou vlády. K dosažení tohoto cíle měl SSSR využít osvobozené hnutí v Angole, Namibii a JAR.⁶⁵ Z toho důvodu usilovala o zabezpečení svých hranic a podnikala takové kroky, aby zabránila černochům dostat se k moci – v Rhodesii, Jihozápadní Africe a před rokem 1974 také v Mosambiku a Angole.⁶⁶

USA ani JAR nestály vedle Mosambiku o další prosovětský režim v jižní Africe, a tak se společně spojily ve snaze zamezit levicové straně Lidové hnutí za osvobození Angoly (MPLA) dostat se k vládě. JAR dokonce s podporou USA podnikla do Angoly invazi. SSSR a Kuba však silně vystoupily na obranu této strany a podpořily ji nejen materiální pomocí, ale také vysláním kubánských jednotek. MPLA tak mohla ovládnout zemi a v jižní Africe vznikl druhý prosovětský režim. Touto událostí se jihoafrický region plně ocitl v probíhající studené válce jako její zástupný konflikt. Za Kubou totiž

⁶¹ A Brief History of the African National Congress, in: *African National Congress* [online], [vid. 19. 1. 2015], dostupné z: <http://www.anc.org.za/show.php?id=206>. Politická strana ANC bojovala za změnu režimu v JAR. Od roku 1961 operovala ze zahraničí, protože byla v JAR zakázána.; South West Africa People's Organisation (SWAPO), in: *South African History Online* [online], [vid. 19. 1. 2015], dostupné z: <http://www.sahistory.org.za/topic/south-west-africa-peoples-organisation-swapo>. SWAPO vzniklo v roce 1960 a bojovalo za osvobození země od Jihoafrické republiky.

⁶² DANIEL, s. 139.

⁶³ GRAHAM, Matthew: Cold War in Southern Africa, in: *Africa Spectrum* [online], Vol 45. No 1, 2010, s. 133, dostupné z: <http://journals.sub.uni-hamburg.de/giga/afsp/article/view/251/251>.

⁶⁴ JELÍNEK, s. 138. Autor překládá „total onslaught“ jako „totální nápor“ a definuje jej jako východním blokem organizovanou strategii na nahrazení apartheidu v JAR marxistickým režimem.

⁶⁵ JAMES, W. Martin: *A Political History of the Civil War in Angola: 1974-1990*, New Jersey 1992, s. 232.

⁶⁶ BAINES, G. – VALE, P.: *Beyond the Border War: New Perspectives on Southern Africa's Late Cold War Conflicts*, Pretorie 2008, s. 3.

stál Sovětský svaz a za JAR tajně USA.⁶⁷ SSSR se do Angoly zapojil především kvůli Kubáncům, kteří projevovali o Angolu zájem a chtěli MPLA pomoci proti přesile v boji o kontrolu země.⁶⁸ Kubánské jednotky zůstaly v Angole na pomoc vládě až do konce studené války. Tento jihoafrický stát se tak stal hlavním předmětem střetu velmocí v tomto regionu. MPLA podporovaná permanentně silami z Kuby byla totiž pro JAR i USA mnohem znepokojující než v Mosambiku vládnoucí strana Fronta za osvobození Mosambiku (FRELIMO). Navíc díky rozsáhlým zdrojům ropy a diamantů byla angolská MPLA relativně nezávislá na JAR na rozdíl od Mosambiku.⁶⁹

V obou bývalých portugalských koloniích tedy zvítězily prosovětské strany. Situace v nich však byla nestálá, neboť proti nim začaly bojovat opoziční strany. V Angole to bylo hnutí Národní svaz za úplnou nezávislost Angoly (UNITA) v čele s Jonaselem Savimbim a v Mosambiku proti FRELIMO bojoval Mosambický národní odpor (RENAMO) v čele s Afonsem Dhlakamou.⁷⁰

Pro osvobozené hnutí regionu byla dekolonizace portugalské Afriky a vítězství Angoly nad invazí JAR (za ní USA) velmi významná. Dodalo jim to nové síly, materiální i politickou pomoc a získání pozic, ze kterých mohli jejich členové podnikat útoky proti bílým menšinovým režimům. Hnutí jako například ANC, SWAPO a Zimbabwská africká národní unie (ZANU)⁷¹ měla najednou možnost útočit na jejich cíle přímo ze sousedních zemí. V Rhodesii se značně zvedl ozbrojený boj a bělošská vláda přežívala následující léta jen díky pomoci JAR.⁷²

Poté co byla nucena Smithova vláda v Rhodesii roku 1980 odstoupit a vznikla Zimbabwe, zůstala bělošská vláda v JAR na jihu kontinentu osamocena a bojovala za svou další existenci. Bojujícím proti apartheidu pomáhala i MPLA. V Angole měla například základnu strana SWAPO, která vedla proti JAR gerilovou válku za nezávislost Jihozápadní Afriky. Z pohledu JAR nezávislost tato země získat nemohla, neboť by SWAPO pravděpodobně vyhrálo volby a to by mělo negativní dopad na režim

⁶⁷ CROZIER, s. 211–212.

⁶⁸ Kubánci se v Angole intervenovali, protože Castro měl zájem sponzorovat a podněcovat revoluční nepokoje nejen v zemích Latinské Ameriky, ale také Afriky. CROZIER, s. 192. Potvrzuje to i Kissinger ve svých pamětech. KISSINGER, s. 661. Castro prohlásil, že se začala Kuba angažovat v Angole, protože měla dlouhodobý vztah s Netem a chtěla jej podpořit proti UNITA (podporované JAR) a FNLA (podporované Zairem). S tímto rozhodnutím neměl SSSR prý nic společného. CIA & Angolan Revolution 1975 Part 1 [online], [vid. 7. 2. 2015], dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=c35COXObeo8>.

⁶⁹ GRAHAM, s. 134–135.

⁷⁰ CROZIER, s. 211–212.

⁷¹ Jedna ze skupin bojujících za nezávislost proti Smithově vládě v Rhodesii.

⁷² GRAHAM, s. 135.; REZEK, R. a kol.: *Ročenka Svět 1976*, Praha 1978, s. 358.

apartheidu. Svůj vojenský tábor měla v Angole i ANC, jejíž bojovníci zde byli i cvičeni kubánskými instruktory a vyzbrojováni Sověty. Z těchto důvodů JAR potřebovala zničit MPLA a dosadit místo ní přátelský režim v podobě prozápadního Savimbiho z UNITA. Proto v následujících letech podporovala tuto skupinu ekonomickou i vojenskou pomocí a posílala do Angoly i své jednotky.⁷³

Situace v jižní Africe byla nejvíce vyostřena poté, co se roku 1978 stal ministerským předsedou jihoafrické vlády P. W. Botha. Ten byl zastáncem agresivnějších metod, které měly ukončit odpor a destabilizovat ostatní jihoafrické země, které vystupovaly proti JAR. Této politice se přezdívalo „totální strategie“ (total strategy).⁷⁴ Výsledkem byla všeobecná destabilizace regionu a obrovské lidské i materiální ztráty. Podle odhadů OSN do konce 80. let zemřelo kvůli této agresivní JAR nejméně půl milionu lidí. V této politice hrály velkou roli Jihoafrické ozbrojené síly (SADF),⁷⁵ které měly za úkol zahájit tuto válku nízké intenzity⁷⁶ proti „nepřátelským“ vládám v jihoafrickém regionu.⁷⁷

Posledních 15 let studené války byla doba velmi nestabilních vztahů mezi USA a SSSR. Promítala se do toho i kubánská intervence v Angole. V jihoafrickém regionu byla studená válka po celou dobu skutečně vedena, a to jako zástupný konflikt. Stala se jím poté, co Kubánci přijeli do Angoly. Afričané, Američané, Kubánci a Sověti zde bojovali o podobu Angoly a dekolonizaci Jihozápadní Afriky, přičemž za tím vším ležela otázka budoucí podoby JAR a získání vlivu v této zemi.⁷⁸

Studená válka končila v jižní Africe s podepsáním smluv mezi Angolou, Kubou a JAR, a následným stáhnutím kubánských jednotek z Angoly, které trvalo asi 2,5 roku. Tyto smlouvy byly podepsány 22. prosince 1988, přičemž první z nich vedla ve výsledku k nezávislosti Jihozápadní Afriky a ve druhé bylo domluveno stáhnutí veškerých

⁷³ GLEIJESES, s. 10–11.

⁷⁴ DANIEL, s. 142. Širší popis akcí, které tato strategie Jihoafrické republiky zahrnovala.

⁷⁵ Hlavním úkolem SADF bylo bránit a chránit JAR. Nicméně, někdy bylo užíváno jako policie a využívalo se k potlačování nepokojů. South African Defence Force (SADF), in: *South African History Online* [online], [vid. 29. 1. 2015], dostupné z: <http://www.sahistory.org.za/topic/south-african-defence-force-sadf>.

⁷⁶ Konflikt nízké intenzity je politicko-vojenská konfrontace mezi bojujícími státy nebo skupinami menší než konvenční válka, ale více intenzivní než běžné mírumilovné soupeření mezi státy. Často zahrnuje vleklé boje protichůdných principů a ideologií. Tyto konflikty se pohybují od podvracení k užití ozbrojených sil. Je vedena kombinací politických, ekonomických, informačních a vojenských nástrojů. Tyto konflikty jsou často místní, především ve třetím světě, ale mají regionální a světový bezpečnostní dopady. Fundamental of Low Intensity Conflict, in: *Global Security* [online], [vid. 29. 1. 2015], dostupné z: <http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/100-20/10020ch1.htm>.

⁷⁷ DANIEL, s. 142.; The Struggle for Freedom and Democracy in South Africa, in: *Department: Defence Republic of South Africa* [online], [vid. 29. 1. 2015], dostupné z: http://www.army.mil.za/aboutus/army_history_struggle.htm.

⁷⁸ GLEIJESES, s. 10.

kubánských jednotek z Angoly (tehdy 50 000). Za těmito smlouvami stálo mimo jiné i dlouhé vyjednávání USA se sovětskou podporou.⁷⁹ Poslední jednotky Kuby opustily Angolu 24. 5. 1991, tedy o více jak měsíc dříve než bylo smlouvou dohodnuto.⁸⁰ Dne 31. května Savimbi a angolský prezident dos Santos podepsali mírovou smlouvu, v jejímž rámci byly dohodnuty i všeobecné demokratické volby na září 1992.⁸¹

2.2.3 Úloha JAR v jihoafrickém regionu za studené války

Jižní Afrika dominovala jihoafrickému regionu velikostí, populací i ekonomickou silou. Ze druhé světové války vyšel tento stát jako důležitý spojenec Západu. Byla také členem britského Commonwealthu. Velká Británie do této země hodně investovala a obchodovala s ní. Západ jí přikládal strategický význam. Navíc měla svůj vlastní jaderný vývoj. Jihoafrická vláda byla také zcela antikomunistická a slibovala Západu svou podporu, pokud by v dekolonizující se subsaharské Africe mělo dojít ke střetu s komunismem. To vše dávalo Jižní Africe jistý stupeň vlivu a prestiže.⁸²

Tuto pozici jako potencionální spojenec a spolehlivý obchodní partner si Jižní Afrika dokázala nadále v 50. letech udržet i navzdory tomu, že roku 1948 tam byla zvolena afrikánská nacionalistická vláda, jejímž programem byl apartheid. Tato vláda mimo jiné vydala i zákon o potlačování komunismu (1950), který byl sice v rámci OSN napadán, ale západní vlády se k tomuto odsouzení přidaly až po Sharpevillském masakru v roce 1960.⁸³

SSSR se v té době zajímal o jihoafrický region jen okrajově. V 60. letech však došlo k obratu. Začalo to v únoru roku 1960, kdy britský předseda vlády Harold Macmillan

⁷⁹ CLOUGH, s. 12.; LEWIS, Paul: Angola and Namibia Accords Signed, in: *The New York Times* [online], [vid. 29. 1. 2015], dostupné z: <http://www.nytimes.com/1988/12/23/world/angola-and-namibia-accords-signed.html>

⁸⁰ Cuba to Pull Its Last Troops Out of Angola 36 Days Ahead of Schedule, in: *Los Angeles Times* [online], [vid. 29. 1. 2015], dostupné z: http://articles.latimes.com/1991-05-24/news/mn-2370_1_cold-war-s-end.

⁸¹ KLÍMA: *Dějiny Angoly*, s. 248.

⁸² Viz SPENCE.; VAN WYK, Anna-Mart: „*Apartheid's Bomb and Regional Liberation: Cold War Perspectives*“, Lisabon 2009, s. 2.

⁸³ Tato událost se odehrála 21. března 1960 před policejní stanicí v Sharpeville u Johannesburgu, kde policie začala stílet do demonstrantů, Bylo zabito 69 lidí a 180 vážně zraněno. Brzo poté došlo k obdobné akci ještě u Kapského města (zastřeleny dvě osoby). Tyto události i následné represe ze strany vlády JAR vzbudily velký zájem po celém světě. HULEC, Otakar: *Dějiny Jižní Afriky*, Praha 1997, s. 212.; Sharpeville massacre was turning point in anti-apartheid movement [online], [vid. 31. 1. 2015], dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=n2EvZ8cYcC8>.

přednesl projev „vítr změn“,⁸⁴ ve kterém otevřeně vystoupil proti apartheidu a poprvé uznal, že přichází konec koloniálních říší. V roce 1960 vzniklo mnoho nových afrických států, které se následně přidaly k OSN. Politika apartheidu Jižní Afriky se tak v OSN dostala pod ostrou kritiku zemí třetího světa i SSSR. Po zbytek desetiletí pak velkou většinou procházely rezoluce odsuzující její zacházení s černošskou většinou i odmítání dát Jihozápadní Africe samostatnost. Jižní Afrika tak musela čelit izolaci, kterou zahrnovaly i mezinárodní obchodní sankce. Mezitím se jen o měsíc později po Macmillanově projevu v unii odehrál Sharpevillský masakr, který napětí ještě více vyhrotil. Země na všechny tyto události zareagovala vyhlášením referenda mezi bělochy, na jehož základě se roku 1961 odtrhla od Commonwealthu a změnila se na Jihoafrickou republiku.⁸⁵

OSN a ani SSSR neměly dostatečné možnosti, aby přinutily JAR podstoupit změny. Neměly nad ní dostatečnou ekonomickou páku a spojenci Sovětů v OAJ (Organizace africké jednoty)⁸⁶ byli oproti ní vojensky i ekonomicky slabí. Naopak Jihoafrická republika se ze Sharpevillské krize rychle vzpamatovala a její hospodářský výkon v šedesátých letech narůstal.⁸⁷ Roku 1965 se dokonce začala snažit navazovat kontakty s ostatními státy regionu i mimo něj s cílem prolomit bariéry, které ji oddělovaly od zbytku kontinentu. Diplomatické vztahy s ní však navázalo pouze Malawi. Dobré vztahy vybuodovala s bělošskou vládou v Rhodesii.⁸⁸

Do roku 1966 bylo hlavním bezpečnostním zájmem vlády JAR vzrůstající černošské osvobozené snahy a udržení si své moci. Toho roku se však ministrem obrany JAR stal P. W. Botha, který viděl státní bezpečnostní zájmy více široce. Hrozbu Jihoafrické republiky chápal uvnitř kontextu ideologického konfliktu mezi Západem a Východem. Z hlediska Bothy byla JAR nepostradatelnou částí západního bloku v boji s komunismem a expanzionistickým SSSR. Zároveň však chtěl, aby se obranná linie držela co nejdál

⁸⁴ Záznam celé Macmillanovy řeči v archivu BBC. Tour of South Africa, in: *BBC Archive* [online], [vid. 31. 1. 2015], dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/archive/apartheid/7203.shtml>.

⁸⁵ Viz SPENCE.; 1960: Macmillan speaks of 'wind of change' in Africa, in: *BBC. On This Day* [online], [vid. 31. 1. 2015], dostupné z: http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/february/3/newsid_2714000/2714525.stm.

⁸⁶ Tuto organizaci založilo 32 nezávislých afrických států v roce 1963. Mezi její členy postupně patřily všechny africké nezávislé státy kromě JAR. Mezi její aktivity patřil i boj proti rasové diskriminaci v JAR, Rhodesii a Namibii. Materiálně i vojensky pomáhala národům bojujícím za nezávislost. Organization of African Unity, in: *archive.today* [online], [vid. 31. 1. 2015], dostupné z: <http://archive.today/sYXnI>.; ADAMIŠIN – ALEXANDROV a kol., s. 646.

⁸⁷ Viz SPENCE.

⁸⁸ KANTOVÁ, Jitka: *Bakalářská práce. JAR a její mocenské postavení v rámci regionu*, Plzeň 2012, s. 22.; Viz SPENCE.

od hranic Jižní Afriky. S jeho příchodem se tedy změnil přístup tohoto státu k otázce jeho regionální bezpečnosti a JAR se začala více angažovat v okolních státech s cílem boje proti černošským osvobozeneckým snahám a komunismu. Na domácí půdě jihoafrické policejní a válečné vysoké školy nabízely kurzy kontrarevoluční války, jejichž základním principem bylo, že koexistence SSSR je nemyslitelná. Jihoafrický region byl vnímán jako součást buržoazního světa, ve kterém Sovětský svaz využije řadu občanských válek jako prostředku k prosazování své ideologie a vlivu.⁸⁹

Díky těmto prozápadním tendencím byla izolace JAR spíše zdánlivá než skutečná. Jihoafrická republika se snažila zajišťovat, aby proti ní západní státy výrazněji nevystupovaly ve prospěch ostatních zemí třetího světa. Snažila se udržovat vztahy s těmi mocnostmi, jejichž podpora měla význam pro její budoucnost. Ve svých vztazích se Západem se JAR snažila využít například své strategické polohy na křižovatce Indického a Atlantského oceánu nebo poukazováním na její ekonomickou hodnotu jako dodavatele klíčových surovin (platina, mangan, chrom, atd.). Západ však Jihoafrické republice nepřiznal větší podporu, protože věřil, že i bez ní bude díky jejímu protikomunistickému postoji stát na jeho straně.⁹⁰ Zákulisně však byla JAR po dobu studené války podporována mnohými západními vládami, zejména USA a Velkou Británií. A to právě kvůli jejímu silnému antikomunistickému zaměření. Ačkoliv tedy proti JAR vystupovaly a ukládaly i hospodářské sankce, pokračovaly v nepřímé podpoře.⁹¹

Spolupráce JAR s USA vyvrcholila v roce 1975 její intervencí v Angole za tajné podpory této velmoci. V této záležitosti však nakonec zůstala Jižní Afrika osamocena. USA popřely svou podporu a v prosinci 1975 se dokonce americký Kongres vyslovil proti další tajné podpoře aktivit CIA v Angole.⁹² Intervence skončila vynuceným stažením jihoafrických jednotek a ukončila snahy JAR o zmírnění napětí s ostatními státy regionu. Angola byla apartheidní vládou vnímána jako sovětsko-kubánské předmostí a jako důkaz útoku SSSR proti ní. Osvobozenecká hnutí nabyly na novém významu pro bezpečnost JAR. Ostatní země regionu proti ní stále více v dalších letech

⁸⁹ DANIEL, s. 137–139.

⁹⁰ Viz SPENCE.

⁹¹ Impact of the Collapse of the USSR on South Africa in 1989, in: *South African History Online* [online], [vid. 2. 1. 2015], dostupné z: <http://www.sahistory.org.za/article/impact-collapse-ussr-south-africa-grade-12>.

⁹² GRAHAM, s. 134.; Viz SPENCE.

vystupovaly. Situace nebyla lepší ani na domácí půdě. V červnu 1976 se tam například odehrály velké studentské nepokoje v Sowetu.⁹³

Od 60. let se tedy postavení Jihoafrické republiky velmi změnilo. Jižní cíp Afriky již nebyl přímo ovládán Evropany, postupně se osvobozovaly všechny země (od 1980 i Rhodesie)⁹⁴ a JAR byla tak obklopena státy sympatizujícími s ANC. Bouřila se proti ní i Jihozápadní Afrika, jejíž ovládnutí Jihoafrickou republikou bylo prohlášené OSN jako nezákonné. Navíc proti ní rostl počet sabotáží a útoků. Nevyhlášenou válku proti sousedním státům vedla i sama JAR. Podporovala opoziční hnutí prosovětských vlád v Angole a Mosambiku a podněcovala jejich partyzánské akce, přičemž i sama prováděla útoky proti jihoafrickým zemím prostřednictvím SADF.⁹⁵ Pro postavení JAR byl také důležitý fakt, že od začátku 80. let začala být považována za stát disponující s jadernými prostředky, ačkoliv to tehdy nebylo jisté. Přes tuto nejistotu to dodávalo JAR určitý stupeň moci v jejích vztazích s okolním světem i jihoafrickými státy.⁹⁶

Kolem druhé poloviny 80. let se pozice JAR začala výrazně zhoršovat. Botha do té doby inicioval mnoho reforem. Ty však byly nesystematické a byly vytvořeny hlavně kvůli potřebě modernizace apartheidu v souladu s potřebami hospodářství než pro zlepšení situace černošské většiny. Změny byly završeny zřízením tříkomorového parlamentu, ve kterém však stále nebylo počítáno s černošskou populací. Ti i nadále neměli v parlamentě ani ve vládě žádné zastoupení. Nespokojenost černošských obyvatel tedy stále stoupala. Roku 1983 vznikla Sjednocená demokratická fronta, což byla volná zastřešující organizace protipartheidních skupin, která zastoupila exilovou ANC. V letech 1984 až 1987 se odehrávaly stále intenzivnější nepokoje a boje. Vláda na to reagovala vyhlášením dvou výjimečných stavů v červenci 1985 a březnu 1986. Situace se zhoršovala i na zahraničním poli. Zahraniční banky odmítly JAR prodloužit splatnost jejích dluhů. S pomalým ústupem studené války proti ní začaly ostřeji vystupovat i západní země. Byla schválena řada sankčních balíčků. Zkolabování

⁹³ Soweto je předměstí Johannesburgu, ve kterém v červnu 1976 začaly tyto nepokoje, které se následně rozšířily i do dalších částí země. Protesty byly spuštěny nespokojeností se zavedením afrikánštiny do škol. Tvrdé zásahy policie si vyžádaly stovky obětí. WALTERS, Ron: Legacy of Soweto Uprising, 25 Years Later, in: *Sun Sentinel* [online], [vid. 29. 1. 2015], dostupné z: http://articles.sun-sentinel.com/2001-06-15/news/0106141224_1_soweto-anti-apartheid-struggle-uprising.; Viz SPENCE.

⁹⁴ Mugabeho strana ZANU byla prokomunistická a pročínská. VAN WYK, s. 6.

⁹⁵ ZIMÁK, Alexander: *Jihoafrická republika*, Praha 2003, s. 62–63.

⁹⁶ VAN WYK, s. 7–11. Hledání jaderného prostředku lze podle autorky spojit se studenou válkou a národně osvobozenými snahami v jižní Africe, které byly vnímány jako expanze komunismu a tudíž jako velká hrozba.

prosovětských vlád ve východní Evropě pak poskytlo další podnět k urychlení změny,⁹⁷ neboť režim JAR již nadále nemohl využívat studené války ke svému ospravedlnění.⁹⁸

Koncem 80. let se Jihoafrická republika tedy musela pustit novým směrem, který zahrnoval i jednání s ANC (v listopadu 1987 bylo první neoficiální). Vše bylo urychleno neúspěchem SADF v Angole na konci roku 1987, následným stáhnutím jednotek JAR z Jihozápadní Afriky a vynuceným odstoupením Bothy z úřadu prezidenta, kterým byl od roku 1984. V září 1989 byl místo něho zvolen do tohoto úřadu Frederik Willem de Klerk, jehož politika vedla k novým ústavním vydáním a prvním zcela demokratickým volbám v JAR v dubnu roku 1994.⁹⁹

2.2.4 SSSR a státy jižní Afriky ve studené válce

V roce 1954 začal poprvé SSSR projevovat větší zájem o subsaharskou Afriku, když byl vydán sborník *Národy Afriky*. V té době existovalo v této oblasti světa jen málo komunistických stran. Ty vzniklé neměly téměř žádný vliv, neboť měly velmi málo členů. Větší komunistické strany vznikly jenom v Sudánu (od 1946), JAR (od 1921) a od roku 1961 existovala nevelká komunistická strana v Lesothu. Jihoafrická komunistická strana (SACP) byla již roku 1950 zakázána a udržovala vztahy s ANC.¹⁰⁰

Poté co se SSSR dostal pod vedení Nikity Chruščova (1953–1964), začal uplatňovat politiku, v jejímž rámci se objevily snahy získat pozice i ve třetím světě. První známky většího zájmu SSSR celkově o Afriku se proto objevily až v této době. Subsaharská Afrika včetně jejího jihoafrického regionu pro něj však byla až druhotná. Sověti se nejprve soustředili na arabskou Afriku, k čemuž měli dva důvody. Za prvé byl sever považován za strategicky důležitý a geopoliticky nejvýznamnější část afrického kontinentu. Za druhé velká většina kontinentu stále spadala pod nadvládu evropských mocností. Prvním strategickým partnerem SSSR v Africe se stal Egypt, se kterým uzavřel v roce 1955 dohodu o prodeji zbraní. K obratu došlo až na přelomu 50. a 60. let,

⁹⁷ ZIMÁK, s. 64–69.; Viz SPENCE.

⁹⁸ Impact of the Collapse of the USSR on South Africa in 1989, in: *South African History Online* [online], [vid. 2. 1. 2015], dostupné z: <http://www.sahistory.org.za/article/impact-collapse-ussr-south-africa-grade-12>.

⁹⁹ DANIEL, s. 144; Viz SPENCE.; ZIMÁK, s. 70.; GASTROW, Shelagh (ed.): *Who's Who in South African Politics*, Londýn 1993, s. 52.

¹⁰⁰ CROZIER, s. 203. Například súdánská strana měla mít podle odhadů 5000 až 10 000 členů, v Alžírsku (arabská Afrika) měla mít asi 750 členů.

kdy získaly nezávislost skoro všechny francouzské africké kolonie, následovány těmi belgickými. Britské kolonie ji získaly mezi roky 1956–1966. Výjimkou zůstaly pouze portugalské africké kolonie. Tyto nově nezávislé země se staly předmětem zájmu jak západního tak východního bloku.¹⁰¹

První oficiální diplomatické styky navázal SSSR se státy jižní Afriky později než se státy v jiných částech Afriky. Dělo se tak převážně s tím, jak tyto země postupně získávaly nezávislost – Zambie (říjen 1964), Botswana (březen 1970), Mosambik (červen 1975), Angola (listopad 1975),¹⁰² Lesotho (únor 1980), Zimbabwe (od roku 1980 uznán jako suverénní nezávislý stát)¹⁰³ a Namibie (březen 1990).¹⁰⁴ Naopak s JAR byly roku 1956 přerušeny. V tomto regionu se však SSSR angažoval už i dříve, neboť podporoval tamní černošské osvobozené snahy.¹⁰⁵

Za vedení Brežněva (1964–1982) SSSR pokračoval v podpoře boje jihoafrických národů proti apartheidu a kolonialismu.¹⁰⁶ Bojovníci proti apartheidu včetně členů ANC skrývajících se ve frontových státech¹⁰⁷ byli stále cvičeni vojenskými poradci z východního bloku a využívali československou a sovětskou výzbroj.¹⁰⁸

V jihoafrickém regionu se SSSR stavěl proti JAR a Smithově Rhodesii a stál na straně Angolanů a Mosambičanů v boji proti portugalskému kolonialismu.¹⁰⁹ V Mosambiku začaly roku 1961 Sověty podporované nepokoje, které vyvolávala především strana FRELIMO. Od roku 1969 v jejím čele stál Sovětským svazem vycvičený Samora Machel. V roce 1961 vypukla občanská válka také v Angole. Do tohoto boje se SSSR zapojil poté, co se po dvou letech války do čela MPLA dostal levicový socialista Agostinho Neto. Oběma zemím se za pomoci Sovětů nakonec podařilo v průběhu roku 1975 dosáhnout nezávislosti pod komunistickou vládou. V obou zemích byl však jejich režim nestabilní, neboť se proti nim obrátil odboj.¹¹⁰ Za největší problém v jižní Africe byla východním blokem považována Jihoafrická republika. Její

¹⁰¹ ZÍDEK, Petr: *Československo a francouzská Afrika 1948–1968*, Praha 2006, s. 13–14.

¹⁰² ADAMIŠIN – ALEXANDROV a kol., s. 752–766.

¹⁰³ GINSBURGS, George (ed.): *A Calendar of Soviet Treaties: 1974–1980*, Dordrecht 1987, s. 557.

¹⁰⁴ Russian-Namibian Relations, in: *The Embassy of the Russian Federation in the Republic of Namibia* [online], [vid. 13. 12. 2014], dostupné z: http://www.rusemwhk.mid.ru/otnosh_eng.html.

¹⁰⁵ ADAMIŠIN – ALEXANDROV a kol., s. 21.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 700.; CLOUGH, s. 12.

¹⁰⁷ Byly to státy s většinovou černošskou vládou, které spolu spolupracovaly: Angola, Botswana, Lesotho, Mosambik, Svazijsko, Zambie a Tanzanie. Roku 1980 oficiálně vytvořili SADCC, ve které se k nim přidaly také Malawi a Zimbabwe. History and Treaty, in: *Southern African Development Community* [online], [vid. 27. 12. 2015], dostupné z: <http://www.sadc.int/about-sadc/overview/history-and-treaty/>.

¹⁰⁸ VAN WYK, s. 5.

¹⁰⁹ ADAMIŠIN – ALEXANDROV a kol., s. 521.

¹¹⁰ CROZIER, s. 209–212.

snahy byly vnímány jako úsilí zabránit jihoafrickým státům v podpoře osvobozeneckých hnutí a destabilizovat jejich vlády, aby mohly být nahrazeny proimperialistickými. Tyto vlády pak měly souhlasit s tím, aby se v této oblasti světa vytvořil nekolonialistický blok. JAR jako nejsilnější jihoafrická země měla mít tuto oblast pod kontrolou.¹¹¹ SSSR proto proti této zemi vystupoval na politické i vojenské (nepřímé) úrovni.

Boje v jihoafrickém regionu byly však nekonečné a vysilující. Náklady sovětských aktivit rychle narůstaly. Snahy SSSR byly značně znesnadňovány zapojením Američanů v této oblasti. Nakonec byli Sověti donuceni postupně ustupovat. Po nástupu Gorbačova (1985–1991) pochyby o pokračujícím zapojení v Angole postupně narůstaly, jak se Gorbačov snažil o smířlivou politiku s USA. SSSR však nadále pokračoval v podpoře Kubánců v této zemi. Kuba i proto byla jeho spolehlivým spojencem na mezinárodním poli.¹¹² Nakonec však politická a hospodářská krize Sověty přemohla a oni již nemohli nadále pokračovat ve vkládání peněz do subsaharské Afriky a stáhli se.¹¹³

Názory na zapojení v Angole jsou ze strany sovětských představitelů rozporuplné. Mezi kladné stránky patřila například možnost vytvoření si spolehlivého předmostí v subsaharské Africe a odbyt zbraní (dluh však nebyl nikdy splacen). Naopak mezi negativní stránky se řadilo například narušování vztahů s USA a vynakládání zdrojů, které mohly být využity na domácí půdě. Mezi kritiky sovětského zapojení v Angole patřili mimo jiné Gorbačov a náměstci ministra zahraničí Anatoly Adamishin a Georgi Kornienko.¹¹⁴

2.2.5 USA a státy jižní afriky ve studené válce

Po druhé světové válce byly zájmy USA pod silným vlivem geopolitiky a o subsaharskou Afriku se stejně jako Sověti příliš nezajímaly. Vlády Harryho Trumana (1945–1953) a Dwighta Eisenhowera (1953–1964) totiž ve snaze vytvořit ze západní Evropy stabilní oporu proti Sovětům opomíjely svou roli kritika koloniální vlády, neboť se strachovaly, že by tak mohly oslabit anebo dokonce si zneprátnit Velkou Británii,

¹¹¹ Podle: VYCHODIL, F. a kol.: *Ročenka Svět 1982*, Praha 1984, 371.

¹¹² GLEIJESES, s. 14.; VANNEMAN, Peter: *Soviet Strategy in Southern Africa: Gorbachev's Pragmatic Approach*, Stanford 1990, s. 81.

¹¹³ Impact of the Collapse of the USSR on South Africa in 1989, in: *South African History Online* [online], [vid. 4. 2. 2015], dostupné z: <http://www.sahistory.org.za/article/impact-collapse-ussr-south-africa-grade-12>.

¹¹⁴ GLEIJESES, s. 14.

Francii a Portugalsko. USA se navíc i obávaly, že by ukvapená dekolonizace tohoto kontinentu mohla vytvořit politické potíže a příležitosti pro sovětský průnik. Proto stály v 50. letech v této otázce v pozadí. Až poté, co se začala subsaharská Afrika postupně osvobozovat, se začali Američané zajímat o její další osud. Zájem vyvrcholil za vlády J. F. Kennedyho (1961–1963), za něhož se mezi politiky věřilo, že USA ztratilo svým opomíjením vliv u subsaharských států a chtěli to změnit. Tato pozornost se však rychle ztratila poté, co začaly převládat názory, že komunistická hrozba v subsaharské Africe se přeháněla. Během posledních let prezidentování Lyndona Johnsona (1963–1969) již byla tato oblast světa na okraji amerického zájmu. Stejně tomu tak bylo i za Richarda Nixona (1969–1974), přestože prezident dříve tvrdil, že bude důležitým místem pro střetnutí sil. Naopak začal na subsaharskou Afriku poukazovat jako na „příklad selhání přitažlivosti komunismu u nových národů“.¹¹⁵

Zájem USA o jihoafrický region nevybočoval od jejich celkové politiky k subsaharské Africe. Jižní Afrika byla stejně jako zbytek kontinentu převážně zapomenuta. Nixon a jeho tehdejší poradce pro národní bezpečnost Kissinger zformulovali politiku jejího opomíjení, která byla mimo jiné založena na dvou předpokladech. Za prvé, že běloši v regionu zůstanou¹¹⁶ a za druhé, že SSSR nebude zasahovat do regionu. V polovině 70. let však události v jižní Africe přitáhly pozornost USA, když byly výše zmíněné předpoklady zničeny zhroucením portugalské koloniální nadvlády v roce 1974. Mosambik získal prosovětskou orientaci a obě velmoci byly společně s Kubou zatáhnuty do angolské občanské války, kde se o budoucí směr Angoly bojovalo mezi opozičními skupinami.¹¹⁷

Konec portugalské nadvlády v jižní Africe zastihl USA ve vnitřní krizi, která měla velký dopad i na zahraniční politiku a tím i na události v jižní Africe. V srpnu 1974 musel kvůli aféře Watergate a dalším jeho nezákonným akcím rezignovat Nixon a novým prezidentem se stal Gerald Ford (srpen 1974–1977). Zároveň byl Kongres nespokojen s vývojem událostí ve Vietnamu. Proto uplatnil svůj nárok na větší pravomoci nad řízením obranné politiky státu a následně přijal zákon o válečných pravomocích, který

¹¹⁵ CLOUGH, s. 5–8. „...examples...of the failure of the appeal of communism in new nations.“

¹¹⁶ Politiku opomíjení zahrnovalo i to, že USA nepodnikalo významnější kroky proti vládám bílé menšiny v jižní Africe. Jako příklad může být uveden „Byrd Amendment“, který byl přijat roku 1971 a postavil USA do rozporu s povinným sankcemi uvalenými OSN proti Rhodesii. Tento dodatek povoloval USA importovat chrom a další komodity z Rhodesie. ACTON, Judith: The US, Britain and Rhodesia, in: *The Spectator* [online], 13. 3. 1976, [vid. 4. 2. 2015], dostupné z: <http://archive.spectator.co.uk/article/13th-march-1976/10/the-us-britain-and-rhodesia>.

¹¹⁷ CLOUGH, s. 9.

dobu trvání vojenských akcí v zahraničí neodhlasovaných Kongresem omezoval na 60 dní. Aféra Watergate se dotkla i CIA, když se zjistil její vlastní podíl na ni. Aktivity této agentury byly přezkoumány a její nezákonné činnosti byly veřejně odhaleny.

Názorným příkladem odrážející změny v přístupu, které po těchto událostech nastaly v USA, se stala Angola, ve které probíhal boj o moc mezi třemi skupinami přijímající podporu u velmocí (převážně ve formě zbraní a peněz). Mezi zastánce většího zapojení v této zemi patřil například prezident Ford a jeho ministr zahraničí Kissinger (ve funkci 1973–1977), kteří nechtěli dovolit další zemi, aby se stala součástí sovětského bloku. Dekolonizační proces v Angole byl totiž chápán z hlediska rivality studené války. Tyto postoje byly navíc posílené prohranou válkou ve Vietnamu. Proto se USA dohodly s JAR na její intervenci a slíbily jí svou podporu. Takhle brzo po Vietnamu však byla možnost přímé vojenské akce vyloučená, takže bylo jedinou možností pokračovat v tajném financování. CIA však byla po skandálu pod přísným dohledem a nemohla jednat bez souhlasu vedoucích představitelů Kongresu. Tam však narazila na silnou opozici a nakonec kvůli jejímu zneužívání pravomocí v různých částech světa bylo hlasováno v prosinci 1975 proti použití jakékoliv další tajné finanční podpory a zapojení CIA v Angole. Mezitím JAR i na nátlak USA nasadila své bojové jednotky na straně antikomunistické aliance UNITA a Národní fronty pro osvobození Angoly (FNLA) a napadla Angolu. Jakmile zprávy o invazi pronikly na veřejnost, Kuba za podpory SSSR poslala na pomoc MPLA 20 000 vojáků a pomohla této straně získat vládu. Nakonec byly jednotky JAR, FNLA a UNITA donuceny stáhnout se ze země, neboť MPLA měla i mezinárodní podporu a USA popřelo svou tajnou podporu intervence JAR do Angoly. S novým režimem se však USA nesmířily a podporovaly JAR a UNITA v téměř nepřetržité válce až do konce 80. let.¹¹⁸ Po většinu doby to však byla nepřímá podpora díky Clarkovu dodatku z roku 1976, který pomoc angolským skupinám zakazoval. Zrušen byl až roku 1985. USA a CIA se poté staly hlavní oporou UNITA. V lednu 1986 byl dokonce vůdce této strany Jonas Savimbi přijat v Bílém domě prezidentem Reaganem.¹¹⁹

Vláda Forda byla rozhořčena příjezdem Kubánců do Angoly a považovala je za zástupce SSSR. Naopak představitel Kuby Fidel Castro tvrdil, že jsou kubánské

¹¹⁸ GADDIS, s. 157–160.; GRAHAM, s. 134–135.; Viz SPENCE.

¹¹⁹ KLÍMA, Jan: *Dějiny Angoly*, Praha 2008, s. 243.

jednotky pouze internacionalisté, kteří pomáhají vyhnat jednotky JAR ze země. Zůstali zde však až do konce studené války a pomáhali MPLA před útoky opozice. Přítomnost Kubánců v Angole byla nepřijatelná i pro následující americké vlády – Cartrovu (1977–1981) i Reaganovu (1981–1989).¹²⁰

Kissinger vysvětlil celkové zapojení Američanů v Angole tím, že jejich nečinnost by mohla způsobit problémy na mezinárodním poli. Panovaly obavy, že kdyby nečelili snahám Sovětů v jižní Africe, mohlo by to povzbudit expanzi v jiných oblastech světa a také by mohli jejich spojenci (například Zair) začít zpochybňovat vůli USA bránit je. Mohlo by tak dojít u mnoha států ke změně v zahraniční politice, což by ohrožovalo bezpečnost USA. Samotné Angole jinak Kissinger přisuzoval pouze malou přímou strategickou a ekonomickou důležitost z hlediska zájmů USA. Z toho vyplývá, že kdyby se zde neobjevil sovětský (kubánský) faktor, USA by se zřejmě nestaraly o to, která strana se chopí moci v Angole.¹²¹

Vítězství MPLA přitáhlo pozornost k subsaharské Africe a obě velmoci se zapojily do konfliktů na kontinentu. SSSR protože uviděl příležitost k vyrovnání sil, případně i nějaký posun v jeho prospěch. USA z obavy, že by úspěch Sovětů mohl stále narůstat. Kissinger byl i z tohoto důvodu hodně zapojen v úsilí zabránit dalším sovětským ziskům v jižní Africe podporováním reformu v JAR a vyjednáváním o konci bělošské vlády v Rhodesii a Jihozápadní Africe. Se vzrůstem významu subsaharské Afriky byly USA v této oblasti v letech 1974–1984 mnohem aktivnější než kdykoliv předtím.¹²²

Cartrova i Reaganova vláda čelila v jižní Africe dvěma vzájemně propojeným otázkám. Za prvé to byl problém studené války – jak dostat Kubánce z Angoly a zredukovat sovětský vliv v jihoafrickém regionu. Za druhé to byla otázka způsobu vypořádání se s JAR. Rasová segregace v USA nebyla zatím záležitostí minulosti, takže byla otázka spolupráce s rasistickou JAR při odsunu Kubánců ožehavá. Otázkou se pro USA stala také nezávislost Jihozápadní Afriky, kterou jejich spojenci prosazovali a následné volby, které by jistě vyhrálo SWAPO. Reagan však považoval SWAPO za marxistickou teroristickou skupinu.¹²³

¹²⁰ GLEIJESES, s. 12.

¹²¹ K událostem roku 1975 dokument s komentáři tehdejších aktérů (včetně například Castra či Roberta): CIA & Angolan Revolution 1975 Part 1 [online], [vid. 7. 2. 2015], dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=c35COXObeo8>. a CIA & Angolan Revolution 1975 Part 2 [online], [vid. 7. 2. 2015], dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=dW8_cXOG7w1.; Otázka Angoly z pohledu Kissingera. KISSINGER, s. 641–674.

¹²² CLOUGH, s. 9–10.

¹²³ GLEIJESES, s. 12–13.

JAR byla nejvýznamnější ale i nejrozporuplnější zemí jihoafrického regionu, takže vztahy mezi ní a USA byly velmi nestabilní. V roce 1976 vyhrál prezidentské volby Carter, který přislíbil uplatňovat k Jihoafrické republice politiku více založenou na lidských právech než na zamezování sovětských zisků. Carter se s JAR chtěl domluvit po dobrém, ale již v srpnu 1977 byly jeho snahy zničeny po zjištění, že tato země pokračuje ve svém jaderném programu. SSSR i USA proti ní proto vystoupily a pozice JAR se na mezinárodní scéně v následujících měsících rapidně zhoršila. Bylo na ni například uvaleno povinné vojenské embargo či dobrovolné ropné embargo.¹²⁴

Po nástupu Reagana se vůči JAR začala uplatňovat politika „konstruktivního zapojení“ (constructive engagement),¹²⁵ podle které spolu tyto země udržovaly blízké vztahy. Američané očekávali, že jihoafrická vláda bude pozvolna ukončovat apartheid a nechtěli, aby ji jakákoliv hrozba ekonomických sankcí povzbudila k jeho pokračování.¹²⁶ Tato politika byla oficiálně zdůvodněna i z geopolitického hlediska. Jihoafrický region byl označován za „stále spornější scénu v globální politice a bylo prý nezbytně nutné, aby USA hrály svou patřičnou roli v bezpečnosti regionu a vyvažovaly expanzi sovětského vlivu.“¹²⁷ Spojené státy jako svého spojence v této úloze viděly právě JAR a tvrdily, že potřebují vlády, které se chtějí postavit Sovětskému svazu a jeho spojencům. Prezident Reagan o JAR také smířlivě prohlásil, že pokud je Západ ochoten dohodnout se se Sověty, může přeci také pokračovat ve vyjednávání s „tak přátelskou zemí jako je JAR“.¹²⁸

Protesty v USA proti této politice se však ozývaly stále více. Na podzim roku 1984 pak události v JAR a Etiopii umístily subsaharskou Afriku mezi priority ministerstva zahraničí. V září začaly v Jižní Africe protesty proti nové jihoafrické ústavě zakotvující bílou vládu, které přerostly v násilné konfrontace v černošských předměstích. Zároveň v Etiopii probíhal hladomor zabíjející mnoho lidí. Záběry z obou zemí se vysílaly na amerických obrazovkách a americká veřejnost na ně zareagovala velice rychle. Začala přispívat a vyvíjet nátlak na vládu, aby se těmito událostmi zabývala. Do konce roku tisíce Američanů demonstrovalo proti apartheidu a odsuzovalo politiku „konstruktivního zapojení“. Nakonec byla Reaganova vláda donucena zareagovat na obě události. Začala

¹²⁴ VAN WYK, s. 5–6.

¹²⁵ CLOUGH, s. 101.

¹²⁶ HIPPEL, Shandrá D.: Constructive Engagement: Ronald Reagan's Problematic Policy of Appeasement with South Africa, Washington 2012, s. II.

¹²⁷ CLOUGH, s. 103. „is an increasingly contested arena in global politics...It is imperative that we play our proper role in fostering the region's security and countering the expansion of Soviet influence.“

¹²⁸ Tamtéž, s. 104.

pomáhat hladovějícím Etiopanům navzdory společenství zemí se SSSR a tlak veřejnosti ji donutil opustit její politiku vůči JAR. Roku 1986 nakonec Kongres prosadil Všeobecný zákon proti apartheidu.¹²⁹

Rostoucí role Kongresu ve vytváření zahraniční politiky měla tedy velký dopad na americkou politiku vůči subsaharské Africe. Obzvláště pak v 80. letech, kdy se jeho význam zvyšoval. To znamenalo, že dění mohlo ovládat i veřejné americké mínění, neboť Američané do Kongresu volili své zástupce, kteří pak vyjadřovali jejich vůli. Kongres prosadil například celou řadu sankcí proti JAR a také zákony a akce na podporu tajné vojenské pomoci skupině UNITA (počínaje zrušením Clarkova dodatku roku 1985).¹³⁰ Posledním prezidentem, který se ještě před samotným ukončením studené války zabýval situací v jižní Africe, byl George H. W. Bush (1989–1993). Za něho už však byla situace výrazně lepší. Kubánské jednotky se stahovaly z Angoly a vyjednávalo se o osamostatnění Jihozápadní Afriky a budoucí podobě JAR.

Spojené státy nakonec hrály důležitou roli při jednáních, která vedla jihoafrického prezidenta de Klerka k propuštění vůdce ANC Nelsona Mandely v únoru roku 1990 a k vyjednávání, která vedla k demisi bělošské vlády.¹³¹ Vedle JAR se Američané také podíleli na přesunutí moci od bělošských menšin k černošským většinám v Zimbabwe (1979–80) a Namibii (1988–90).¹³²

¹²⁹ CLOUGH, s. 101–105.; Schválený zákon zakazoval dovoz a vývoz celé řady surovin a zboží (Zejména vývoz uhlí, oceli, železa, uranu, stříbra, zbraní, oděvů a zemědělských výrobků z JAR a dovoz ropy, nafty, výpočetní techniky a atomového zařízení do JAR). Bylo zakázáno další investování amerických firem v zemi. Jihoafrická letadla měly zakázáno přistávat na letištích v USA. Zákon také určoval postihy zemí, které by využily tyto sankce ve svůj prospěch. LELLÁK, Jan: *Bakalářská práce. Britská politika vůči Jihoafrické republice v období vlády Margaret Thatcherové (1979–1990)*, Praha 2012, s. 27.

¹³⁰ CLOUGH, s. 49–52.

¹³¹ GASTROW, s. 146.; CLOUGH, s. 109.

¹³² CLOUGH, s. 77.; Zpočátku však tento přesun Američané nepodporovali. Na základě iniciativy USA bylo dokonce podmíněno osamostatnění Namibie odchodem kubánských jednotek z Angoly. Za USA se v této otázce postavila Velká Británie, USA, Německá spolková republika, Francie a Kanada. To bylo však Afričany odmítáno. VYCHODIL, F. a kol.: *Ročenka Svět 1982*, s. 368.

3 Hospodářská pomoc a státy jižní Afriky za studené války

Hospodářská pomoc byla jedním z nástrojů USA a SSSR, jak získat vliv na státy v jihoafrickém regionu. V následující kapitole bude obecně přiblížena problematika rozvojové pomoci a dále charakterizována politika hospodářské pomoci každé z velmocí. Ta lze dále aplikovat na jednotlivé státy jižní Afriky.

3.1 Problematika rozvojové pomoci

Rozvojová pomoc byla důležitým nástrojem budování fungujících ekonomik nově nezávislých a rozvojových států. Poskytovala jim kapitál (peníze a zboží) a technickou pomoc, které k tomu byly nezbytné.¹³³

Celkově je termín rozvojová pomoc relativně obecným pojmem. Z toho důvodu je často označována přesněji jako oficiální rozvojová pomoc (ODA), která má již stanovená kritéria určující její podobu. S tímto termínem bývají ztotožňovány i jiná označení jako například „zahraniční pomoc“ (foreign aid) nebo „hospodářská pomoc“ (economic assistance/aid).¹³⁴ Celkově je tento fenomén velmi komplexní, takže je obtížné jej postihnout.¹³⁵ Existuje velké množství různých definic a klasifikací.

Například OECD definovalo ODA roku 2010 jako „vládní pomoc zkoncipovanou k prosazování ekonomického rozvoje a blahobytu rozvojových zemí“.¹³⁶ Součástí této pomoci jsou zvýhodněné půjčky, granty a technická pomoc. Lze do ní zahrnout také odpouštění dluhů a administrativní náklady. Nezapočítávají se do ní půjčky a příspěvky určené pro vojenské účely (vojenská pomoc).¹³⁷ Státy mohou poskytnout ODA dvěma způsoby, bilaterálně (přímo od dárce k příjemci), anebo prostřednictvím organizací jako

¹³³ SRINIVAS, Chirumamilla: *U.S. Intervention in Sub-Saharan Africa since the Seventies: Case Studies of Angola and Ethiopia*, Hyderabad 1999, s. 34, dostupné z: <http://shodhganga.inflibnet.ac.in/handle/10603/1861>.

¹³⁴ V této diplomové práci je chápána hospodářská pomoc jako jeden z druhů rozvojové pomoci, ne jako její synonymum.

¹³⁵ HALAXA, Petr – NĚMEČKOVÁ, Tereza: Mezinárodní rozvojová pomoc a spolupráce, in: *Rozvojová ekonomika*, Praha 2009, s. 305–306.

¹³⁶ Official Development Assistance, in: *OECD iLibrary* [online], [vid. 15. 2. 2015], dostupné z: <http://www.oecd-ilibrary.org/sites/factbook-2010-en/10/04/03/index.html?contentType=%2Fns%2FStatisticalPublication%2C%2Fns%2FChapter&itemId=%2Fcontent%2Fchapter%2Ffactbook-2010-82-en&mimeType=text%2Fhtml&containerItemId=%2Fcontent%2Fserial%2F18147364&accessItemIds=>.

¹³⁷ V případě zájmu o bližší informace a data o vojenské pomoci, lze je nalézt mimo jiné i na následujícím webovém stránce: Military aid, in: Stockholm International Peace Research Institute [online], [vid. 11. 2. 2015], dostupné z: http://armstrade.sipri.org/armstrade/page/trade_register.php.

je například OSN nebo Světová banka. Jako ODA se považuje pouze pomoc těm rozvojovým zemím a oblastem, které se nacházejí na seznamu sestaveném OECD. Tento soupis je pravidelně aktualizován a momentálně obsahuje přes 150 zemí nebo oblastí.¹³⁸ Organizace rozlišuje dvě základní formy rozvojové pomoci - grantovou (technická pomoc, potravinová pomoc, finanční pomoc, odpouštění dluhů, podpora nevládních organizací, administrativní náklady) a nigrantovou (půjčky s alespoň 25% grantovým elementem). Dříve převažovala první jmenovaná, ale přibližně od začátku 90. let lze pozorovat obrat k posilování nigrantových forem pomoci.¹³⁹

Jako další příklad může být uvedena definice rozvojové pomoci z pohledu ekonomů. Ti ji definují jako: „tok kapitálu či veřejných financí ve formě půjček nebo grantů do jiných zemí, který splňuje následující dvě kritéria. Za prvé tento kapitál nemá z pohledu dárce komerční určení. Za druhé v případě půjček jde o kapitál poskytovaný za zvýhodněných podmínek (tedy výhodnější úroková míra a doba splatnosti).“¹⁴⁰

Ve zkratce řečeno, rozvojová pomoc je poskytnutí peněz, komodit nebo technické pomoci (rady, dovednosti, školení) od státu nebo mezinárodní organizace rozvojové zemi v podobě grantu nebo zvýhodněných úvěrů. Rozvojová pomoc se rozděluje na několik druhů podle charakteru jejího zaměření. Jsou to hospodářská, vojenská a krizová humanitární, která se poskytuje například po nějaké přírodní katastrofě.¹⁴¹

Za studené války se rozvojovým aktivitám v zemích třetího světa říkalo pouze rozvojová pomoc. Od jejího konce dochází však k pomalému posunu v terminologickém označení, a to na rozvojovou spolupráci. Toto nové označení má ukazovat snahu přeměnit rozvojové aktivity v proces spolupráce partnerů, kteří si jsou rovni. Má zdůraznit, že je to společná práce na vzájemném dobru, a ne pouhá charita poskytovaná bohatým dárce chudému příjemci.¹⁴² Za studené války však vztah mezi velmocemi a rozvojovými zeměmi byl vztahem dominantního a závislého, a to i v mezinárodním systému. Závislost rozvojových zemí na pomoci mohly tudíž dominantní státy využívat ke svým mocenským cílům.¹⁴³

¹³⁸ Official Development Assistance, in: *OECD iLibrary* [online].; HALAXA – NĚMEČKOVÁ, s. 305.

¹³⁹ HALAXA – NĚMEČKOVÁ, s. 318–319.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 304.

¹⁴¹ SRINIVAS, s. 34.; WILLIAMS, Victoria: Foreign Aid, in: *Encyclopedia Britannica* [online], [vid. 12. 2. 2015], dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/213344/foreign-aid>.

¹⁴² LEICHTOVÁ – PIKNEROVÁ, s. 42.; GLENNIE, Jonathan: Development co-operation: aid by any other name, in: *the guardian* [online], [12. 2. 1915], dostupné z: <http://www.theguardian.com/global-development/poverty-matters/2011/jul/27/aid-and-development-coordination>.

¹⁴³ LEICHTOVÁ – PIKNEROVÁ, s. 41.

Důvody pro poskytování rozvojové pomoci byly a stále jsou rozličné a nabývají různého stupně důležitosti. Realita studené války měla na jejich preferenci velký vliv. Jedním z předních argumentů, jímž bývá rozvojová pomoc zdůvodňována, je morální požadavek pomoci slabším. V době mocenského soupeření USA a SSSR se však od tohoto důvodu ve velké míře ustupovalo. Prostředky byly vynakládány raději na strategické vytváření kontaktů a investování do současných nebo potencionálních spojeneckých zemí třetího světa. Míra poskytnutí rozvojové pomoci se pak odvíjela zejména od významu daných států pro velmoci než snahy o pomoc. Byla rozvojovým zemím poskytována za odměnu nebo jako způsob, jak je přiklonit na svou stranu.

Jednou z velmocí zneužívající ve velké míře rozvojovou pomoc za studené války byly i USA. Vynaložené americké prostředky měly především zajistit, aby se v čele států udrželi k nim loajální jednotlivci, a to bez ohledu na podobu jejich režimu. Jako příklad může být uveden zairský prezident Mobutu Sese Seko, o jehož nástup k moci se zasloužila CIA a díky pomoci USA se u vlády i udržel. Cílem bylo nedovolit, aby v Zairu zůstal u moci Patrice Lumumba sympatizující se socialismem. Panovaly totiž obavy, že by se jinak z tohoto státu mohla stát další „Kuba“. Mobutova vláda byla považována USA a JAR za hráz proti šíření komunismu. Američané proto přistoupili na mnohaletou finanční podporu Mobuta, kterou zahrnovala i ta vojenská. Zairský diktátor však zpronevěřil miliardy dolarů, které byly původně určené na pomoc jeho zemi.¹⁴⁴ USA tedy (stejně jako jiné státy) viděly rozvojovou pomoc jako další prostředek boje proti rozšiřování komunismu a také k zajištění americké bezpečnosti.¹⁴⁵

Vedle oficiální rozvojové pomoci existovala také možnost tajné podpory. Ta obvykle probíhala zapojením zpravodajských agentur. Tajná pomoc zahrnovala financování, technickou pomoc, rady, zbraně a výcvik. V případě přítomnosti zahraničních nepřátel se v jejím rámci užívalo také například sabotáží, propagandy, narušování ekonomiky či atentáty na zahraniční politiky.¹⁴⁶

USA a SSSR za studené války užívaly mnohých prostředků, aby zvítězily a mohly vytvořit svět podle svých vlastních představ. Vedle špionáží, zbrojních závodů, propagandistických kampaní, vojenské pomoci a dalších byla užívána právě i rozvojová

¹⁴⁴ LEICHTOVÁ – PIKNEROVÁ, s. 19.; AID, Christian: Rozvojová pomoc během studené války, in: *Rozvojovka* [online], [12. 2. 2015], dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/analyzy/35-rozvojova-pomoc-behem-studene-valky.htm>.

¹⁴⁵ LEICHTOVÁ – PIKNEROVÁ, s. 26.

¹⁴⁶ SRINIVAS, s. 28.

pomoc.¹⁴⁷ Zároveň je však tato pomoc pokládána za jeden z nástrojů, kterým lze pomáhat rozvojovým zemím od jejich problémů včetně chudoby a nestability. Její skutečná účinnost je však nejasná. Z toho důvodu je někdy označována za moderní verzi neokolonialismu.¹⁴⁸

3.2 Charakteristika hospodářské pomoci USA a SSSR

V následujících dvou podkapitolách je charakterizována hospodářská pomoc dvou světových velmocí, na které je zaměřena tato diplomová práce. Bude přiblížen její vývoj a také podoba, kterou měla v případě Spojených států a Sovětského svazu. Ve zkratce se tato část také věnuje americké a sovětské hospodářské pomoci poskytované celkově subsaharské Africe.

3.2.1 Spojené státy americké

Vojenská a hospodářská pomoc byla jedním z prostředků USA v boji se SSSR. V jejich rámci se využívalo mimo jiné také konfliktů nízké intenzity, což Sovětsí analytici viděli jako povzbuzování regionálních konfliktů. Vedle oficiální pomoci Američané poskytovali také tajnou, ve které byla zahrnuta zejména vojenská pomoc.¹⁴⁹ Cílem této práce je zmapovat pouze oficiální hospodářskou pomoc poskytovanou vládou USA v bilaterální podobě.

V USA se počátky rozvojové pomoci kladou k uskutečnění Marshallovu plánu, na který dále navázal Trumanův program z roku 1950. Druhý zmiňovaný se zaměřoval na dva cíle. Prvním cílem bylo vytvořit trhy pro Spojené státy snížením chudoby a zvýšením produkce v rozvojových zemích. Druhým bylo snížit hrozbu komunismu tím, že pomohou zemím prospívat pod kapitalismem. K těmto účelům byla vytvořena řada organizací. Hlavní formou hospodářské podpory Spojených států se v tomto období staly investiční projekty a programy technické pomoci. V roce 1961 byla vytvořena agentura

¹⁴⁷ KANET, s. 1.

¹⁴⁸ HALAXA – NĚMEČKOVÁ, s. 303.

¹⁴⁹ PAPP, Daniel S.: Soviet Unconventional Conflict Policies and Strategies in the Third World, in: *The Journal of Conflict Studies*, Vol. 8. No. 4, 1998, s. 27. Jihoafrický region byl nestabilní a plný konfliktů, čímž umožňoval oběma velmocím přístup.

USAID, díky níž se americké rozvojové aktivity velmi rozrostly. V 70. letech se hlavní pozornost začala přesouvat na „základní lidské potřeby“ jako je jídlo, zdraví nebo vzdělání. Až v 80. letech se Američané začali mimo jiné i více snažit o posilování hospodářských struktur rozvojových zemí.¹⁵⁰

USAID byla nejvíce se angažující americká organizace v jižní Africe. Vznikla na základě zákona o zahraniční pomoci „Foreign Assistance Act“ z roku 1961, který vydal americký Kongres. Tento zákon zásadně proměnil americké aktivity týkající se zahraniční pomoci. USAID spojila dohromady mnohé z již existujících organizací a byla pověřena koordinací jejich snah. Hlavním úkolem této organizace se stala pomoc rozvojovým zemím v mnoha oblastech jako například vzdělávání učitelů, pracovněprávní vztahy, industrializace a pozemkové reformy. V 70. letech k tomu bylo přidáno také plánované rodičovství a péče o životní prostředí. USAID spolupracovala s mnoha společnostmi, nevládními organizacemi i se CIA. Agenti této zpravodajské agentury od USAID získávali patřičné krytí v jejich snahách o infiltraci rozvojových zemí.¹⁵¹ Vedle USAID patřily celkově mezi hlavní poskytovatele americké hospodářské pomoci ministerstvo zahraničních věcí a ministerstvo zemědělství.

Hospodářskou pomoc tvoří velké množství větších i menších programů. Následně vyjmenované jsou ty, které byly použity mezi lety 1975 až 1991 v jižní Africe. Pod správou USAID byl v tomto regionu aplikován Fond hospodářské podpory (Economic Support Fund) a další menší programy skrývající se v Zelené knize pod společným označením Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID (Other USAID Assistance). Ministerstvo zemědělství mělo na starost potravinové programy Title I (Hospodářská pomoc a potravinové zabezpečení = Economic Assistance and Food Security) a Title II (Nouzové a soukromé asistenční programy = Emergency and Private Assistance Programs). Druhý jmenovaný byl financován ministerstvem zemědělství, ale realizován agenturou USAID. Ministerstvo zahraničí poskytlo program Kontrola narkotik (Narcotics Control) a další menší programy zahrnuté pod souhrnným označením Ostatní státní pomoc (Other State Assistance). V jižní Africe se také angažovaly Mírové sbory. Programy užití v regionu, které nebyly pod správou ani jednoho z výše zmíněných poskytovatelů, jsou v Zelené knize spojeny pod názvy Ostatní aktivní

¹⁵⁰ USAID History, in: *USAID. From the American People* [online], [vid. 20. 2. 2015], dostupné z: <http://www.usaid.gov/who-we-are/usaid-history>.

¹⁵¹ WATERS, Robert A. jr.: *Historical Dictionary of United States-Africa Relations*, Lanham 2009, s. 7–8.; USAID and PL–480, 1961–1969, in: *U.S. Department of State. Office of the Historian* [online], [vid. 20. 2. 2015], dostupné z: <https://history.state.gov/milestones/1961-1968/pl-480>.

grantové programy (Other Active Grant Programs) a Ostatní programy potravinové pomoci (Other Food Aid Programs).¹⁵²

Fond hospodářské pomoci byl vytvořen za účelem „prosazování ekonomické a politické stability ve strategicky důležitých regionech, ve kterých mají USA zvláštní bezpečnostní zájmy“.¹⁵³ Jeho dílčí programy jsou vytvářeny tak, aby odpovídaly potřebám rozvojové země, ale i cílům americké zahraniční politiky. Patří mezi ně například programy pro vytváření ekonomických a vzdělávacích příležitostí pro mladé, podporu hospodářského růstu, potírání korupce, posilování demokracie, vytváření obchodní způsobilosti či boj proti terorismu. Do roku 1971 se tento zastřešující program nazýval Pomoc na podporu zabezpečení (Security Support Assistance).¹⁵⁴

Title I a Title II jsou součástí programu Food for Peace, který vznikl v 50. letech za účelem prosazování potravinového zabezpečení (stálý přístup k dostatečnému množství jídla) v rozvojových zemích. V rámci Title I poskytovalo ministerstvo zemím třetího světa dlouhodobé, zvýhodněné půjčky, za které si mohly nakoupit zboží. Naopak Title II je založen na principu donací. Zboží bylo darováno buďto za účelem pokrytí nouzových potravinových potřeb, anebo na rozvojové projekty, které měly zlepšit potravinové zabezpečení v daných zemích.¹⁵⁵

Kontrola narkotik je program ministerstva zahraničí, skrze který vláda USA poskytovala rozvojovým zemím prostředky k boji proti výrobě a prodeji nelegálních drog. Peníze byly určeny na vojenské vybavení a také výcvik pro protidrogovou policii a ozbrojené síly.¹⁵⁶

Poslední významnější vládní organizací operující ve sledovaném období v jižní Africe byly Mírové sbory, které se orientují na technickou pomoc. Byly založeny roku 1961 prezidentem Kennedym za účelem prosazování porozumění a světového míru prostřednictvím amerických dobrovolníků. Jejich úkolem bylo žít mezi obyčejnými lidmi

¹⁵² Prepared foreign assistance data files, in: *USAID. From the American People* [online], [vid. 22. 2. 2015], dostupné z: https://eads.usaid.gov/gbk/data/files/us_foreign_assistance.xlsx; U.S. Overseas Loans and Grants, in: *USAID. From the American People* [online], [vid. 22. 2. 2015], s. IV., dostupné z: http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNADT555.pdf.

¹⁵³ Program Description, in: *U.S. Foreign Military Assistance* [online], [vid. 21. 2. 2015], dostupné z: <http://fas.org/asmp/profiles/aid/aidindex.htm#Greenbook>.

¹⁵⁴ Economic Support Fund, in: *Security Assistance Monitor* [online], [vid. 21. 2. 2015], dostupné z: <http://securityassistance.org/content/economic-support-fund>.

¹⁵⁵ Food for Peace, in: *US Food Aid and Security* [online], [vid. 21. 2. 2015], dostupné z: <http://foodaid.org/food-aid-programs/food-for-peace/>.

¹⁵⁶ Program Description, in: *U.S. Foreign Military Assistance* [online], [vid. 21. 2. 2015], dostupné z: <http://fas.org/asmp/profiles/aid/aidindex.htm#Greenbook>.

a pomáhat jim tam, kde byla potřeba kvalifikovaných pracovních sil. Zároveň tak měli přispět k lepšímu porozumění americkému lidu.¹⁵⁷

Subsaharská Afrika

Americká hospodářská pomoc státům subsaharské Afriky byla po dobu studené války velmi nevyrovnaná. Její výše se po jejich dekolonizaci odvíjela od toho, jaký význam zrovna Spojené státy přikládaly této části afrického kontinentu a jejím jednotlivým zemím. Jako začátek vzrůstu zájmu Američanů může být označen rok 1957, kdy poprvé od druhé světové války navštívil tento kout světa nějaký vysoký vládní představitel USA.¹⁵⁸ Následně bylo roku 1958 zřízeno na ministerstvu zahraničí samostatné oddělení pro subsaharskou Afriku, aby mohly USA efektivněji organizovat svou politiku k ní. Toto oddělení mělo za úkol poskytovat ministerstvu rady v otázkách, které se týkaly této oblasti světa.¹⁵⁹

Rozložení hospodářské pomoci mezi jednotlivé země nebylo rovnoměrné. USA dávaly postupem času přednost poskytování určité hospodářské pomoci každé nezávislé subsaharské zemi. Většina z ní se však soustředila asi ve dvanácti zemích¹⁶⁰ jako výsledek zájmů politických i rozvojových okruhů. Výše a rozložení pomoci byla také ovlivňována Kongresem, výší rozpočtu a od 70. let i Afroameričany, kteří nabývali na síle jako politická síla. V roce 1973 byl schválen kongresový zákon „Nový směr“ v zahraniční pomoci, jehož cílem bylo zmenšit na světě chudobu. Díky Afroameričanům a novému zákonu se výše hospodářské podpory subsaharské Afriky začala postupně navyšovat. Její vzrůst byl pak ještě podpořen v důsledku napětí studené války v této oblasti po rozpadu portugalské koloniální říše a následné zvýšené aktivity SSSR, který začal mimo jiné poskytovat vojenskou a hospodářskou pomoc Angole, Mosambiku a Etiopii. Na konci 70. let USA proto zvedly hospodářskou pomoc jižní Afriky. Chtěly tak ukázat svůj zájem a pomoci přátelským režimům stabilizovat se skrze hospodářský rozvoj. Podobně odpověděly i v případě Etiopie, když zvýšily pomoc jejím sousedním

¹⁵⁷ Peace Corps, in: *Security Assistance Monitor* [online], [vid. 22. 2. 2015], dostupné z: <http://securityassistance.org/content/peace-corps>.

¹⁵⁸ CLOUGH, s. 6.

¹⁵⁹ Bureau of African Affairs, in: *AllGov* [online], [vid. 15. 2. 2015], dostupné z: <http://www.allgov.com/departments/departments-of-state/bureau-of-african-affairs?agencyid=7198>.

¹⁶⁰ Clough uvádí mezi největší příjemce americké pomoci mezi roky 1962 až 1988: Zaire, Sudán, Somálsko, Libérie, Keňa a do konce 70. let Etiopii (v 80. letech pouze pomoc proti hladomoru). CLOUGH, s. 77.

zemím. Vzrůst americké pomoci jižní Africe a zemím Afrického rohu byl natolik velký, že do roku 1980 se staly státy těchto dvou regionů příjemci většiny hospodářské pomoci Spojených států subsaharské Africe.¹⁶¹

Míra zájmu USA o tuto část afrického kontinentu může být demonstrována právě na výši poskytnuté hospodářské pomoci. V roce 1958 začínala její hodnota pouze na 110 milionech dolarů. Do roku 1962 se však téměř zpětinásobila na 519 milionů dolarů. To znamenalo posun v podílu subsaharské Afriky na celkové americké pomoci z 2% na 8%. Přísun hospodářské pomoci se začal zvedat se zvýšeným zájmem prezidenta Kennedyho a založením USAID. Po jeho smrti však nastal mírný pokles a následujících deset let se pomoc pohybovala s výkyvy na přibližně stejných hodnotách kolem 350 milionů dolarů. Až roku 1974 lze pozorovat postupné navyšování, které dosáhlo kolem roku 1985 nejvyššího bodu, přes 1,8 miliardy dolarů. V následujících letech však začala opět klesat. Největší částky tedy Američané poskytovali subsaharské Africe v 80. letech.¹⁶²

Po desetiletích evropské hegemonie neměly Spojené státy americké s jednotlivými subsaharskými zeměmi téměř nic společného. Po ustanovení diplomatických styků se proto američtí ambasadoři snažili získat programy hospodářské pomoci, aby tak dostali šanci opatřit si vliv na vládu dané rozvojové země. Mezi jejich cíle patřilo mimo jiné i získat podporu těchto států pro Západ a USA v OSN. V subsaharské Africe se spatřoval velký potenciál na pokrok a její rozvoj se stal novou výzvou pro ty, kteří prosazovali hospodářskou pomoc. Za pouhé dva roky své existence se začala USAID angažovat ve více jak dvaceti subsaharských zemích, což poukazuje na vzrůst zájmu Američanů.¹⁶³

Přesná výše a rozložení programů poskytovaných v rámci americké oficiální hospodářské pomoci jednotlivým státům jižní Afriky je uvedeno v přílohách A až M této diplomové práce. Zdrojem dat byla výše zmiňovaná Zelená kniha uveřejňovaná na webových stránkách rozvojové agentury USAID.¹⁶⁴ V přílohách jsou nejprve uvedeny údaje pro jednotlivé jihoafrické země. Poté také souhrnná data podle poskytovaných programů, let a jednotlivých států.

¹⁶¹ LANCASTER, Carol: *Aid to Africa: So Much to Do, So Little Done*, Chicago 1999, s. 84–87.

¹⁶² CLOUGH, s. 8–9.

¹⁶³ LANCASTER, s. 84.

¹⁶⁴ Prepared foreign assistance data files, in: *USAID. From the American People* [online], dostupné z: https://eads.usaid.gov/gbk/data/files/us_foreign_assistance.xlsx.

3.2.2 Sovětský svaz socialistických republik

V polovině 50. let odpovídaly sovětské rozvojové aktivity asi třetině těm americkým. Studená válka a postupující dekolonizace třetího světa však nakonec přiměla SSSR zapojit se v této oblasti více. Rozvojová pomoc se stala nástrojem jeho zahraniční politiky k prosazování zájmů a rozšiřování komunismu.¹⁶⁵

Za sovětskou hospodářskou pomoc měl zodpovědnost Státní výbor pro zahraničně ekonomické vztahy (GKES), který spadal pod nejvyšší správní a výkonný orgán Radu ministrů SSSR. Výbor vzniknul v roce 1957, když Sověti začali přikládat hospodářské pomoci větší význam. SSSR neumožňoval na rozdíl od USA veřejné a zákonodárné diskuze o postupech v hospodářské pomoci. Z tohoto důvodu byla akceschopnost sovětského výboru větší než ta amerických státních institucí. Sověti se nemuseli potýkat se zpožděními, které způsobovaly parlamentní režimy při procesech schvalování.¹⁶⁶

Zpočátku byla pro SSSR hospodářská pomoc důležitější než ta vojenská, ačkoliv vynakládané částky ji příliš nepřevyšovaly. Až od konce 60. let se pro Sověty začala vojenská pomoc stávat stěžejní. Mezi roky 1954 až 1964 SSSR poskytnul rozvojovým zemím hospodářskou podporu v hodnotě asi 3,4 miliard dolarů. V následujícím desetiletí celková částka již dosáhla přibližně 11 miliard. V 70. letech částky dále narůstaly, až se do roku 1984 přiblížily každoročně k 7 až 9 miliardám. Z nich dostávaly nejvyšší částky Kuba (kolem 4 miliard), Vietnam (kolem 1 miliardy) a dále Afghánistán, Turecko, Indie a Etiopie. Zbytek byl rozdělován mezi další příjemce. Roku 1984 například SSSR poskytoval hospodářskou pomoc skoro 70 zemí. Většina peněz se však soustředila do rukou několika výše zmíněných států.¹⁶⁷

Vojenská pomoc se však i přes zvyšující se hodnotu hospodářské pomoci postupně stala pro Sovětský svaz důležitějším prostředkem k získání vlivu. Sověti i Američané se obvykle vyhýbali přímým vojenským akcím a právě vojenská pomoc jim je měla nahradit. Zatímco SSSR však dával přednost vojenské podpoře, Spojené státy se zaměřily hlavně na tu hospodářskou. Jako příklad může posloužit výše vojenské pomoci udělené velmocemi mezi roky 1981 až 1988 zemím subsaharské Afriky.

¹⁶⁵ LEICHTOVÁ – PIKNEROVÁ, s. 9.

¹⁶⁶ GALES, Robert R.: Soviet Foreign Assistance: A Glimpse of its Structure and Species, in: *U.S. Air Force Law Review*, Vol. XV. No 1, Washington 1973, s. 83–84.; Tomuto orgánu přisuzuje starost o rozvojovou spolupráci i Shubin: SHUBIN: *The Hot 'Cold' War*, s. 189.

¹⁶⁷ RUBINSTEIN, Alvin Z.: *Moscow's Third World Strategy*, New Jersey 1990, s. 52.; KANET, s. 4.

Sovětský svaz poskytl 18,9 miliard dolarů, kdežto Spojené státy pouze 1 miliardu.¹⁶⁸ V polovině 80. let největší část sovětské vojenské pomoci mířila do východní Afriky. Následována byla jižní a střední Afrikou.¹⁶⁹

V rámci hospodářské pomoci Sověti rozvojovým zemím poskytovali úvěry, granty a technickou pomoc. Jejich pomoc obvykle putovala na rozvojové průmyslové a infrastrukturní projekty, na které SSSR poskytoval zvýhodněné úvěry. Úrokové sazby byly nízké a splátky dlouhodobé. Za vypůjčené peníze si země kupovaly přímo od Sovětů vybavení a technickou pomoc. Další formou pomoci bylo poskytování vzdělání a různých školení ve snaze podpořit hlavně založení moderního průmyslového a zemědělského podnikání. Cílem projektů bylo zvýšení produktivity příjemce a zmenšení jeho závislosti na Západu.¹⁷⁰ Tyto projekty zahrnovaly například budování nemocnic, silnic, železničních a přístavních výstaveb, vodních elektráren, zavlažovacích přehrad, vědeckých výzkumných laboratoří, pekáren a sil. Technická pomoc spočívala mimo jiné ve školení odborníků a kvalifikovaných pracovníků, výpomoci s budováním průmyslu a zemědělství, výstavbě různých zařízení, poskytování dopravních prostředků či provádění geologických pátrání po nerostech.¹⁷¹ Do rozvojových států byli posíláni sovětské poradci, technici a další pracovníci jako například učitelé a doktoři.¹⁷² Z 90% se skládala sovětská hospodářská pomoc z úvěrů, takže ji musely příjemci nějakým způsobem vrátit.¹⁷³

Rozvojové státy měly možnost zaplatit Sovětům půjčky různými způsoby. Patřil mezi ně převod přebytkového zboží v dané hodnotě nebo splacení ve měně splátce. Další možností byla kombinace určitého množství přebytkového zboží a tvrdé měny (americký dolar, britská libra, zlato). Někdy Sověti požadovali splátku přímo v tvrdých měnách nebo konkrétním zboží. Byly ale také případy, kdy SSSR přijal od rozvojové země nechtěné zboží za mnohem vyšší cenu než by za něj zaplatil na trzích.¹⁷⁴ Sověti získávali

¹⁶⁸ V tomto čísle je však zahrnuta pouze oficiální vojenská pomoc. USA poskytovaly i tajnou pomoc.

¹⁶⁹ APPIAH, K. A. – GATES, H. L. (ed.): *Encyclopedia of Africa* 2, Oxford 2010, s. 294. Celé 2/3 sovětských zbraní v té době putovalo do východní Afriky, jižní a střední Afrika dostávaly 17%. V jižní Africe šly zbraně hlavně do Angoly. Nicméně příjemcem vojenské sovětské pomoci byla i Zambie.

¹⁷⁰ KANET, s. 3–4.; GALES, s. 85.

¹⁷¹ GALES, s. 85–87.

¹⁷² Jako poradci jsou chápáni technici, další personál i lidé pomáhající s vedením ekonomiky. Americké zprávy a studie je většinou označují jako „technicians“. Ve východním bloku to mělo pojmenování poradci, které bude používáno v práci“.

¹⁷³ *Soviet Economic Aid to Sub-Saharan Africa: Politics in Command*, s. 1.

¹⁷⁴ GALES, s. 87.

svou pomocí zisky z prodeje vybavení, nové trhy pro sovětské produkty, tvrdou měnu, přístup k vládám daných států, surovinám a dalším komoditám.¹⁷⁵

Do rozvojových zemí se zapojovali i spojenci SSSR, kteří doplňovali jím poskytnutou pomoc. Obzvláště se zapojovali členové RVHP. Značné obnosy poskytovala například Německá demokratická republika, Československo a Polsko. Ve vojenské pomoci včetně přímé podpory se aktivně zapojovala Kuba.¹⁷⁶ Právě především prostřednictvím Kuby se SSSR nepřímo zapojoval v této oblasti. Sověti však často koordinovali poskytování vojenské pomoci i s jejich spojenci z východní Evropy.¹⁷⁷ Prioritní země pro poskytování pomoci určoval SSSR, u méně významných států byla její výše již do určité části záležitostí každého státu. Například Československo kladlo důraz na spolupráci s Angolou, Nigérií a Mosambikem.¹⁷⁸

Třetí svět poskytoval Sovětům příhodné místo pro soupeření se západními kapitalistickými mocnostmi. Pod vedením Chruščova přešel SSSR na politiku mírového soužití ve světě, což mu poskytlo více možností zapojení. Sovětský svaz se díky tomuto politickému posunu mohl totiž zapojovat nejen v socialistických, ale i v nezúčastněných státech.¹⁷⁹ Tato změna se dotkla i hospodářské pomoci, neboť rozšířila možnosti jejího využití ve třetím světě.

Subsaharská Afrika

Z důvodu změny politiky Sovětský svaz nemusel poskytovat pomoc pouze ideologicky spřízněným režimům. Většinu z ní však pochopitelně dostávali jeho nejbližší spojenci. V subsaharské Africe přijaly za studené války největší díl sovětské hospodářské pomoci Angola, Etiopie, Mosambik a Nigérie.¹⁸⁰ Poslední jmenovaná však získala většinu z ní jednorázově v roce 1979. Podle odhadů CIA zpočátku nedosahovala sovětská hospodářská pomoc subsaharským zemím vysokých částek. Mezi roky 1959

¹⁷⁵ *Soviet Economic Aid to Sub-Saharan Africa: Politics in Command*, s. 2. K roku 1986 měl SSSR například dohody o rybolovu se 17 subsaharskými státy. Každoročně vylovily údajně v jejich vodách kolem dvou milionů tun ryb.

¹⁷⁶ KANET, s. 7.

¹⁷⁷ PAPP, s. 34.

¹⁷⁸ LEICHTOVÁ – PIKNEROVÁ, s. 67–68.

¹⁷⁹ KANET, s. 3.

¹⁸⁰ Handbook of Economic Statistics, in: *Hathi Trust Digital Library* [online], Washington 1990, s. 181, dostupné z: <http://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=coo.31924112343144;view=1up;seq=1>. V arabské Africe mezi největší příjemce sovětské hospodářské pomoci patřily Alžírsko a Maroko. Mnohokrát převyšovaly jakoukoliv výši poskytnuté subsaharské zemi. Například Maroko za období 1954 až 1989 získalo odhadem skoro 2,3 miliardy dolarů.

až 1975 jim Sověti údajně poskytli pouze něco přes 1 miliardu dolarů. V letech poté se však její hodnota měla i přes značné výkyvy zvednout. Jeden z takových výkyvů se měl udát například v roce 1978, kdy SSSR poskytl odhadem pouze 13,4 milionů dolarů.¹⁸¹ Následující rok však předal minimálně 1,35 miliard. Na tomto vzrůstu měla podíl zejména jednorázová pomoc Nigérii ve výši 1,2 miliardy. Celkově mezi roky 1976 až 1984 měl údajně SSSR poskytnout subsaharské Africe odhadem hospodářskou pomoc ve výši více než 3,6 miliardy dolarů.¹⁸² V následujících letech však její hodnota už jen klesala, až se v posledních letech studené války subsaharským státům nedostávala téměř žádná. V roce 1989 poskytli Sověti ještě minimálně něco přes 100 milionů dolarů, ale v roce 1990 už nejsou zaznamenány žádné částky sovětské pomoci. Přesto však souhrnně v 80. letech předal SSSR subsaharským zemím nejvyšší hospodářskou pomoc.¹⁸³

Podle zprávy CIA spadali v 80. letech subsaharští příjemci hospodářské pomoci do tří skupin podle zájmů SSSR. První skupinou měly být marxisticko-leninské státy (Angola, Etiopie, Mosambik), které byly pro SSSR nejdůležitější. Tyto země přijímaly největší podíl vojenské pomoci a dostávaly velkou většinu té hospodářské určené subsaharské Africe. Vztahy s těmito zeměmi měly politický a strategický důvod. Tato podpora se z ekonomického hlediska moc nenavracela. Výměnou za pomoc získával SSSR například přístup k přístavním a leteckým zařízením. Druhou skupinu podle ní utvářely socialistické a bývalé socialistické země (uvedeny Ghana, Guinea, Tanzanie, Benin, atd.). Těmto zemím poskytoval SSSR vojenskou pomoc a menší hospodářskou pomoc. Poslední skupinou byly nesocialistické země, které byly pro SSSR vhodné z ekonomického hlediska (Nigérie, Sierra Leone, atd.). Zde Sověti očekávali hmatatelné výnosy (platby v tvrdé měně, dohody o rybolovu, atd.).¹⁸⁴ U nezávislých historiků se objevuje rozdělení příjemců na revoluční demokracie (Angola, Mosambik, Etiopie, Benin, Zimbabwe, Tanzanie, Guinea, atd.), jiné socialisticky orientované státy (Zambie, Mali, atd.) a kapitalisticky orientované země (Ghana, Nigérie, Lesotho, atd.).¹⁸⁵

Většina sovětské pomoci subsaharské Africe byla ve formě dodavatelských zvýhodněných úvěrů. SSSR poskytoval státům zboží a technické služby (na úvěry nebo i zdarma), projekty a stipendijní programy, které zprostředkovávaly africkým studentům

¹⁸¹ Pravděpodobně jen špatný odhad v důsledku nedostupnosti zdrojů.

¹⁸² *Soviet Economic Aid to Sub-Saharan Africa: Politics in Command*, s. 18.

¹⁸³ Handbook of Economic Statistics, in: *Hathi Trust Digital Library* [online], Washington 1991, s. 158, dostupné z: <http://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=coo.31924112343243;view=1up;seq=1>.

¹⁸⁴ *Soviet Economic Aid to Sub-Saharan Africa: Politics in Command*, s. 6–7.

¹⁸⁵ Takto je rozděluje například: ALBRIGHT, David E.: Soviet Economic Development and the Third World, in: *Soviet Studies*, Vol. 43. No. 1, 1991, s. 38–41.

zadarmo akademický a technický výcvik. Od poloviny 70. let Sověti přisuzovali vojenské pomoci subsaharským státům stále větší význam, ale hospodářská pomoc byla stále pokládána za užitečnou.¹⁸⁶ Zároveň však Sověti vysledovali, že se ekonomiky subsaharských zemí v 70. letech nevyvíjí podle představ. Z toho důvodu byli Sověti více tolerantní k jiným formám hospodářského rozvoje tamních států a využití obchodu i s kapitalistickými zeměmi.¹⁸⁷

V subsaharské Africe Sověti preferovali hospodářskou pomoc v podobě výměn osob. Do sovětských výměnných programů studentů a odborníků se k roku 1986 zapojovalo více než 45 subsaharských zemí. Oproti tomu hospodářskou pomoc v podobě projektů přijalo pouze 27 zemí. Většina sovětských poradců se v té době nacházela v Angole, Mosambiku, Etiopii a v 80. letech i Nigérii. V rámci výměnných programů Sověti poskytovali také například zdravotníky a učitele, kteří k roku 1986 působili ve více jak dvaceti zemích. Nejštědřejším sovětským programem subsaharským zemím v rámci hospodářské pomoci byl právě školní stipendijní. Sověty poskytnutá stipendia pokrývala téměř veškeré náklady studentů, kteří se vydali do SSSR. Zpráva CIA z roku 1986 odhaduje, že SSSR tehdy utrácel každoročně na tento program 75–100 milionů dolarů. Do těchto programů se Afričané zapojovali i bez vědomí své vlády, když jejich státy neměly se Sověty žádnou dohodu o výměně studentů. Mezi tyto země patřily například Burkina, Lesotho a Malawi. Tato zpráva také odhaduje, že v prosinci 1984 bylo v SSSR skoro 18 tisíc studentů ze subsaharské Afriky. Sověti viděli tento program jako dlouhodobou investici. Technická pomoc umožňovala SSSR přístup k vládám a pomocí stipendijních programů se snažil získat větší přístup i do budoucích vlád. Jeho studenti totiž mohli po studiu získat nějaké vlivné místo ve státním aparátu.¹⁸⁸

K roku 1986 Sovětský svaz uzavřel smlouvy o hospodářské pomoci s většinou zemí subsaharské Afriky. Pouze na jihu kontinentu se nacházel velký prostor, do kterého se mu nepodařilo dostat. Ve většině případů těchto smluv však šlo pouze o stipendijní programy.¹⁸⁹ Do poloviny 80. let Sověti celkově uzavřeli stovky dohod a podle dřívějšího sovětského představitele a současného akademika Vladimira Shubina vyškolili alespoň

¹⁸⁶ *Soviet Economic Aid to Sub-Saharan Africa: Politics in Command*, s. 5.

¹⁸⁷ BERVOETS, Jeremy: The Soviet Union in Angola. Soviet and African Perspectives on the Failed Socialist Transformation, in: *the School of Russian and Asian Studies* [online], [vid. 28. 2. 2015], dostupné z: http://www.sras.org/the_soviet_union_in_angola.

¹⁸⁸ *Soviet Economic Aid to Sub-Saharan Africa: Politics in Command*, s. 10–12.

¹⁸⁹ *Warsaw Pact Economic Aid Programs in Non-Communist LDCs: Holding Their Own in 1986* [online], DI 1988, s. 18, dostupné z: http://www.foia.cia.gov/sites/default/files/document_conversions/89801/DOC_0000498651.pdf.

200 000 odborníků. Další tisíce Afričanů vystudovalo sovětské univerzity, techniky a politické i vojenské školy. K sovětským absolventům patřili i vysocí státní představitelé včetně mosambického prezidenta Chissana, který byl v tomto úřadu do roku 2005, a současného prezidenta Angoly dos Santose. Mezi sovětské absolventy se řadí dokonce i prezidenti Jihoafrické republiky – Thabo Mbeki a Jacob Zuma.¹⁹⁰ Sovětský stipendijní program se tedy dá považovat poměrně za úspěšný, neboť toto bylo jedním z jeho cílů – jeho bývalí studenti se zařadili mezi subsaharské politické špičky, a to i v původně protisovětské JAR.

Odhadovanou výši sovětské hospodářské pomoci jihoafrickým státům lze najít v příloze N této práce. Tabulky jsou vytvořeny pouze pro představu a z praktických důvodů. Udávaná data jsou pouze odhady na základě dostupných informací. Pro některé roky nejsou známy ani odhady. Udávané částky navíc nemusely být ve své výši vůbec poskytnuty. Dvě uvedené tabulky uvádějí hodnotu sovětské hospodářské pomoci a technickou pomoc Sovětského svazu a států východní Evropy. Tabulky byly kriticky sestaveny na základě porovnávání mnoha zdrojů. Vybrány byly většinou nejvyšší částky uvedené v pramenech.¹⁹¹

3.3 Hospodářská pomoc státům jižní Afriky

Rozdíl mezi přístupem USA a SSSR k poskytování pomoci lze názorně ukázat na případu jižní Afriky. Američané po celé sledované období (1975–1991) poskytují průběžně hospodářskou pomoc v menší i větší míře všem nezávislým státům regionu. Oficiální vojenskou pomoc však poskytují pouze několika z nich, v menší míře a to až v 80. letech.¹⁹² Naopak SSSR si převážně příjemce vybírá. Větší hospodářskou pomoc poskytuje pouze blízkým spojencům. Oproti USA je oficiální vojenská pomoc pro státy regionu rozsáhlejší a je poskytována i řadě osvobozeneckých hnutí.

¹⁹⁰ ARKHANGELSKAYA, A. – SHUBIN, V.: Is Russia Back? Realities of Russian Engagement in Africa, in: *Emerging Powers in Africa*, 2012, s. 20.; Současný prezident JAR Jacob Zuma absolvoval v roce 1978 jako člen ANC tříměsíční vojenský a velitelský výcvik v SSSR. Life Timeline of Jacob Zuma, in: *South African History Online* [online], [vid. 21. 3. 2015], dostupné z: <http://www.sahistory.org.za/topic/life-timeline-jacob-zuma>.

¹⁹¹ Především: Handbook of economic statistics, in: *Hathi Trust Digital Library* [online], the National Foreign Assessment Center/the Directorate of Intelligence 1975–1991, dostupné z: <http://catalog.hathitrust.org/Record/000599258>. Do technické pomoci jsou zahrnuty i státy východní Evropy, protože prameny většinou neuvádějí samostatná data pro SSSR.

¹⁹² Patří mezi ně Botswana, Lesotho, Malawi, Svazijsko, Zimbabwe a od roku 1991 také Mosambik a Namibie. *Prepared foreign assistance data files*.

Následující text se bude věnovat hospodářské pomoci poskytnuté Spojenými státy a SSSR jednotlivým státům jihoafrického regionu. Pozornost bude zaměřena především na státy Angolu a Mosambik, které díky svému spolenectví se SSSR patřily k největším příjemcům sovětské hospodářské pomoci v subsaharské Africe.

3.3.1 Angola

Angola je příkladem státu, který se stal třecí plochou mezi USA a SSSR. Tato země však vzbuzovala z různých důvodů zájem nejen těchto velmocí, ale také dalších států.¹⁹³ V listopadu roku 1975 získala Angola nezávislost a stala se jedním z blízkých spojenců SSSR ve třetím světě. Ve sledovaném období patřila k hlavním příjemcům sovětské hospodářské a vojenské pomoci subsaharské Africe. Tím se dostávaly zájmy SSSR do konfliktu s těmi Spojených států, neboť Angola představovala pro Američany jednu z nejdůležitějších zemí této oblasti světa.¹⁹⁴

V čele tohoto státu stál prosovětský režim strany MPLA, který ve sledovaném období vedl občanskou válku s opoziční skupinou UNITA. Země oplývala velkým nerostným bohatstvím, jež bylo jejím hlavním zdrojem příjmů. Nejdůležitější byla pro angolskou ekonomiku ropa, která zemi vydělávala nejvíce peněz. Například k roku 1985 měla na celkovém vývozu asi 90% podíl. K roku 1993 se její podíl zmenšil, ale stále si držela velkou většinu. Její podíl byl 75%. Na druhém místě se nacházely k tomuto roku diamanty (7%) a na třetím místě export kávy.¹⁹⁵

Hospodářská pomoc poskytovaná Sovětským svazem

SSSR měl intenzivní vztahy s MPLA již od začátku 60. let. V tomto angolském koloniálním období však měla sovětská podpora formu vojenské pomoci, v jejímž rámci získávala tato strana zbraně a vojenský výcvik. Dohodu o poskytování dodávek zbraní měly uzavřenou již od roku 1964. Sovětská podpora se zvyšovala každým rokem

¹⁹³ Mezi ně patřily například Čína, Kuba, JAR, Zair a Kongo. BLUM, William: *Killing Hope: US Military and CIA Interventions Since World War II.*, Claremont 2003, s. 253.

¹⁹⁴ Viz BERVOETS.

¹⁹⁵ FITUNI, Leonid L.: The Collapse of the Socialist State: Angola and the Soviet Union, in: *Collapsed States: The Disintegration and Restoration of Legitimate Authority*, Bouldre 1995, s. 145.; VYCHODIL, F. a kol: *Ročenka Svět 1985*, Praha 1987, s. 380.

a koncem roku 1974 dosáhla již hodnoty 54 milionů dolarů. MPLA dostávala pomoc i od spojenců SSSR včetně Československa. ČSSR jí například v roce 1966 poskytla jednorázovou finanční pomoc ve výši 3000 dolarů, předala symbolickou materiální pomoc¹⁹⁶ a zaplatila letenky a výcvik pěti důstojníkům MPLA.¹⁹⁷ V období boje za nezávislost Sověti poskytovali také této straně i angolskému lidu politickou podporu. U této pomoci leží základy pro postkoloniální spolupráci mezi Angolou a SSSR.¹⁹⁸

V listopadu 1975 vyhlásila Angola nezávislost a do jejího čela se za pomoci Sovětů a Kubánců dostala MPLA, která začala od roku 1976 budovat socialistický stát. V roce 1976 podepsala se SSSR smlouvu o přátelství a pomoci, která stvrdila začlenění této země do východního bloku. Její podpora se tak stala součástí širší zahraničněpolitické strategie SSSR v jihoafrickém regionu. Východní blok začal Angole poskytovat hospodářskou a vojenskou pomoc a diplomaticky ji podporovat v OSN a dalších mezinárodních fórech. Samotný Sovětský svaz se zaměřil především na dodávky zbraní a vojenského materiálu s cílem zajistit vládě ochranu před opozičními skupinami a JAR. Například roku 1976 dosáhla údajně tato jeho pomoc hodnoty 200 milionů dolarů.¹⁹⁹

V květnu roku 1976 předseda angolské vlády oznámil, že „Angola se bude vyvíjet socialistickou cestou a že vláda není ochotna připustit, aby zahraniční buržoazie byla nahrazena buržoazií místní“.²⁰⁰ Nerostné bohatství, velké závody a společnosti se měly stát vlastnictvím státu. Zároveň však měl být podporován i soukromý sektor. Vývoz měl být diverzifikován a zahrnovat ropu, diamanty, měď, mangan, železnou rudu, kávu a další zemědělské produkty.²⁰¹ Ropa však zůstala zdaleka nejdůležitějším artiklem.

Pro rozvojové země nebylo lehké získat v závěrečném období studené války od SSSR nějaký druh pomoci. Po neúspěších v jiných státech si Sověti už více promýšleli, které země jsou vhodné pro přijímání jejich pomoci a budování socialismu. Z toho důvodu musela Angola splnit určitá kritéria. Její vláda musela například částečně zestátnit průmysl, zavést reformy ve vlastnictví půdy, vykázat pokrok v industrializaci ekonomiky a navázat spojení se zeměmi podobné politické ideologie. Získaná

¹⁹⁶ 30 ks pogumovaných pláštěnek, 200 ks útočných nožů, 22 pistolí s pouzdry a náboji, 100 ks brožur *Partyzán a konzervační materiál*. LEICHTOVÁ – PIKNEROVÁ, s. 113.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 61.

¹⁹⁸ Sovětsko-angolské prohlášení, in: *Rudé právo* [online], 1976 10/15, [vid. 25. 3. 2015], s. 6.

¹⁹⁹ LEICHTOVÁ – PIKNEROVÁ, s. 63.; COLLELO, Thomas (ed.): *Angola: a country study*, Washington 1991, s. 197.

²⁰⁰ REZEK, R. a kol., s. 358.

²⁰¹ Tamtéž, s. 358.; Přírodní zdroje se staly vlastnictvím státu v březnu 1979. VYCHODIL a kol.: *Ročenka Svět 1979*, Praha 1981, s. 324.

sovětská podpora se pak projevila především ve vojenské oblasti, neboť se Angola nacházela v nestabilní situaci kvůli probíhající občanské válce. V rámci vojenské pomoci Sovětský svaz poskytoval Angole zbraně, vybavení a poradce. Hospodářská pomoc však nedosahovala potřebné výše, takže ji nakonec musela vládnoucí strana MPLA vyhledat i u západních zemí.²⁰²

Po nástupu k moci MPLA podepsala se SSSR velké množství smluv. V květnu 1976 byla podepsána deklarace o zásadách přátelských vztahů a spolupráce, dohoda o kulturní a vědecké spolupráci, smlouva o hospodářské a technické spolupráci, obchodní dohoda, dohoda o spolupráci v rybářském průmyslu, dohoda o obchodním loďstvu a konzulární úmluva. Obě země také dohodly plán stranických styků mezi MPLA a KSSS.²⁰³ V říjnu 1976 prezident Neto podepsal smlouvu o přátelství a spolupráci, která mimo jiné dávala Sovětům právo využívat angolská letiště a přístaviště v hlavním městě Luandě. Také byla podepsána dohoda o spolupráci KSSS a MPLA.²⁰⁴ Hospodářská pomoc byla poskytována v rámci mnohých výše zmíněných dohod a měla pomoci vládě MPLA vybudovat v Angole nový společenský systém. Ekonomika měla být rozvíjena a vojenská pomoc měla pomoci udržet prosovětský režim u moci.

Roku 1977 Angola a SSSR zřídily mezivládní výbor pro technickou, vědeckou a obchodní spolupráci. Tento orgán realizoval projekty, které zahrnovaly plány hydroelektráren, elektrifikaci venkova, dodávky průmyslového vybavení, pomoc v ropném a rybářském průmyslu, školení angolských techniků a poskytování lékařů. Tento výbor měl podle zakládající smlouvy fungovat až do roku 2000, přičemž během let své existence měl uskutečňovat plány na technickou pomoc v lehkém průmyslu, ropném průmyslu a živočišné výrobě.²⁰⁵ Sovětská technická pomoc zasahovala do hydroelektrických projektů, stavby mostů, budování silnic, zemědělství, rybolovu, veřejného zdraví a celé řady vzdělávacích projektů. Díky tomu se v zemi nacházelo velké množství sovětských ekonomických poradců, techniků a dalšího personálu. Sovětský svaz tak získával přímý přístup k domácím politikům a jeho personál díky tomu mohl každodenně ovlivňovat rozhodnutí týkajících se postupu v ekonomice a formulování rozvojových plánů.²⁰⁶

²⁰² Viz BERVOETS.

²⁰³ ADAMIŠIN – ALEXANDROV a kol., s. 700.

²⁰⁴ Širší spolupráce SSSR a Angoly, in: *Rudé právo* [online], 1976 10/9, [vid. 25. 3. 2015], s. 7.; WATERS, s. XXXVI.

²⁰⁵ COLLELO, s. 122.

²⁰⁶ *Soviet Economic Aid to Sub-Saharan Africa: Politics in Command*, s. 2.; COLLELO, s. 197.

Technická pomoc byla významnou složkou hospodářské pomoci Angole. Po převratu v Portugalsku se totiž tato země dočkala masivního odchodu kvalifikovaných pracovníků, které nebyla schopna v rámci svých sil nahradit.²⁰⁷ Americké studie většinou uvádí pro minimální počet sovětských poradců celkové číslo za SSSR a země východní Evropy. Nelze proto uvést data pouze pro SSSR. Nicméně představu si lze udělat i z těch pár dostupných let. Například v letech 1983, 1984 a 1986 se podle studií nacházelo v Angole shodně minimálně 1500 sovětských poradců. V žádné jiné zemi jihoafrického regionu se jich tolik nenacházelo.²⁰⁸

SSSR se angažoval i v podpoře vzdělání. Stipendijní akademické programy byly významnou složkou sovětské hospodářské pomoci. Jejich prostřednictvím poskytoval vzdělání a školení Afričanům, kteří tyto znalosti následně mohli využít ve prospěch a rozvoj své země. Angolští studenti získali za období 1959 až 1984 největší počet stipendií v jihoafrickém regionu. Odhadem mělo možnost vycestovat do SSSR v tomto období 1560 studentů. V porovnání s dalšími státy subsaharské Afriky to však nebyl velký počet. Více stipendií získala například Etiopie (5805), Nigérie (3810) či Ghana (2435).²⁰⁹ V roce 1986 spolupráci v rámci tohoto programu Angola a SSSR navýšily. V listopadu stejného roku totiž podepsali Angolané dohodu o spolupráci s RVHP, jejíž součástí bylo i navýšení sovětské podpory pro angolské vzdělávací a výcvikové programy. V roce 1987 navštěvovalo vzdělávací instituce v SSSR přibližně 1800 Angolanů. Zároveň také Sověti poskytli asi 100 vysokoškolských učitelů univerzitě Agostinha Neta v Luandě a také rozličné výcvikové programy, které však byly většinou vedeny kubánskými instruktory.²¹⁰

Angola podle amerických studií získala v prvních pěti letech své nezávislosti od SSSR minimálně 62,7 milionů dolarů. Největší částku obdržela v roce 1976 a to ve výši 50,5 milionů. Nejmenší částka je uváděna k roku 1979, v hodnotě 100 000. Poskytnutá pomoc ale byla zřejmě mnohem vyšší, neboť je nepravděpodobné, že by se sovětská hospodářská pomoc zmenšila až v takové míře.²¹¹

Navzdory pomoci SSSR však Angola nedokázala pozvednout ekonomiku, jejíž výkon se naopak snižoval. Kvůli zhoršující se ekonomice nezvládala vlastními silami

²⁰⁷ WATERS, s. XXXIII.; COLLELO, s. 119–120.

²⁰⁸ Konkrétnější data lze najít v příloze N.

²⁰⁹ *Soviet Economic Aid to Sub-Saharan Africa: Politics in Command*, s. 12.

²¹⁰ COLLELO, s. 198.

²¹¹ Příloha N.

pokryt vlastní potřeby (včetně potravin). Postupně se proto stávala stále závislejší na zahraničním obchodu a pomoci.²¹²

Zpočátku Angola přijímala pouze sovětskou hospodářskou pomoc. Představitelé země však nakonec dospěli k názoru, že je potřeba získat i pomoc Západu, aby se jim podařilo pozvednout výkon ekonomiky. Roku 1979 prezident Neto prohlásil, že Angola musí nejdříve udělat některé kapitalistické kroky, aby mohly být vytvořeny podmínky pro vytvoření socialismu v zemi. Tímto prohlášením se dovolával pomoci západních zemí na záchranu angolské ekonomiky. SSSR názoru Neta neodporoval a nebránil Angole v přijímání hospodářské pomoci od Západu. Tento tah tedy umožnil Angole přijímat tento druh podpory od obou bloků, zatímco se udržela mezi spojenci SSSR. Stejného roku Neto zemřel, ale na jeho místo byl zvolen J. E. dos Santos, který pokračoval v předchozí politice.²¹³

Pro roky 1980 a 1981 nejsou dostupné informace ani o minimální výši hospodářské pomoci. Pravděpodobně se však v té době odehrál její postupný vzestup, neboť pro následující dva roky jsou oproti předchozím letem uváděny vysoké částky. V roce 1982 měl Sovětský svaz údajně poskytnout Angole hospodářskou pomoc v hodnotě 450 milionů dolarů.²¹⁴ Následující rok to bylo 350 milionů. SSSR tak pravděpodobně zareagoval na to, že Angola se otevřela západnímu světu pro pomoc a on v ní nechtěl ztratit vliv. Tyto částky byly součástí dohody z ledna 1982, ve které se Sověti zavázali k poskytnutí hospodářské pomoci ve výši dvou miliard dolarů.²¹⁵ Tato částka měla být Angole poskytnuta mezi roky 1982 až 1990.²¹⁶ Je však otázkou kolik z této slibované částky země opravdu nakonec dostala. Zprávy se zmiňují o částce 50,1 milionů dolarů v roce 1985 a pak o souhrnné částce 48 milionů za roky 1985 až 1987. O dalších letech nejsou dostupné žádné údaje.²¹⁷ Závazek tedy zřejmě nebyl dodržen, čemuž napovídají udávané částky poskytnuté hospodářské pomoci a skutečnost, že se od poloviny 80. let začal Sovětský svaz stahovat ze subsaharských zemí.

²¹² WATERS, s. XXXIII.; COLLELO, s. 119–120.

²¹³ Viz BERVOETS.; VYCHODIL a kol.: *Ročenka Svět 1979*, s. 324.

²¹⁴ *Soviet Economic Aid to Sub-Saharan Africa: Politics in Command*, s. 18.

²¹⁵ VANNEMAN, s. 61.

²¹⁶ SOMERVILLE, Keith: U.S.S.R. and Southern Africa since 1976, in: *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 22 No 1, 1984, s. 83–84. V tomto článku z roku 1984 jsou uváděny menší částky než ve zprávách CIA z pozdějšího období. V diplomové práci jsou upřednostněny data z druhého zdroje, neboť autor v roce 1984 nemusel mít ještě tolik informací jako autoři pozdějších zpráv.

²¹⁷ Příloha N.

V lednu 1984 navštívil angolský ministr plánování Moskvu, kde se následně vedla jednání o další sovětské hospodářské pomoci. Výsledkem byla dohoda, skrze kterou se za pomoci sovětských úvěrů měl vybudovat v Angole rybolovný komplex. Ten měl zahrnovat přístav, zpracovatelskou továrnu, plovoucí opravný dok a po svém vybudování měl poskytnout zaměstnání pro 6000 lidí. SSSR také přislíbil svou pomoc při stavbě nových skladišť ropy, dílen pro zemědělskou techniku a založení národní stavební společnosti. Zároveň byl v lednu Angole předán Sověty postavený servisní komplex ve Vianě (20 km od Luandy), který byl schopen poskytnout opravárenské a diagnostické služby až 600 vozidlům denně. A to především pro nákladní auta KamAZ a auta Lady a Volgy, kterých tam dodal Sovětský svaz na 16 000 kusů.²¹⁸

Největším a nejambicióznějším sovětským projektem v Angole se stala výstavba hydroelektrárny Capanda na řece Kwanza. Tato stavba započala již v polovině 80. let, ale kvůli nestabilní situaci v zemi se její dokončení podařilo až ve 21. století. Projekt se realizoval přes 20 let.²¹⁹ Přitom dokončení hydroelektrárny bylo naplánováno na prosinec 1993. Většina výstavby se tedy uskutečnila po zániku SSSR. První investicí do projektu bylo 750 milionů dolarů, které angolská vláda poskytla zahraničním společnostem v rámci ropných dodávek. Výstavba začala roku 1984, ale projekt se stal cílem útoků UNITA. Z toho důvodu byla stavba často záměrně poškozována a práce na ní musely být přerušovány. Stavba byla dokončena až roku 2007.²²⁰ Výstavba hydroelektrárny byla společným projektem Angoly, SSSR a Brazílie.²²¹ Sověti a Brazilci zajišťovali tomuto projektu technickou pomoc, zatímco Angolané byli řadovými pracovníky.²²²

Capanda je 110 m vysoká a 1470 m dlouhá přehrada, jejíž význam spočívá ve vyrábění elektřiny pro sever, jih a střed Angoly. Tato energie měla položit základy

²¹⁸ SOMERVILLE, s. 83–84.

²¹⁹ The Struggle for power relies on investment, in: *World Report* [online], [vid. 15. 2. 2015], dostupné z: <http://www.worldreport-ind.com/angola/energy.htm>.

²²⁰ MOROSINI, Fabio: The Brazilian Approach to its South-South Trade and Investment Relations: 1 The Case of Angola, in: *academia.edu* [online], [16. 2. 2015], dostupné z: http://www.academia.edu/10077812/The_Brazilian_Approach_to_its_South-South_Trade_and_Investment_Relations_1_The_Case_of_Angola.; EBIZGUIDES: *Angola*, Madrid 2008, s. 11.

²²¹ Tento projekt začal být uskutečňován již v době, kdy se SSSR nacházel v ekonomických problémech. Z toho důvodu pravděpodobně nemohl tento projekt vést sám, ale musel spolupracovat s jinou zemí. V tomto případě hlavně s Brazílií. ZAKI, Laidi: *The Superpowers and Africa: The Constraints of a Rivalry 1960–1990*, Londýn 1990, s. 193.

²²² The Struggle for power relies on investment, in: *World Report* [online], [vid. 15. 2. 2015], dostupné z: <http://www.worldreport-ind.com/angola/energy.htm>.; Angola. Province of Kwanza Norte: Water of Life, in: *The Washington Post* [online], [vid. 15. 2. 2015], dostupné z: <http://www.washingtonpost.com/wp-adv/specialsales/spotlight/angola/article21.html>.

pro ekonomický a sociální rozvoj v Angole. Po jejím dokončení se Angola stala jednou z předních zemí jihoafrického regionu z hlediska výroby elektrické energie. Capanda dále také umožňuje zavlažování vysočiny Malange, což je oblast s velkým potenciálem pro zemědělství. Výstavba Capandy vytvořila tisíce pracovních míst a pomáhala odborně vzdělávat angolské pracovníky, kteří pak mohli jít hledat místo na jiných projektech. Výsledné náklady na stavbu dosáhly hodnoty 4 miliard dolarů.²²³ Původní dohoda ohledně rozpočtu mezi angolskou vládou, SSSR a Brazílií však byla odhadována pouze na 900 milionů dolarů.²²⁴

Špatná situace v Angole vygradovala ve druhé polovině 80. let. Zemi stále sužovala občanská válka, ekonomika stále neměla dostatečný výkon a nedokázala vyprodukovat ani dostatečné množství jídla. K tomu se přidala velká sucha, která udeřila v polovině 80. let ve většině subsaharské Afriky. V zemi proto panoval hladomor. Situace se pro angolskou ekonomiku zhoršovala také s ústupem Sovětů ze třetího světa, jak ztrácela tolik potřebnou hospodářskou pomoc. Samotná vláda MPLA proto nakonec usoudila, že je třeba změnit ekonomickou koncepci země a na místo zavádění plánovaného modelu hospodářství je třeba přistoupit k ekonomické liberalizaci. Angolští představitelé začali postupně navštěvovat i jiné země než ty socialistické a navazovat rozhovory s EHS.²²⁵

Sovětská vojenská a hospodářská podpora celkově nebyla poskytována v takové míře, aby v Angole nastolila politickou stabilitu a rozvinula její ekonomiku. Nedostatečnou výši hospodářské pomoci Sovětského svazu považují afričtí historici za důvod, proč některé subsaharské země ekonomicky strádaly natolik, až opustily myšlenky socialismu a přeorientovaly se na západní země. Spojitost to však mělo i s postupným koncem SSSR. V případě Angoly se ruští a afričtí historici shodují také na tom, že za neúspěchem stála i neaplikovatelnost socialismu na tamní společnost. V subsaharské Africe se totiž v 70. a 80. letech nevyskytoval hlavní zájem socialismu, třídní boj.²²⁶

²²³ Angolan President officially opens Capanda, in: *Odebrecht* [online], [vid. 15. 2. 2015], dostupné z: <http://www.odebrechtonline.com.br/complementos/00701-00800/785/>; Angola. Province of Kwanza Norte: Water of Life, in: *The Washington Post* [online], [vid. 15. 2. 2015], dostupné z: <http://www.washingtonpost.com/wp-adv/specialsales/spotlight/angola/article21.html>.

²²⁴ COLLELO, s. 142.

²²⁵ LEICHTOVÁ – PIKNEROVÁ, s. 65.; APPIAH – GATES: *Encyclopedia of Africa* 2, s. 295.

²²⁶ Viz BERVOETS.

Hospodářská pomoc poskytovaná USA

V letech 1975 až 1991 byl vztah USA k Angole komplikovaný. Na jedné straně Američané neuznávali vládu MPLA a aktivně proti ní vystupovali. Na druhé s ní však obchodovali a poskytovali jí i určitý obnos hospodářské pomoci.²²⁷ Pozornost a zahraniční pomoc Spojených států se dělila mezi vládní MPLA a opoziční UNITA a FNLA. Podpora nevládních stran však byla tajného charakteru a odvíjela se od momentální situace v USA. V oblasti vojenské pomoci se v zemi střetávaly SSSR na straně MPLA a USA na straně UNITA a také FNLA, které se však postupně rozpadlo.²²⁸

USA projevovaly zájem o Angolu už v době jejího národně osvobozeneckého boje proti Portugalsku. Američané obvykle nepodporovali osvobozenecká hnutí. V případě Angoly však udělali výjimku a rozhodli se tajně zapojit do dění. Nevěřili totiž, že bude Portugalsko schopno udržet si své kolonie. Představitelé USA proto viděli navázání kontaktu s možným nástupcem režimu jako prospěšné. Cílem jejich podpory se stal nejprve vůdce FNLA Holden Roberto, který se dostal kolem roku 1961 nebo 1962 na výplatní listinu CIA. Před dubnem 1974 byla pomoc angolským hnutím jen sporadická a nevýznamná. Změna přišla až s portugalským převratem, kdy nová vláda prohlásila, že poskytne svým africkým koloniím nezávislost. USA se plně zapojily tajně do podpory FNLA i UNITA. Prosovětská MPLA však byla nejlépe organizovaná a i vedená z těch tří skupin a s pomocí Kuby a SSSR brzo kontrolovala hlavní město Luandu, ve kterém se nacházely téměř všechny vládní instituce. V lednu 1976 byla nakonec veškerá americká pomoc skupinám FNLA a UNITA přerušena Kongresem a nakonec byl i schválen Clarkův dodatek, který zakazoval tajnou vojenskou pomoc těmto angolským opozičním skupinám. Tím byla ukončena veškerá tajná pomoc a v následujících letech mohla být Angole poskytována pouze ta oficiální. To znamenalo, že veškerá americká pomoc mohla plynout pouze přes vládu MPLA. Země se tak od USA dočkala pouze malé hospodářské podpory.²²⁹

Přerušení tajného financování angolských skupin bylo prvním případem, kdy byl nějaký americký prezident nucen zastavit tajnou operaci proti své vůli. Kongres

²²⁷ Prepared foreign assistance data files.

²²⁸ Přesné datum zániku této strany nebylo uvedeno. Stalo se tak v průběhu bojů. UNITA s Jonaselem Savimbim se stala hlavní opoziční silou angolské MPLA.

²²⁹ V rámci potravinového programu Title II.

si zde dal přímý a klíčový vliv na americkou zahraniční politiku.²³⁰ Američtí prezidenti tak byli v následujících letech nuceni hledat si nepřímé cesty, jak podporovat opoziční síly v Angole a vystupovat proti vládě MPLA. Clarkův dodatek byl zrušen až roku 1985. Poté teprve začali opět poskytovat přímou, ale tajnou pomoc skupině UNITA, která na rozdíl od FNLA vydržela v boji.²³¹

Nástup prosovětské strany MPLA do čela nezávislé Angoly a její podpora jednotkami Kubánců se velmi promítly do vztahů s USA po zbytek studené války. Spojené státy tuto vládu neuznaly a diplomatické vztahy s tímto státem navázaly až v roce 1993.²³² Tato situace měla mimo jiné vliv i na poskytování hospodářské pomoci – její výši i skladbu.

Země byla ve špatné hospodářské situaci, ze které jí Sovětský svaz se svými spojenci nedokázal pomoci. Z toho důvodu ještě před svou smrtí prezident Neto v roce 1979 podstoupil kroky k tomu, aby Angola mohla přijímat západní pomoc. Nejvíce prostředků této zemi do poloviny 80. let této poskytl ze Západu skandinávské země, především Švédsko.²³³

USA vyslyšel angolskou žádost o hospodářskou pomoc pouze v nezbytné míře. Podle údajů americké agentury USAID poskytly Spojené státy mezi roky 1975 až 1991 Angole pouze potravinový program Title II. Tento program spravovala přímo USAID a spočíval v získávání donací v podobě zemědělského zboží pro země, které nedokázaly zajistit svým obyvatelům dostatečné množství potravin. První dodávku poskytly Spojené státy až roku 1977, přičemž to byla i první oficiální hospodářská pomoc, kterou od nich Angola získala. Zboží, které bylo v tomto roce celkově posláno této zemi, mělo hodnotu 188 000 dolarů, což byla i nejmenší částka poskytnutá této zemi za celé sledované období. V dalších letech se pomoc stupňovala, i když zaznamenávala výkyvy a nedosahovala nijak závažných částek. Nejvyšší vzrůst nastal hned následující rok po Netově obrácení se k západním zemím o podporu. V roce 1980 bylo Angole

²³⁰ WEISSMAN, Stephen R.: CIA Covert Action in Zaire and Angola: Patterns and Consequences, in: *Political Science Quarterly*, Vol. 94. No. 2, 1979, s. 281.; BLUM, s. 250–255.; WATERS, s. XXXV.

²³¹ HORMEKU, Tetteh: *US intervention in Africa: Through Angolan eyes* [online], [vid. 20. 2. 2015], dostupné z: <https://www.mail-archive.com/ugandanet@kym.net/msg10131.html>. Například podpora poskytování zbraní a výcviku od jiných zemí, konzultace s nepříteli MPLA, diplomatické kroky.

²³² U. S. Relations With Angola, in: *U. S. Department of State* [online], [vid. 20. 2. 2015], dostupné z: <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/6619.htm>.

²³³ PAVIGNANI, E. – COLOMBO, A.: *Providing health services in countries disrupted by civil wars* [online], [vid. 21. 2. 2015], 2005, dostupné z: http://www.who.int/hac/techguidance/hbp/Providing_services_main/en/index3.html.

poskytnuto zboží v hodnotě přes 6 milionů dolarů. Vyšší donace byla poskytnuta pouze za rok 1991.²³⁴

Potravinová pomoc byla pro Angolu velmi důležitá, protože její obyvatelé trpěli nedostatkem jídla. Země byla ničena válkou a ekonomika nedokázala pokrýt požadavky na jídlo. Vláda přikládala větší prioritu probíhající válce, za kterou utrácela velké částky ze státního rozpočtu.²³⁵ Import jídla a zahraniční pomoc se staly nezbytným pro uživení angolské populace. Potravinová krize se obzvláště projevila v polovině 80. letech, neboť došlo v Africe k velkým suchům a angolská zemědělská produkce celkově procházela krizí. Klesala rostlinná i živočišná výroba. Například roku 1986 byla angolská produkce obilovin schopna pokrýt pouze polovinu celkových požadavků. Potravinová krize byla způsobena mnoha faktory. Jedním z nich bylo i to, že se zvyšoval počet obyvatel žijících ve městech, pro které obchody neměly dostatek jídla. Celkově snížení produkce souviselo s občanskou válkou, která v zemi způsobovala nestabilitu, ničila infrastrukturu, zhoršovala přepravu a celkově neposkytovala rolníkům podněty, aby dodávaly své zboží pro široké trhy. Když se situace v Angole v polovině 80. let zhoršila, vláda žádala o potravinovou pomoc v hodnotě více než 100 milionů dolarů. Obyvatelé měst byli téměř zcela závislí na dovozu obilí a další Angolané pak na zahraniční potravinové pomoci.²³⁶ USA však Angole příliš nepomáhaly. Například mezi roky 1985 až 1988 se dodávky amerického zboží pohybovaly přibližně mezi 3 až 4 miliony dolarů. Celkově v období 1975 až 1991 získala Angola od Američanů hospodářskou pomoc ve výši 45 milionů dolarů, což byla velmi nízká částka na tak velkou zemi. Spojené státy americké tedy Angole neposkytovaly mezi roky 1975 až 1991 nijak velké částky v rámci hospodářské pomoci a omezily se pouze na jeden program.²³⁷

V hospodářské pomoci Angole Spojené státy silně zaostávaly. Z ekonomického (obchodního) hlediska Američanů se však tato země řadila k nejvýznamnějším státům v subsaharské Africe. Ve výsledku patřily USA k největším obchodním partnerům Angoly. A právě svým obchodem finančně významně přispívaly mimo jiné i na její hospodářský rozvoj.

V polovině 70. let byly Spojené státy největším dovozcem angolského zboží a americká ropná společnost Gulf Oil²³⁸ byla největší a nejvýznamnější svého druhu

²³⁴ Prepared foreign assistance data files. Konkrétnější data v příloze A.

²³⁵ PAVIGNANI – COLOMBO.

²³⁶ COLLELO, s. 138.

²³⁷ Viz příloha A.

²³⁸ Od roku 1984 se tato společnost stala součástí společnosti Chevron. WATERS, s. 19.

v Angole. Těžba ropy, tvořící významný podíl angolského rozpočtu, byla tedy podobně jako produkce diamantů převážně v rukou Západu.²³⁹ Ekonomické vztahy mezi oběma zeměmi tedy byly dobré i navzdory chybějícím vzájemným diplomatickým vztahům. Právě západní společnosti byly klíčovými hospodářskými partnery Angoly a západní země (zejména USA) hlavními angolskými obchodními partnery. Představitelé této jihoafrické země měli zájem u ustanovení diplomatických vztahů s USA a naznačovali, že by to mohlo znamenat i navýšení obchodu. V USA se o uznání vlády MPLA skutečně uvažovalo. Přítomnost kubánských jednotek na angolském území však pro Američany představovala nepřekonatelnou překážku.²⁴⁰ Angola byla pro Spojené státy jedním z nejdůležitějších obchodních partnerů v subsaharské Africe. Například roku 1988 měla Angola na importu do USA 15% podíl, čímž se řadila na třetí místo za JAR a první Nigérii. Na exportu se už podílela mnohem méně, pouhými 3%.²⁴¹ Nejvýznamnějším obchodním partnerem Angoly byla výše zmíněná společnost Gulf Oil, která pracovala na hlavních angolských ropných polích v exklávě Cabinda. V zemi se vyskytovala již v koloniálním období, přičemž zůstala i po vyhlášení nezávislosti. Vyjednala si nový kontrakt s angolskou státní ropnou společností Sonangol, ve kterém si Sonangol nechal podíl 51% a Gulf Oil pokračovala jako provozovatel. V roce 1979 byla celková produkce v Cabindě 98 000 barelů za den. Americká společnost plánovala průměrné roční investice v regionu v následujících pěti letech ve výši 110 milionů dolarů a očekávala více než zdvojnásobení tehdejšího produkčního tempa v Cabindě do roku 1985.²⁴²

Americké hospodářské pomoci se tedy Angole dostávalo jen ve velmi omezené míře. Celkově v období mezi lety 1975 a 1991 USA poskytly Angole pouze 45 milionů dolarů, což ji řadí na předposlední místo v jihoafrickém regionu. Odráželo to nesouhlas USA nejen s tamější vládou, ale především s přítomností kubánských jednotek. Pomoc se nezvýšila ani poté, co byla roku 1988 uzavřena dohoda zahrnující mimo jiné stáhnutí Kubánců z Angoly.²⁴³ Po jejich odchodu v roce 1991 se MPLA a UNITA snažily o vyřešení situace v zemi. V roce 1992 se konaly volby. Jejich výsledky však Savimbi

²³⁹ LEICHTOVÁ – PIKNEROVÁ, s. 64. A to navzdory prosovětské orientaci Angoly.

²⁴⁰ GLEIJESES, s. 159–161. Přitom USA měly své jednotky přítomné na mnoha místech (Jižní Korea, Západní Německo, atd.). Jako další možný důvod pro neustanovení diplomatických vztahů uvádí autor to, že by to mohlo být považováno za zradu Savimbiho („spojenec“).

²⁴¹ CLOUGH, s. 17.

²⁴² GLEIJESES, s. 159–160. Právě příjmy z ropného průmyslu sponzorovaly MPLA vojenskou pomoc od SSSR a jeho spojenců. Z toho důvodu i Sověti odradili Angolu od znárodnění jejího ropného průmyslu. Mohlo to narušit chod průmyslu, což by znamenalo ztrátu příjmů a třeba i potřebu sovětské pomoci v dodávkách ropy. *Soviet Economic Aid to Sub-Saharan Africa: Politics in Command*, s. 15.

²⁴³ LEICHTOVÁ – PIKNEROVÁ, s. 66.

odmítnul akceptovat a opět se po jednoroční přestávce začalo válčit. Až na jaře 1993 Spojené státy uznaly angolskou vládu.²⁴⁴ Americká hospodářská pomoc se v letech po zániku SSSR zvýšila a rozšířila vedle potravinové pomoci i na další programy.²⁴⁵ Přesnější údaje ke každému roku lze najít v příloze A.

3.3.2 Mosambik

Mosambik je druhou jihoafrickou zemí, která se dala na cestu socialismu a úzce spolupracovala se SSSR. Této zemi však nebylo věnováno tolik pozornosti jako Angole a vždy stála na vedlejší koleji u Sovětů i Američanů. Západ nikdy nepovažoval Mosambik za tak strategicky důležitý. Z toho důvodu bylo cílem americké zahraniční politiky k tomuto státu spíše zamezování postupu Sovětů a komunismu v jižní Africe.²⁴⁶

Nezávislý Mosambik vzniknul v červnu roku 1975 v čele s prezidentem Samorou Machelem pod vládou prosovětské strany FRELIMO.²⁴⁷ Od roku 1977 proti ní stála v opozici skupina RENAMO, která proti státu vedla válku nízké intenzity a byla vojensky podporována Jihoafrickou republikou. JAR poskytovala vojenskou pomoc a její SADF podnikaly nájezdy na Mosambik. Důvodem byla mimo jiné i odplata za poskytování útočiště jejím odpůrcům a uprchlíkům před režimem.²⁴⁸

Hospodářská pomoc poskytovaná Sovětským svazem

SSSR se stejně jako v Angole zapojoval do dění v Mosambiku již za jeho národně osvobozenického boje proti Portugalsku. FRELIMO jako jediná bojeschopná skupina přijímalo výcvik a většinu svých zbraní od Sovětů. Tyto navázané vztahy se po získání nezávislosti projevíly a FRELIMO se přiklonilo jako vládnoucí strana k SSSR.

Od Sovětů Mosambik očekával diplomatickou podporu, vojenskou pomoc (zpočátku především na obranu před útoky rhodesijského režimu), ale také hospodářskou pomoc,

²⁴⁴ BLUM, s. 256.

²⁴⁵ Prepared foreign assistance data files.

²⁴⁶ AZEVEDO, Mario: Mosambique and the West: The Search for Common Ground. 1975–1991, in: *The Journal of Conflict Studies*, Vol 11. No 2, 1991, s. 30.

²⁴⁷ FRELIMO se stalo politickou stranou až v únoru 1977. Do té doby bylo jen ozbrojenou frontou. Strana byla marxisticko-leninské orientace. KLÍMA, Jan: *Mosambik*, Praha 2007, s. 130.

²⁴⁸ DALE, Richard: The politics of Namibian Immobilism: Conflict, Diplomacy and Guerilla Warfare in Southern Africa, in: *The Journal of Conflict Studies*, Vol. 6. No. 3, 1986, s. 32.

kteřá jim měla pomoci s ekonomikou po odchodu Portugalska.²⁴⁹ Po dubnovém převratu totiž z Mosambiku stejně jako z Angoly odjelo 90% Portugalců a zanechali jej bez kvalifikovaných pracovníků,²⁵⁰ jako například úředníků, učitelů, stavitelů, techniků a lékařů. Výsledkem bylo, že v Mosambiku bylo přes 90% negramotných obyvatel. To znemožňovalo udržování státu v chodu. Navíc zestátňování započalo zhoršování ekonomické situace země. Mezi roky 1974 až 1976 poklesl export zemědělských produktů o 40%.²⁵¹

V roce 1976 spolu Mosambik a Sovětský svaz uzavřely první obchodní a hospodářské dohody. Smlouva o přátelství a spolupráci byla podepsána v březnu 1977. Byl v ní zdůrazněn význam vojenské spolupráce. SSSR zásoboval Mosambik zbraněmi, vybavením, instruktory a vojenskými poradci.²⁵² V únoru 1978 následovala smlouva o technickém a profesním vzdělávání, které umožňovalo několika mosambickým studentům podstoupit studium v SSSR.

Mezi lety 1977 až 1982 Mosambik podepsal řadu smluv také s dalšími státy východního bloku. V roce 1978 získal od sovětského spojence Bulharska balíček pomoci, který měl být využit na zavlažovací projekt na Limpopu (asi 30 000 – 40 000 hektarů půdy) a výstavbu přehrady u města Mapai.²⁵³ Tyto dvě země spolu založily roku 1978 vzájemný výbor pro spolupráci mezi Mosambikem a Bulharskem. Následně spolu uzavřely čtyři dohody týkající se zemědělství, těžebního pátrání, výstavby a veřejného zdraví. Další smlouvy podepsal Mosambik také například s Kubou, Severní Koreou, Maďarskem a Angolou. V rámci dohod s Kubou získal pro své obyvatele mimo jiné možnost studia na Kubě a služby kubánských poradců v Mosambiku.²⁵⁴

Mosambik byl v prvních letech po získání nezávislosti velmi závislý na sovětské, kubánské a také čínské hospodářské pomoci. Ta sovětská mířila zejména do průmyslu, rybolovu, dopravy, zdravotnictví a na vyučování odborníků. Mosambik byl obzvláště závislý na sovětské hospodářské pomoci v oblasti technické pomoci. Sověti poslali velké množství techniků, zdravotníků, učitelů, geologů a různých kvalifikovaných dělníků. Ti měli Mosambiku pomoci s budováním ekonomiky a zrealizovat řadu projektů, které měly obyvatelům umožnit více dostupné vzdělání a zdravotnické služby. Za pomoci

²⁴⁹ AZEVEDO, s. 32.; SOMMERVILLE, s. 85.

²⁵⁰ WATERS, s. XXXIII.; Většina portugalských osadníků odešla z Mosambiku navzdory tomu, že se je vláda snažila v zemi udržet. REZEK, R. a kol., s. 363.

²⁵¹ KLÍMA, s. 127–128.

²⁵² ADAMIŠIN – ALEXANDROV a kol., s. 700.; SOMMERVILLE, s. 86.

²⁵³ Projekt výstavby této přehrady se dodnes neuskutečnil.

²⁵⁴ AZEVEDO, s. 32–33.

Sovětů se stavěly technické a profesní výcviková centra, které následně i personálně zajišťovali. Tato centra obstarávaly vzdělávání kvalifikovaných dělníků včetně svářečů, instalatérů, soustružníků a obslužných pracovníků zemědělských strojů.²⁵⁵

Podle odhadů amerických zpráv získal Mosambik v prvních pěti letech nezávislosti od Sovětů hospodářskou pomoc minimálně ve výši 64,3 milionů dolarů. Za roky 1978 a 1979 však nejsou uvedeny žádné částky, takže lze konstatovat, že její hodnota byla pravděpodobně o dost vyšší. Za rok 1980 se pak měla výše pomoci vyšplhat na celých 85,5 milionů dolarů, což měl být do té doby nejvyšší příspěvek poskytnutý některé jihoafrické zemi. V následujících letech však měla už hospodářská pomoc Mosambiku podle informací amerických studií upadat. Její hodnota mezi roky 1981 až 1983 je odhadována na celkových 66,9 milionů dolarů, což značilo poměrně velký pokles oproti roku 1981. Například roku 1984 měl Sovětský svaz poskytnout Mosambiku pouze 3,7 milionů.²⁵⁶

Mosambik dostal od SSSR také zásah, když zažádal o členství v RVHP.²⁵⁷ Jeho žádost byla totiž v červenci 1981 zamítnuta a Mosambik zůstal stejně jako Angola pouze pozorovatelem. Členem této organizace byly pouze dvě země třetího světa – Kuba a Vietnam.²⁵⁸

SSSR a jeho spojenecké socialistické státy nedokázaly Mosambiku poskytnout hospodářskou pomoc ve výši, jakou potřeboval. Postrádaly pro to lepší ekonomické podmínky ve vlastním státě. Navíc nebyl SSSR ochotný vystoupit proti JAR, která podporovala RENAMO a podnikala útoky proti zemi. To začalo nutit FRELIMO k tomu, aby se obrátilo o pomoc na Západ. Tento obrat se začal ukazovat od roku 1983. Machel začal vyhledávat finanční i vojenskou pomoc u západních států, zmírnil svou podporu SSSR v OSN (absence, zdržování se hlasování) a začal jednat společně se Západem o usmíření mezi Mosambikem a JAR.²⁵⁹

Nakonec byl tedy SSSR donucen zvýšit svou hospodářskou pomoc Mosambiku. Ve velké míře se do toho zřejmě promítlo právě usmířování této země s JAR. Podle zprávy CIA chtěli Sověti zvýšením pomoci zmírnit dopad připravované dohody (mezi

²⁵⁵ SOMMERVILLE, s. 89.

²⁵⁶ Viz příloha N.

²⁵⁷ Členské státy RVHP byly zavázány k pomoci těm chudším k dosažení ekonomického rozvoje rovného rozvinutým zemím. Mosambik patřil mezi nejméně vyvinuté státy světa, což by znamenalo velký přísun prostředků od rozvinutějších států RVHP. Členství by tak bylo velmi výhodné pro Mosambik, ale ne pro ostatní členy. VANNEMAN, s. 61.

²⁵⁸ Tamtéž, s. 64

²⁵⁹ AZEVEDO, s. 36–37.

JAR a Mosambikem) na jejich vztah s Mosambikem, kterému poskytovali vojenskou pomoc proti Jihoafrické republice. Důvodem zvýšení by však mohl být také fakt, že usmířením by se zlepšila bezpečnost v zemi, a tím i možnost využití jimi poskytované hospodářské pomoci.

Sověti tedy přehodnotili svůj přístup. Byla uzavřena desetiletá hospodářská dohoda, která zavazovala SSSR k poskytnutí téměř 100 milionů dolarů po zbytek 80. let. Obě země spolu uzavřely dlouhodobé dohody o spolupráci v nerostné a infrastrukturní oblasti, v jejichž rámci se měl výše zmíněný závazek zrealizovat. Jedním z projektů, na který byly peníze vyčleněny, bylo například vytvoření jedenácti velkých zemědělských družstev. Poskytnutí hospodářské pomoci v takové výši bylo hlavním novým sovětským závazkem Mosambiku.

Těsně před uzavřením dohody Nkomati,²⁶⁰ požádalo v lednu 1984 FRELIMO své věřitele o prodloužení splatnosti mosambického dluhu. SSSR byl první, kdo souhlasil s přesunem splatnosti. Navíc se Sovětský svaz stal také prvním státem, který poskytnul Mosambiku spotřební zboží pro zemědělský marketingový plán, který zahrnoval i zásilky sovětského zboží odhadem za 13 milionů dolarů – oblečení, domácí potřeby pro domácnost, 22 000 hodiněk a další.²⁶¹ SSSR také poslal straně FRELIMO zboží v hodnotě přes jeden milion dolarů na výpomoc se čtvrtým kongresem strany, který se konal roku 1983.²⁶²

V březnu 1984 byla podepsána dohoda Nkomati mezi JAR a Mosambikem, která byla výsledkem jejich předchozích jednání. V rámci této smlouvy bylo dohodnuto mimo jiné i nepodporování povstalců obou zemí (ANC, SWAPO, RENAMO). V roce 1985 Sověti v návaznosti na tuto dohodu zorganizovali Mosambiku poskytnutí úvěru na ropu z Libye, Angoly a SSSR. V závěru roku 1984 Sovětský svaz také daroval spotřební zboží v hodnotě 8 milionů dolarů, které mělo být dále vyměněno za zemědělské zboží vyprodukované rolníky. Současně i vyhlásil, že další dotace (opět spotřební zboží) ve výši kolem 11,7 milionů dolarů bude poskytnuta v poslední čtvrtině roku 1985. SSSR také prohlásil, že bude podporovat projekt na zavlažení 200 000 ha v údolí řeky Limpopo a vyškolí zemědělský personál. Sověti zamýšleli pomoci s kampaní na hospodářské využití tohoto údolí a také pomoci k větší státní produkci jídla pro obyvatele.²⁶³

²⁶⁰ Výše zmiňovaná smlouva mezi Mosambikem a JAR.

²⁶¹ VANNEMAN, s. 64.; *Soviet Economic Aid to Sub-Saharan Africa: Politics in Command*, s. 17.

²⁶² SOMMERVILLE, s. 89.

²⁶³ VANNEMAN, s. 63–64.; SOMMERVILLE, s. 89.

Pro rok 1985 nejsou dostupné údaje o hodnotě sovětské pomoci. Je známa pouze odhadnutá souhrnná částka za roky 1985 až 1987, která dosáhla 154 milionů dolarů. Podpora od SSSR tedy byla oproti předchozím letem skutečně pozvednuta. Průměrně vycházela na každý rok pomoc ve výši 50 milionů.²⁶⁴ Součástí poskytnuté částky v roce 1985 byl také úvěr v hodnotě 4 milionů, který byl určen na opravy škod po ničivé bouřce v Maputu z března 1985. Ta poškodila elektrické vedení a další infrastrukturu. Sovětský velvyslanec v Mosambiku patřil mezi první, kteří slíbili pomoc s jejich obnovením.²⁶⁵

V březnu 1985 nastoupil do vedení SSSR Gorbačov, který zahájil v Mosambiku novou zahraniční ekonomickou politiku.²⁶⁶ Sověti iniciovali řadu dohod mezi RVHP a Mosambikem, což mělo usnadnit jejich vzájemný obchod a poskytování pomoci od států tohoto uskupení. Zároveň SSSR a Mosambik v dubnu 1985 uzavřely řadu smluv ohledně další hospodářské spolupráce.

V průběhu roku 1986 Sověti pokračovali v rozšiřování svých ekonomických aktivit v Mosambiku. Při příležitosti desátého výročí prvních vzájemných obchodních a hospodářských dohod sovětský ambasador pronesl řeč, ve které poukazoval konkrétně na ty projekty, které SSSR považoval za nejvýznamnější: sovětská pomoc týkající se těžby uhlí v Moatze a renovace železniční tratě mezi městy Beria a Moatze za 164 milionů dolarů. Také poukázal na přítomnost sovětských specialistů pracujících v různých oborech v Mosambiku. Dalšími sovětskými projekty byly: společná rybolovná společnost Moso Pesca, instalace plovoucího doku pro námořní opravy, studie SSSR na hospodářský potenciál údolí Limpopa, sovětská pomoc při znovutevření několika malých přístavů, vzdělávací projekty a poskytování benzínu.²⁶⁷

Vedle tradičních sovětských forem hospodářské pomoci se Mosambiku dostalo i neobvyklé formy pomoci. Kromě rozpadající se ekonomiky země také trpěla od března 1977 záplavami, které byly později vystřídány suchy. Země tak upadla do hladomoru. Zásobovací situace byla obzvláště vyhrcoená v hlavním městě, které se velkou rychlostí rozrůstalo, zatímco z okolí odcházeli farmáři. Dovozy jídla brzo nebyly z čeho platit.²⁶⁸ Díky suchům v letech 1983 až 1984, nepořádkům na venkově a nevykonnosti velkých zemědělských podniků se v roce 1986 nacházelo v Mosambiku na čtyři miliony

²⁶⁴ Viz příloha N.

²⁶⁵ VANNEMAN, s. 64.; Zpráva USAID o bouřce a následné pomoci v rámci níž poskytly USA 267 tisíc dolarů. Mozambique – Storm, in: *USAID. From the American People* [online], [vid. 28. 3. 2015], dostupné z: http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/pbaab335.pdf.

²⁶⁶ VANNEMAN, s. 58.

²⁶⁷ Tamtéž, s. 65–66.

²⁶⁸ KLÍMA, s. 130.

hladovějících.²⁶⁹ Mosambik tedy potřeboval v průběhu těchto let zahraniční potravinovou pomoc, která však nebyla tradičně součástí sovětské pomoci. Přesto se SSSR v Mosambiku zapojil. Například v roce 1984 poslal do Mosambiku 3000 tun ryb, což představovalo dvojnásobek běžného každoročního importu této země. Vedle ryb darovali Sověti Mosambiku také obilí. Roku 1982 poskytli 17 000 tun obilí a roku 1983 10 000 tun obilí. Na přelomu roku také poslali 10 000 tun rýže a velké množství vybavení na pomoc obětem sucha.²⁷⁰

V průběhu let se zatím neustále horšila bezpečnostní situace v zemi, která byla vedle such dalším faktorem, který nepříznivě ovlivňoval celkovou ekonomiku a využití hospodářské pomoci. JAR podnikala útoky a hrozila zvýšením jejich počtu. Přístavní a železniční výnosy klesly o více než 50% díky sabotážím ze strany RENAMO a odklonění nákladů Jihoafrické republiky do vlastních přístavů a železnic. Navíc vláda snížila počet důlních pracovníků přicházejících z Mosambiku do JAR (z 118 000 roku 1975 na 45 000 v roce 1983). Občanská válka s RENAMO měla také velké následky. Tato skupina neustále poškozovala rozvojové projekty a infrastrukturu, lidé utíkali z venkova, hlavní město bylo pod vzrůstajícími partyzánskými útoky a každodenně umírali lidé.²⁷¹ Jedním z útoků RENAMO bylo například napadení dolu v Murrua v provincii Zambezie roku 1983. Byli při něm zabiti čtyři lidé včetně dvou sovětských geologů. Zároveň povstalci unesli dalších 24 sovětských občanů a také čtyři Mosambičany.²⁷² Problémem pro mosambickou ekonomiku byla také její závislost na JAR. Mosambik například prodával Jihoafrické republice elektřinu z přehrady Cabora Bassa a jeho obyvatelé jezdili pracovat do této sousední země. JAR měla také kapitálový podíl v přístavu hlavního města Maputa.²⁷³ Situace v Mosambiku se začala uklidňovat až po dohodě Nkomati, ačkoliv byly její podmínky z obou stran porušovány.

Poslední známý odhad částky sovětské hospodářské pomoci Mosambičanům je k roku 1988 a dosahuje hodnoty 118 milionů dolarů. To je poměrně vysoká částka vzhledem k již probíhajícímu stahování se Sovětů z regionu. Stejně tak poslední známý

²⁶⁹ KLÍMA, s. 140.

²⁷⁰ VANNEMAN, s. 64–66.; SOMMERVILLE, s. 89. V publikaci je uváděno 4500 tun vybavení, ale není blížeji specifikováno.

²⁷¹ AZEVEDO, s. 35.

²⁷² SOMERVILLE, s. 89.; ROBINSON, David A.: *Thesis. Curse on the Land: A History of the Mozambican Civil War*, Perth 2006. s. 167.; Machel Concerned at New SA-backed Terror Campaign as Innocent People are Maimed, in: *Mozambique History Net* [online], [vid. 27. 3. 2015], dostupné z: http://www.mozambiquehistory.net/history/conflict/81/04-06/19810600_machel_concerned.pdf.

²⁷³ VANNEMAN, s. 59.

počet ekonomických poradců v Mosambiku pochází z roku 1988. Jejich počet byl odhadnut na 1460 osob. V posledních třech letech studené války již částky známy nejsou, takže SSSR nejspíše nepředal žádnou pomoc, anebo byla její hodnota nepatrná.²⁷⁴ Odhady sovětské hospodářské pomoci Mosambiku lze najít v příloze N.

Západní státy včetně USA začaly postupně hrát větší roli v mosambické ekonomice od roku 1983. Dominovaly obchodu a poskytovaly Mosambiku většinu finanční pomoci. Sověti tomu nebránili, protože věřili v prospěšnost západní pomoci. Zároveň však zvyšovali svou pomoc, protože si chtěli udržet Mosambik na své straně i svůj vliv v něm. I sám Mosambik se zároveň snažil o zlepšování obchodních vztahů s východním blokem. Toho je důkazem například jeho žádost o přijetí mezi státy RVHP.²⁷⁵ Příjem zahraniční pomoci se zvýšil hlavně s podepsáním dohody Nkomati. USA totiž v návaznosti na ni přislíbily zvýšit svou pomoc a zároveň to podnítilo SSSR k většímu zapojení v oblasti hospodářské podpory. Mosambik byl součástí východního bloku, ale v obchodu se orientoval především na západní státy. I v pozdních 70. letech, kdy měl k SSSR nejbližší, šlo 80% mosambického exportu do zemí západního bloku.²⁷⁶

Hospodářská pomoc poskytovaná USA

Na rozdíl od Angoly USA uznaly Mosambik jako stát a navázaly s ním diplomatické vztahy ve stejném roce, ve kterém vyhlásil nezávislost. Neexistovala zde totiž překážka v podobě neustálé přítomnosti velkého počtu kubánských jednotek, i když se v zemi Kubánci v menším množství vyskytovali. Prezident Ford uznal Mosambik pod vládou skupiny FRELIMO dne 25. 6. 1975.²⁷⁷ S blízkými vztahy této země se SSSR však Spojené státy nesouhlasily a odráželo se to i na jejich vzájemných vztazích.

V roce 1976 navštívil jihoafrický region²⁷⁸ Henry Kissinger, ale v Mosambiku se nezastavil, aby ukázal svůj nesouhlas s podobou tamního režimu. Mosambičané však

²⁷⁴ Viz příloha N.

²⁷⁵ SOMMERVILLE, s. 90.; VANNEMAN, s. 66.

²⁷⁶ VANNEMAN, s. 67. Autor knihy porovnává často výši sovětské pomoci a té západní, což není relevantní. Porovnávat by se měly stejné celky - například pomoc Západu versus pomoc Východu.

²⁷⁷ A Guide to the United States' History of Recognition, Diplomatic, and Consular Relations, by Country, since 1776: Mozambique, in: *U.S. Department of State. Office of Historian* [online], [vid. 20. 2. 2015], dostupné z: <https://history.state.gov/countries/mozambique>.

²⁷⁸ Navštívil ji v rámci své celkové cesty do subsaharské Afriky. Mezi tyto země patřily Keňa, Tanzanie, Zambie, Zaire, Ghana, Libérie a Senegal. Byl tu proto, aby ustanovil novou politiku založenou na závazku k tomu, aby USA pomáhaly prosadit černou většinovou vládu. *Kissinger begins trip to Africa*, in: Chicago

u něj chtěli získat mimo jiné pomoc USA k prosazení sankcí OSN proti Rhodesii, a tak za ním jeli sami. Kissinger jim při setkání přislíbil pomoc pro černošské rhodesijské uprchlíky pobývající na jejich území a kompenzaci ekonomických ztrát Mosambiku, které byly výsledkem uzavření hranic s Rhodesií. V Kongresu byla však opozice proti jakékoliv pomoci Mosambiku tak silná, že Fordova vláda mohla v roce 1976 poskytnout pouze humanitární pomoc, a to v hodnotě více než 10 milionů dolarů. Mosambik ale podle odhadů potřeboval mezi 139 až 165 miliony za celý rok 1976.²⁷⁹ První hospodářskou pomoc získal Mosambik od USA v roce 1976. K tomuto roku dostal v rámci programu Fond hospodářské podpory 1,1 milionů dolarů.²⁸⁰

Až nástup Cartera v roce 1977 přinesl přátelštější období mezi Mosambikem a USA, neboť prezident prosazoval pomoc této zemi. Kongres byl však stále proti orientaci mosambického režimu, jeho podpoře angolské MPLA a postoji proti bělošské vládě v Rhodesii (podpora a poskytování vojenských základů straně ZANU). Ve výsledku se spolu obě strany nedokázaly domluvit. Kongres odmítal i kompromisní návrhy a prezident tedy nebyl schopen poskytnout významnější pomoc Mosambiku, který v té době už začínal pociťovat ekonomický dopad útoků skupiny RENAMO.²⁸¹ Přesto se podařilo hodnotu postupně významně navýšit. Za období 1977 až 1981 dosáhla hodnoty skoro 50 milionů dolarů. Byla však poskytnuta pouze v rámci potravinových programů Title I a Title II.²⁸²

Roku 1981 se americkým prezidentem stal Ronald Reagan, který byl zastáncem tvrdého postupu a v rámci něj chtěl zarazit postup komunismu v jižní Africe. Vztah s Mosambikem byl už tak komplikovaný, jak USA nesouhlasily s jeho spojenectvím se SSSR a kroky, které v rámci tohoto vztahu podnikal. Mosambik byl například jedním ze tří afrických států, který odmítal souhlasit s rezolucí OSN, která odsuzovala sovětskou invazi do Afgánistánu.²⁸³ Také nebyla vnímána pozitivně žádost této země o přijetí

Tribune [online], [vid. 20. 2. 2015], dostupné z: <http://archives.chicagotribune.com/1976/04/24/page/42/article/kissinger-begins-trip-to-africa>.

²⁷⁹ AZEVEDO, s. 33. Mosambik byl od 3. 3. 1976 s Rhodesií ve válečném stavu – uzavřel vzájemné hranice, zabavil její veškerý majetek v Mosambiku a uplatnil všechny sankce uvalené proti jejímu bělošskému režimu. REZEK, R. a kol., s. 363.

²⁸⁰ Prepared foreign assistance data files.

²⁸¹ AZEVEDO, s. 34–35.

²⁸² Prepared foreign assistance data files.

²⁸³ Až v roce 1985 se Mosambik zdržel hlasování u rezoluce, která požadovala okamžité stáhnutí sovětských jednotek z Afgánistánu. Tato rezoluce se schvalovala každý rok od invaze. Toto zdržení se hlasování přisuzovali západní diplomaté snaze Mosambiku posílit politické a ekonomické vztahy se Západem. SCIOLINO, Elaine: U.N., 122-19, Asks Troop Pullout in Afghanistan, in: *The New York Times* [online], [vid. 25. 3. 2015], dostupné z: <http://www.nytimes.com/1985/11/14/world/un-122-19-asks-troop-pullout-in-afghanistan.html>.

do RVHP. Napětí mezi těmito dvěma státy vyvrcholilo v březnu 1981, kdy Mosambik vykázal čtyři americké diplomaty ze svého území. Obvinil je z příslušnosti k CIA a spolupráce se skupinou Mosambičanů na sesazení vlády. V reakci na to Reaganova vláda pozastavila plány na hospodářskou pomoc včetně potravinové a nejmenovala nového amerického ambasadora v Mosambiku. Stejně se zachovala vládnoucí FRELIMO a do Spojených států nevyslala žádného svého velvyslance.²⁸⁴ Než se potravinová pomoc zastavila, přišlo do Mosambiku za rok 1981 přibližně 8,7 milionů dolarů v rámci programů Title I a Title II. Za rok 1982 se však už díky pozastavení dostalo do země pouze necelých 600 000 dolarů.²⁸⁵

V USA panovala nejednota ohledně toho, jak se k Mosambiku zachovat a které z tamních hnutí podporovat, zda již vládnoucí FRELIMO nebo opoziční RENAMO. K příznivcům vládnoucí strany patřilo i americké ministerstvo zahraničí, které nakonec přesvědčilo Reagana k podpoře FRELIMO. Ministerstvo totiž vidělo Machela jako člověka umírněného mínění, skrze kterého měl být Mosambik poskytováním finanční a technické pomoci odkloněn od SSSR. Taktéž Reagan byl přesvědčen, že nepatrný tlak a peníze přivedou prosovětské režimy blíže k Západu.²⁸⁶

Ochlazení vztahů netrvalo dlouho. Mezitím se totiž v Mosambiku horšila bezpečnostní situace a socialistický blok mu neposkytoval dostatečnou hospodářskou podporu, ani pomoc na zastavení útoků Jihoafrické republiky. Navíc byl Mosambik spojen se Západem blízkými obchodními vztahy. Na celkovém exportu země se podílelo například Portugalsko 15% a USA 23%.

Již roku 1983 se začal tento obrat projevovat. Machel cestoval do evropských měst, aby se pokusil zajistit finanční a vojenskou pomoc k záchraně země od ekonomického kolapsu a povzbudil západní investice v Mosambiku. Výsledky těchto cest byly smíšené. Nedosáhl žádných konkrétních závazků, které by mohly mosambickou ekonomiku pozvednout. Podařilo se mu však uzavřít smlouvu ve výši 60 milionů dolarů se společnostmi Shell a Esso na průzkum mosambického pobřeží kvůli možným nalezištím ropy.²⁸⁷ Vztah se Spojenými státy se začal vylepšovat a země si nakonec vzájemně vyměnily ambasadory. Následně se USA začaly snažit o odpojení Mosambiku

²⁸⁴ AZEVEDO, s. 34–35.; Mozambique (11/04/11), in: *U.S. Department of State. Diplomacy in Action* [online], [vid. 27. 2. 2015], dostupné z: <http://www.state.gov/outofdate/bgn/mozambique/191089.htm>.

²⁸⁵ Prepared foreign assistance data files.

²⁸⁶ AZEVEDO, s. 39.

²⁸⁷ Tamtéž, s. 36.

od SSSR a začaly mu od roku 1984 poskytovat rozsáhlejší hospodářskou pomoc.²⁸⁸ Obrat se také projevoval například v OSN, kde Mosambik zmínil svou podporu SSSR skrz absenci nebo zdržování se hlasování. Za tyto kroky se Mosambiku Reagan odvděčoval zvyšováním hospodářské pomoci. USA se také snažily usmířit Mosambik s JAR. Výsledkem byla v březnu 1984 již zmiňovaná dohoda Nkomati (dohoda o neútočení a dobrém sousedství). Následně Američané zrušili zákaz na bilaterální nenouzovou pomoc Mosambiku, díky němuž mezi roky 1977 až 1983 přijímal pouze potravinové programy. V září s USA podepsal první bilaterální dohodu o hospodářské spolupráci. Američané dokonce přesvědčili JAR, aby dala 8 milionů dolarů ve vozidlech a rádiovém vybavení vládnoucí straně FRELIMO.²⁸⁹ V září roku 1985 navštívil Machel Spojené státy, kde se setkal i s prezidentem Reaganem. Nkomatské dohody byly označeny za „krok k míru“ a byly také oceněny nedávné kroky Mosambiku včetně posilování soukromého sektoru. Machel se tedy snažil o spolupráci s USA. Zároveň však chtěl upevňovat i vztahy se zeměmi východního bloku.²⁹⁰

Zpočátku se tedy pomoc USAID Mosambiku zaměřovala pouze na příležitostnou potravinovou pomoc. Až od roku 1984 ji začala poskytovat ve vyšší míře a také započala program zaměřený na reformu importu zboží.²⁹¹ V roce 1984 tak byl poprvé poskytnut Mosambiku jiný program než Title I nebo Title II. Mosambik získal 7 milionů dolarů z programu Fond hospodářské podpory. Významnou potravinovou pomoc však dostal už v roce 1983 a to Title II v hodnotě skoro 9,8 milionů dolarů. V následujících letech se začala americká hospodářská pomoc již zvyšovat a rozšiřoval se počet poskytnutých programů. V Mosambiku se již neangažuje pouze USAID, ačkoliv nadále poskytuje většinu pomoci.²⁹² Další spolupráci předcházelo setkání prezidenta Machela a Reagana v roce 1985. Po tomto setkání se začala USAID naplno angažovat v Mosambiku a začala pomáhat i s ekonomickými reformami. V roce 1986 započala aktivity ke zlepšení mosambické dopravní infrastruktury na regionální úrovni.²⁹³

²⁸⁸ Mozambique (11/04/11), in: *U.S. Department of State. Diplomacy in Action* [online], [vid. 27. 2. 2015], dostupné z: <http://www.state.gov/outofdate/bgn/mozambique/191089.htm>.

²⁸⁹ AZEVEDO, s. 37–38.; VYCHODIL, F. a kol: *Ročenka Svět 1984*, Praha 1986, s. 361–362.

²⁹⁰ VYCHODIL, F. a kol: *Ročenka Svět 1985*, s. 377.; Viz Hospodářská pomoc poskytnutá SSSR.

²⁹¹ History of USAID Assistance to Mozambique, in: *USAID. From the American People* [online], [vid. 27. 2. 2015], dostupné z: <http://www.usaid.gov/mozambique/history>.

²⁹² Prepared foreign assistance data files.

²⁹³ Mozambique (11/04/11), in: *U.S. Department of State. Diplomacy in Action* [online], [vid. 27. 2. 2015], dostupné z: <http://www.state.gov/outofdate/bgn/mozambique/191089.htm>.; History of USAID Assistance to Mozambique, in: *USAID. From the American People* [online], [vid. 27. 2. 2015], dostupné z: <http://www.usaid.gov/mozambique/history>.

V roce 1986 zemřel při letecké havárii prezident Machel, což ale zlepšování vztahů se Západem nezastavilo. Novým prezidentem se stal Joaquim Chissano, který v dosavadním směru politiky pokračoval. Potravinové dotace a humanitární pomoc byly již poskytovány na pravidelné bázi. Přesto se v zemi hladomor nadále zvyšoval. OSN odhadlo, že v letech 1987 až 1988 budou mosambičtí obyvatelé potřebovat 421 tun obilí. Odhad Kongresu byl dokonce ještě vyšší – 750 000 tun jídla jen na rok 1988. Díky přibližování Mosambiku k Západu dostával pomoc od různých západních zemí i organizací (například od Světové banky). Většina pomoci byla ve formě jídla a nevojenské podpory. Když se prezidentem stal Bush, následoval politiku ministerstva zahraničí a trval na poskytování finanční a technické pomoci Mosambiku ve snaze změnit jeho prosovětskou orientaci. Zároveň však na FRELIMO tlačil, aby odpověděl kladně opoziční RENAMO na požadavek demokracie a volného tržního hospodářství.²⁹⁴ V listopadu roku 1990 byla nakonec přijata nová ústava, která povolovala politickou pluralitu a zavedla oddělenou výkonnou, zákonodárnou a soudní moc.²⁹⁵

Mezi lety 1985 až 1991 nebyla v jihoafrickém regionu žádná jiná země, která by dostávala od USA vyšší hospodářskou pomoc než Mosambik. Nejnižší částku dostal v roce 1986, a to v hodnotě přes 31,5 milionů dolarů. Nejvyšší částku získal v roce 1991, a to ve výši skoro 97,4 milionů dolarů. Většina pomoci pocházela od USAID v rámci Fondu hospodářské podpory, Title II a dalších jejích programů.²⁹⁶ Od roku 1989 se USAID začala věnovat i změnám v rámci širších reforem vlády MPLA. Její program se zaměřil na liberalizaci a privatizaci zemědělské výroby a trhů s potravinami. Projekty USAID zahrnovaly také poskytování technické pomoci k uskutečňování ekonomických a politických reforem a zlepšování zdraví dětí a matek.²⁹⁷

Mosambik byl donucen k obratu k Západu několika důvody. Mezi ně patřilo hnutí RENAMO, přírodní katastrofy (sucha, záplavy), nedostatečná hospodářská pomoc od východního bloku a také špatný (korupce, nekompetenčnost, atd.) ekonomický a politický systém.²⁹⁸ Mosambik se stal největším příjemcem americké hospodářské pomoci v jihoafrickém regionu za období 1975 až 1991. Američané této zemi poskytli

²⁹⁴ AZEVEDO, s. 38–42.

²⁹⁵ Ústava: Mozambique: Constitution and politics, in: *The Commonwealth* [online], [vid. 1. 3. 2015], dostupné z: <http://thecommonwealth.org/our-member-countries/mozambique/constitution-politics>.

²⁹⁶ Prepared foreign assistance data files.

²⁹⁷ History of USAID Assistance to Mozambique, in: *USAID. From the American People* [online], [vid. 27. 2. 2015], dostupné z: <http://www.usaid.gov/mozambique/history>.

²⁹⁸ AZEVEDO, s. 45.

pomoc v celkové hodnotě 479 749 000 dolarů.²⁹⁹ Přesnější údaje ke každému roku – výše a rozložení amerických prostředků – lze najít v příloze F.

Celkově Mosambik pro USA nebyl příliš důležitý. Větší pozornost věnovaly spíše Angole s kubánskými jednotkami a Namibii s aktivním hnutím SWAPO, které představovalo nebezpečí Jihoafrické republiky. Ani z hlediska přírodních zdrojů se Mosambik nemohl Angole vyrovnat. Proto stála tato země v americké jihoafrické politice v pozadí. Tato skutečnost mu však zřejmě pomohla v tom, že USA neměly problém mu po jeho krocích k Západu poskytovat poměrně velkou hospodářskou pomoc.³⁰⁰

3.3.3 Botswana

Republika Botswana patřila k nejhudším zemím světa, když získala v září roku 1966 nezávislost. Ve velké míře byla ekonomicky závislá na sousední JAR, chyběla jí dopravní infrastruktura, většina obyvatelstva pracovala v zemědělství a zemi opustilo mnoho bělochů, čímž země přišla o většinu vzdělaného obyvatelstva. Přesto se v následujících desetiletích stala botswanská ekonomika jednou z nejrychleji rostoucích. Obrat nastal od roku 1967. V Botswaně se našly velké zásoby diamantů, barevných kovů a uhlí. Vzhledem k demokratickému zřízení a rozumnému vedení země se příjmy z nerostného bohatství a poskytnutá ODA využívaly rozumně a efektivně. Hospodářská pomoc byla klíčovým zdrojem, který pomohl rozvinout fyzickou i sociální infrastrukturu a diverzifikovat ekonomiku. Pomoc směřovala především do následujících sektorů: doprava, zemědělství, rozvoj lidských zdrojů a nouzová potravinová pomoc.³⁰¹

SSSR a Botswana ustanovily diplomatické vztahy v roce 1970, ale až od roku 1976 byli v hlavním městě Gaborone přítomni sovětsí diplomaté.³⁰² Díky demokratickému systému měl SSSR v Botswaně omezené možnosti získání vlivu. Země však byla ohrožována nestabilitou jihoafrického regionu,³⁰³ a tak se tu Sovětům naskýkala

²⁹⁹ Prepared foreign assistance data files.

³⁰⁰ AZEVEDO, s. 44–45.

³⁰¹ PIKNEROVÁ, Linda: *Botswana*, Praha 2009, s. 49–56.; MAIPOSE, G. a kol.: *Effective Aid Management. The Case of Botswana*, in: *Foreign Aid in Africa: Learning from Country Experiences*, Motala 1997, s. 16–19.

³⁰² SIBILEV, Victor H. E.: *Ambassador's Speeches*, in: *Embassy of the Russian Federation in the Republic of Botswana* [online], [vid. 21. 2. 2015], dostupné z: http://www.botswana.mid.ru/sp_e_11.html.

³⁰³ PIKNEROVÁ, s. 57–58.

příležitost právě skrze otázku regionální bezpečnosti. Mezi lety 1979 až 1983 se SSSR podílel na 50% botswanského zbraňového importu. Mimo jiné jim dodával ozbrojené osobní transportéry či SA-7 střely. Koupě zbraní byly vyjednány v roce 1981. Sověti údajně udělali Botswaně další nabídky vojenské pomoci také v polovině 80. let. Ve vojenské pomoci tu tedy vzájemná spolupráce byla.³⁰⁴ Podle autora americké zprávy z roku 1985 však Botswana údajně nebyla spokojená s kvalitou dodaných zbraní a s údržbou vybavení. Z toho důvodu měl být sovětský pomocný personál po vypršení jednorozhodného servisního kontraktu propuštěn domů.

Spolupráce Sovětskému svazu nezískala žádný znatelný vliv, neboť Botswana udržovala přátelské vztahy se západními zeměmi a obávala se případné odvety sousední Jihoafrické republiky. Sovětům se však v této zemi podařilo uspět na diplomatickém poli. Na ambasádě v Gaborone mohl totiž být přítomen poměrně velký počet sovětských diplomatických zaměstnanců. K roku 1985 tam mělo být asi 40 osob.³⁰⁵

Sovětská hospodářská pomoc Botswaně se nejspíše neuskutečňovala jinak než v rámci školních stipendijních programů, které však existovaly skoro u všech subsaharských zemí. Pokud proběhla nějaká její jiná forma, tak to byly zřejmě tak malé částky, že je západní prameny nezaznamenaly, anebo autoři nepocíťovali nutnost se o nich zmiňovat. Pouze jedna nalezená zpráva CIA se zmiňuje o hospodářské pomoci Botswaně mezi lety 1975 až 1983 a ta neudává žádnou částku.³⁰⁶ Jeden článek z roku 1985 věnovaný Botswaně i přímo konstatuje, že Sověti neposkytovali této zemi žádný jiný program hospodářské pomoci s výjimkou stipendijního.³⁰⁷ Ani tento program však nebyl rozsáhlý. Mezi lety 1959 až 1984 údajně odjelo do Sovětského svazu pouze 180 botswanských studentů. Nejvíce jich bylo v SSSR pravděpodobně k roku 1984 – 110 studentů.³⁰⁸

Naopak USA patřily vedle dalších západních zemí k nejdůležitějším donorům hospodářské pomoci Botswaně. Poskytovaná pomoc však byla velmi diverzifikovaná, neboť země nechtěla být závislá na pomoci od jednoho státu. Od začátku 80. let se žádný poskytovatel nepodílel na více jak 20% celkové hospodářské pomoci Botswaně a více

³⁰⁴ VANNEMAN, s. 73.

³⁰⁵ *Soviet Policies in Southern Africa*, s. 11–16.

³⁰⁶ Tamtéž, s. 24.; další studie to potvrzuje: *Soviet Economic Aid to Sub-Saharan Africa: Politics in Command*, s. 18. Zaměřena na roky 1976 až 1984 a Botswana se mezi jmenovanými zeměmi subsaharské Afriky ani nevyskytuje.

³⁰⁷ LEWIS, Stephen R.: Botswana: Diamonds, Drought, Development, and Democracy, in: *CSIS Africa Notes*, No. 47, 1985, s.7, dostupné z: http://csis.org/files/publication/anotes_0985.pdf.

³⁰⁸ *Soviet Economic Aid to Sub-Saharan Africa: Politics in Command*, s. 12.

než deset zemí jí poskytovalo významné částky.³⁰⁹ Tato botswanská politika hospodářské pomoci může být jedním z důvodů, proč země navzdory své velikosti a režimu nezískávala od USA větší částky jako jiné země jižní Afriky. Dalším důvodem může být i vzrůst její ekonomiky v důsledku nalezení nerostných surovin nebo to, že zemi nehrozil sovětský vliv. Americká hospodářská pomoc však byla po sledované období poměrně vyrovnaná a stálá.³¹⁰

Mezi roky 1975 až 1977 poskytovaly Spojené státy pouze malé částky nedosahující ani 4 milionů dolarů. V roce 1978 se však poskytnutá pomoc prudce zvedla na téměř 20 milionů. Tento trend s výkyvy pokračoval až do roku 1991, když se pohyboval v průběhu sledovaných let mezi 12 až 25 miliony dolarů. Nejvyšší částka byla Botswaně poskytnuta v roce 1988.³¹¹

V průběhu let se stabilně podílel na americké hospodářské pomoci program Title II. Velkou část Botswany totiž pokrývala aridní půda a pravidelně se tam objevovala velká sucha. Zejména mezi roky 1982 až 1988 zemi opakovaně sužovalo sucho, neúroda, nemocná zvířata i jejich úhyn.³¹² Velký podíl na americké pomoci měl také Fond hospodářské podpory, který mezi lety 1979 až 1986 až na jednu výjimku stabilně poskytoval Botswaně každoročně přes 10 milionů dolarů. Agentura USAID se velmi zapojovala v oblastech vzdělávání, školení, podnikání, péči o životní prostředí a reprodukčním zdraví.³¹³ Vedle výše zmíněných programů poskytovaných USAID se v období let 1975 až 1991 stabilně podílely na hospodářské pomoci také Mírové sbory. Dobrovolníci z této organizace byli v Botswaně přítomni po celé sledované období.

Celkově v období mezi lety 1975 až 1991 Spojené státy poskytly Botswaně hospodářskou pomoc ve výši 262 532 900 dolarů, což ji řadí až na 6. místo v jihoafrickém regionu. Přesnější údaje ke každému roku – výše a rozložení amerických prostředků – lze najít v příloze B.

³⁰⁹ MAIPOSE, s. 20. Mezi ně patřily vedle USA například Velká Británie, Norsko, Švédsko, Německo a Čína.

³¹⁰ Pro detailnější informace o zahraniční pomoci Botswaně a jejím využití a přístupu k ní: MAIPOSE, s. 16–35.

³¹¹ Prepared foreign assistance data files.

³¹² PIKNEROVÁ, s. 61.; MAIPOSE, s. 17.

³¹³ U.S. Relations with Botswana, in: *U.S. Department of State. Diplomacy in Action* [online], [vid. 11. 3. 2015], dostupné z: <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/1830.htm>.

3.3.4 Jihoafrická republika

JAR byla zvláštním případem jižní Afriky díky režimu apartheidu. Všechny státy regionu chtěly, aby tato bělošská rasistická vláda skončila a více či méně podporovaly hnutí bojující proti ní. Byla to však také nejrozvinutější země této oblasti a okolní země na ní byly převážně velmi závislé.

Od roku 1956 byly diplomatické vztahy mezi Sovětským svazem a JAR přerušeny. Politika SSSR k tomuto státu zdůrazňovala podporu ANC, která byla veřejně spojena s klíčovým spojencem Sovětů v JAR stranou SACP.³¹⁴ Kvůli těmto nepřátelským vztahům SSSR neposkytoval této zemi hospodářskou ani vojenskou pomoc. Naopak sponzoroval a podporoval její nepřátele. SACP byla téměř úplně závislá na sovětské vojenské a finanční pomoci. Sověti byli hlavním dodavatelem zbraní ANC a od roku 1969 této skupině poskytovali většinu vojenské a finanční pomoci.³¹⁵ Zásobovali ANC zbraněmi, zdravotnickým materiálem, poskytovali výcvik jeho členům a podporovali jeho zájmy v mezinárodních fórech.³¹⁶

USA odsuzovaly rasistický režim v JAR, ale měly v tomto státě své zájmy, a tak ve výsledku jejich vystupování apartheid spíše chránilo. Američané byli jedním z největších obchodních partnerů této země.³¹⁷ Přesto však nebylo možné, aby posílali Jihoafrické republice hospodářskou pomoc. USAID se začal zapojovat v tomto státě až v polovině 80. let prostřednictvím poskytování stipendií pro barevné studenty ke studiu ve Spojených státech.³¹⁸

Po vzrůstu zájmu amerických obyvatel o situaci v JAR byl v roce 1986 schválen Všeobecný zákon proti apartheidu. Jeho součástí byla i pomoc oběťm apartheidu k získání plného politického, ekonomického, intelektuálního i sociálního podílu na dění v zemi. Zákon přímo požadoval, aby projekty pomoci byly prospěšné právě pro zákonem znevýhodňované obyvatele. USAID za podpory Kongresu však pracoval na těchto programech již před schválením výše zmíněného zákona. Hlavními oblastmi americké hospodářské pomoci v následujících letech byly například lidská práva, vzdělávání, výživa a zdraví či rozvoj černošského soukromého podnikání. USAID byla

³¹⁴ VANNEMAN, s. 13.

³¹⁵ Tamtéž, s. 19–20.

³¹⁶ SOMMERVILLE, s. 100.

³¹⁷ BYRNES, Rita M.: *South Africa: a country study*, Washington 1997, s. 316.

³¹⁸ People in Partnership, in: *Essential Publishing* [online], [vid. 11. 3. 2015], 2010, dostupné z: <http://www.essentialmag.co.za/index.php?pg=art&bk=188&sq=3592>.

zodpovědná za financování projektů, které měly černošskému obyvatelstvu pomoci prosadit změny a ukončit apartheid prostřednictvím neagresivních prostředků.³¹⁹ Na pomoci se však podílely i programy jiných státních organizací. Jihoafrická republika byla jediným státem, který v průběhu sledovaného období nedostala žádný z programů potravinové pomoci.

JAR byla zejména příjemcem Fondu hospodářské pomoci a dalších menších programů poskytovaných USAID. V roce 1986 byly poskytnuty první programy a to v celkové hodnotě 14,3 miliony dolarů. Pomoc se stabilně zvyšovala každým rokem. V roce 1991 již dosáhla hranice 50 milionů. Tento nárůst lze spojit s postupným uvolňováním tamějšího režimu a ústupu od apartheidu.³²⁰

Celkově za sledované období 1975 až 1991 USA poskytly Jihoafrické republice hospodářskou pomoc ve výši 174 033 428 dolarů, což ji řadí na 7. místo v jihoafrickém regionu. V porovnání s ostatními zeměmi je to poměrně vysoké číslo vzhledem k tomu, že hospodářská pomoc byla poskytována pouze v rozmezí šesti let. Přesnější údaje ke každému roku – výše a rozložení amerických prostředků – lze najít v příloze C.

3.3.5 Lesotho

Království Lesotho vzniklo dne 4. 10. 1966. Po většinu sledovaného období byl králem Mošušu II. a ministerským předsedou Lebua Jonathan.³²¹ Země byla velmi ovlivňována faktem, že je celé její území obklopeno Jihoafrickou republikou. To hrálo velkou roli i v přístupu Sovětů k proniknutí do této země.

V Lesothu existovala od začátku 60. let nevelká komunistická strana. V roce 1978 měla mít odhadem asi 600 členů. SSSR prostřednictvím této strany poskytoval v Lesothu pomoc ANC. Země samotná však byla Sověty víceméně ignorována právě kvůli její velikosti a umístění v JAR.

V roce 1970 se konaly volby, v nichž zvítězila koalice Basutské kongresové strany a lesothské komunistické strany. Výsledky těchto voleb však byly anulovány Jonathanem a Komunistická strana Lesotha přešla do ilegality.³²² Předseda také pozastavil ústavu,

³¹⁹ Mission to South Africa, in: *Frontlines* [online], [25. 3. 2015], dostupné z: <http://www.usaid.gov/news-information/frontlines/50-years-and-food-security/mission-south-africa>.

³²⁰ Prepared foreign assistance data files.

³²¹ ZÍDEK, P. – SIEBER, K.: *Československo a subsaharská Afrika v letech 1948–1989*, Praha 2007, s. 138–139.

³²² VANNEMAN, s. 73.; ZÍDEK – SIEBER, s. 138.

poslal do exilu krále (později se mohl vrátit, ale nemohl zasahovat do politiky) a začal potlačovat opozici.³²³

Zájem o zemi začali Sověti projevovat až na začátku 80. let, když se Lesotho obrátilo k odporu vůči režimu Jihoafrické republiky.³²⁴ Diplomatické vztahy spolu SSSR a Lesotho navázaly až od 1. 2. 1980.³²⁵ Významnější spolupráce se však začala objevovat až od roku 1983, kdy začal Jonathan dělat kroky k Východu ve snaze přitáhnout pozornost Západu k problémům své země a získat zahraniční pomoc z dalších zdrojů. V červnu 1984 začaly SSSR a Lesotho probírat možnost hospodářské a technické spolupráce. V srpnu stejného roku země podepsala smlouvu o mediální spolupráci s TASS. Podle zprávy CIA z roku 1985 mělo údajně Lesotho brzo i podepsat dohodu o přistávacích právech. Předpokládala také, že Sověti brzo do země pošlou techniky a úředníky, aby dohlédli na realizaci uzavřených dohod.³²⁶ Jiné studie tuto domněnku potvrzují, když uvádí, že v roce 1986 se skutečně v Lesothu nacházelo 50 sovětských poradců. K roku 1988 však již jejich přítomnost není uváděna. To může být vysvětleno například ústupem SSSR ze zemí třetího světa nebo splněním jejich úkolu.³²⁷

Zpočátku Lesotho patřilo k několika subsaharským zemím, které se SSSR neměly ani dohodu o výměně studentů. Lesothští studenti se tedy do tohoto stipendijního programu zapojovali bez vědomí vlády. Mezi roky 1959 až 1984 údajně studovalo v SSSR na 180 studentů. Přímou v roce 1984 jich mělo být 90.³²⁸ Není jisté, kdy spolu Lesotho a SSSR uzavřely dohodu o výměně studentů. Nicméně nejpozději do srpna roku 1984 musela být uzavřena, protože ministr Jonathan veřejně prohlásil, že na konci srpna 1984 má do Sovětského svazu odjet asi 38 studentů.³²⁹

Samostatná sovětská ambasáda v Lesothu byla ustanovena až v roce 1985, a to v počtu 27 zaměstnanců. Velvyslanectví se stalo pro Sovětský svaz hlavním novým odposlouchávacím místem.³³⁰ Následující rok se však dosavadní úspěchy SSSR narušily, když byl v roce 1986 svržen vojenským převrácením Jonathan. Král byl vrácen do funkce a vládl za pomoci vojenské rady. Tato vláda zůstala u moci 5 let, než byla také

³²³ Lesotho: History, in: *The Commonwealth* [online], [vid. 25. 3. 2015], dostupné z: <http://thecommonwealth.org/our-member-countries/lesotho/history>.

³²⁴ ZÍDEK – SIEBER, s. 138.

³²⁵ GINSBURGS, George: *A Calendar of Soviet Treaties: 1974–1980*, Dordrecht 1987, s. 471.

³²⁶ *Soviet Policies in Southern Africa*, s. 16.

³²⁷ ALBRIGHT, s. 41.; *Warsaw Pact Economic Aid Programs in Non-Communist LDCs: Holding Their Own in 1986*, s. 19.

³²⁸ *Soviet Economic Aid to Sub-Saharan Africa: Politics in Command*, s. 10–12.

³²⁹ *Soviet Policies in Southern Africa*, s. 16.

³³⁰ VANNEMAN, s. 5–7.

svržena.³³¹ Za tu dobu se Sověti snažili obnovit svou upadající pozici v Lesothu. Nová vláda se však obávala Jihoafrické republiky, a tak zřejmě k žádným dalším dohodám nedošlo.³³²

Američané ustanovili diplomatické vztahy s Lesothem hned po jeho osamostatnění v roce 1966.³³³ S touto zemí USA měly dobré vztahy, a tak byla i jedním z jihoafrických států přijímajících oficiální americkou vojenskou pomoc. Poskytované částky však nebyly velké a byly posílány až od roku 1987, kdy již byl svržen Jonathan.³³⁴

V průběhu sledovaného období USA poskytovaly Lesothu poměrně stabilní proud hospodářské pomoci. V roce 1975 získalo Lesotho nejmenší částku – 4,1 milionů dolarů. Následně se pomoc začala zvyšovat, až dosáhla v roce 1981 hodnoty 25 milionů. Nejvyšší částku ve sledovaném období získalo Lesotho v roce 1988, a to ve výši téměř 32 milionů dolarů. Poté následoval prudký pokles téměř o polovinu. V roce 1991 pomoc dosahovala pouze necelých 15 milionů dolarů. Lze to spojit s opadnutím zájmu americké vlády o dění v Africe. V Lesothu se angažovala nejvíce USAID a za ní Mírové sbory, které se vyskytovaly v zemi každý rok sledovaného období. Lesotho přijímalo především Title II a další menší programy USAID.³³⁵

Celkově za sledované období 1975 až 1991 USA poskytly Lesothu hospodářskou pomoc ve výši 276 570 000 dolarů, což ho řadí na 5. místo v jihoafrickém regionu. Lesotho tedy přijímalo poměrně velké částky na to, jak je to malá země. Přesnější údaje ke každému roku – výše a rozložení amerických prostředků – lze najít v příloze D.

3.3.6 Malawi

Republika Malawi vznikla 6. 7. 1964 a byla ustanovena vláda jedné strany. Prezidentem se stal Hastings Banda, který byl v roce 1971 zvolen doživotním prezidentem. V tomto úřadě byl vystřídán až v roce 1994. V zemi se porušovala lidská

³³¹ Lesotho: History, in: *The Commonwealth* [online], [vid. 25. 3. 2015], dostupné z: <http://thecommonwealth.org/our-member-countries/lesotho/history.>; VANNEMAN, s. 73.

³³² *Soviet and Cuban Objectives and Activity in Southern Africa through 1988* [online], DI 1987, s. 13, dostupné z: <http://media.nara.gov/dc-metro/rg-263/6942952/Box-25-NIE-11-70-85/263-a1-29-Box-25-NIE-11-70-85.pdf>.

³³³ U.S. Relations with Lesotho, in: *U.S. Department of State. Diplomacy in Action* [online], [vid. 25. 3. 2015], dostupné z: <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/2831.htm>.

³³⁴ Prepared foreign assistance data files. V letech 1987 až 1990 se tato pomoc pohybovala pouze v řádech desetitísíců. V roce 1991 Lesotho získalo 309 tisíc dolarů.

³³⁵ Tamtéž.

práva a³³⁶ probíhaly perzekuce. Malawi měla na rozdíl od ostatních nově vzniklých černošských zemí dobré vztahy s JAR.³³⁷

Tato země je součástí jižní Afriky, ale přesto není skoro vůbec zmiňována v jejích událostech. Důvodem je pravděpodobně její poloha. Jejími sousedními zeměmi jihoafrického regionu jsou pouze Zambie a Mosambik. Její hranice byly vzdálené od bělošských režimů a navíc nevystupovala proti JAR.

SSSR uznal Malawi bezprostředně a chtěl navázat diplomatické vztahy.³³⁸ Tato země o to však nestála a nepokoušela se se Sověty navázat ani neformální vztahy.³³⁹ Spolupráce mezi těmito dvěma státy tedy nepřicházela v úvahu. Banda zaujal tvrdý postoj proti mnoha socialistickým zemím a dokonce bylo zakázáno udržovat s nimi jakékoliv styky. Sovětský svaz zřejmě patřil k těmto „zakázaným“ státům. Naopak vůči bělošským režimům v JAR a Rhodesii byla Malawi vstřícná.³⁴⁰ Nezájmem této země o spolupráci se SSSR lze vysvětlit, proč o vztazích mezi těmito dvěma zeměmi v literatuře a dalších zdrojích není téměř zmínky. Navíc v této zemi nebyla ani opozice proti vládě, kterou by Sověti mohli sponzorovat. Tuto domněnku může potvrzovat americká zpráva z roku 1988, která říká, že „Sověti mají v blízké budoucnosti jen malou šanci na získání vlivu v Malawi.“³⁴¹ Tento jihoafrický stát nefiguruje ani v žádné tabulce CIA o hospodářské pomoci Sovětů s výjimkou jedné zachycující stipendijní program. Tato země není uvedena jako příjemce pomoci SSSR ani v jedné z amerických studií, která vyjmenovává konkrétně 36 subsaharských zemí, které ji přijímaly.³⁴²

Stipendijní program je tak jediným programem, který se Sovětům podařil v Malawi uplatnit, a to navíc pouze tajně. Tato země byla totiž jednou z mála subsaharských zemí, která neměla se SSSR dohodu o výměně studentů. V rozmezí let 1959 až 1984 odjelo údajně podle amerických záznamů do SSSR pouze 35 malawských studentů.³⁴³

Malawi se orientovala na Západ na rozdíl od většiny subsaharských států, které se spojily se socialistickými zeměmi proti imperialismu. Banda se stal vedle Mobuta

³³⁶ Malawi profile, in: *BBC News* [online], [vid. 26. 3. 2015], dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-africa-13881367>.

³³⁷ History of Malawi, in: *History World* [online], [vid. 26. 3. 2015], dostupné z: <http://www.historyworld.net/wrldhis/PlainTextHistories.asp?historyid=ad48>.

³³⁸ GINSBURGS, George – SLUSSER, Robert M. (ed.): *A Calendar of Soviet Treaties: 1958–1973*, Alphen aan den Rijn 1981, s. 265.

³³⁹ HULEC – OLŠA, s. 320–321.

³⁴⁰ Tamtéž, s. 298.

³⁴¹ *Soviet and Cuban Objectives and Activity in Southern Africa through 1988*, s. 13.

³⁴² *Warsaw Pact Economic Aid Programs in Non-Communist LDCs: Holding Their Own in 1986*, s. 19.

³⁴³ *Soviet Economic Aid to Sub-Saharan Africa: Politics in Command*, s. 10–12.

hlavním spojencem Západu. Za jeho podporu se mu USA a další země odvděčovaly vysokou hospodářskou pomocí a přehlížením chyb jeho režimu včetně porušování lidských práv.³⁴⁴

Od USA přijímalo Malawi hospodářskou pomoc od získání nezávislosti skrz celé sledované období. V případě této zemi lze však sledovat velké výkyvy. Zpočátku dostávala Malawi jen minimální částky. Mezi roky 1975 až 1978 nedosahovala hospodářská pomoc ani jednoho milionu dolarů. Až v roce 1979 otevřela USAID svou pobočku přímo v zemi, a tím se začaly poskytované částky pomalu navyšovat. V roce 1979 Spojené státy poslaly něco přes 4 miliony. Další větší vzrůst lze zaznamenat až v roce 1985 – přes 26 milionů dolarů. Další nárůst pak nastal poté, co v roce 1987 podepsala americká a malawská vláda smlouvu o hospodářské, technické a s tím související pomoci.³⁴⁵ Nejvyšší částku Malawi získala v roce 1991, přičemž její hodnota přesahovala 70 milionů dolarů. Podle záznamů měla tedy americká hospodářská pomoc poskytované Malawi vzrůstající tendenci.

Programy hospodářské pomoci zahrnovaly zemědělský rozvoj, rozšíření soukromého sektoru, posilování zdraví, pomoc s plánováním rodiny, zlepšování dopravní infrastruktury a rozvoj lidských zdrojů. Hospodářskou pomoc Malawi pokrývala široká škála programů. Nejvíce však tato země čerpala z programu Title II, Fondu hospodářské podpory a dalších menších programů USAID. V zemi se také po celé sledované období vyskytovali dobrovolníci z Mírových sborů.

Celkově za sledované období 1975 až 1991 USA poskytly Malawi hospodářskou pomoc ve výši 312 299 000 dolarů, což ji řadí na 4. místo v jižní Africe. Přesnější údaje ke každému roku – výše a rozložení amerických prostředků – lze najít v příloze E.

3.3.7 Namibie

Jihozápadní Afrika (dnešní Namibie) získala od JAR nezávislost až 21. 3. 1990.³⁴⁶ Stala se tak poslední zemí jihoafrického regionu, která získala samostatnost. Hospodářská pomoc tomuto státu lze proto v rámci této práce sledovat pouze v rozmezí dvou let.

³⁴⁴ HULEC – OLŠA, s. 298–299.

³⁴⁵ Malawi. History, in: *USAID. From the American People* [online], [vid. 21. 3. 2015], dostupné z: <http://www.usaid.gov/malawi/history>.

³⁴⁶ WATERS, s. XLII.

Jihozápadní Afrika nedostávala sovětskou hospodářskou pomoc. V době jejího vzniku projevovali Sověti už jen málo zájmu o subsaharskou Afriku a starali se o svou situaci. Během osvobozovacích bojů však podporovali protijihoafrické SWAPO. Tato skupina přijímala sovětskou politickou, diplomatickou, ale také materiální a vojenskou pomoc. Jejím vojenskému křídlu byly dodávány zbraně ve velkém množství a její kádr byl cvičen v Sovětském svazu. Na pomoc byli poskytováni i vojenští poradci.³⁴⁷

Americká hospodářská pomoc začala plynout do Jihozápadní Afriky se získáním nezávislosti v roce 1990. V prvních dvou letech poskytla největší částky USAID. Z celkových 20 107 060 poskytla celých 19 817 940. Jedním z prvních programů, do nichž se zapojovala, byl vládní program na vzdělávání v roce 1991.³⁴⁸ USAID a vláda Namibie spolu rozvinuly bilaterální vztahy v oblasti rozvoje a technické pomoci. Od září roku 1991 spolu měly smlouvu o poskytnutí americké technické pomoci, která se zaměřovala na oblasti vzdělání, zdraví, životního prostředí a demokracie. Jako první však byla ustanovena přítomnost Mírových sborů v Namibii. Mírové sbory se nakonec v zemi datují až od roku 1992.³⁴⁹ Přesnější údaje k oběma sledovaným rokům – výše a rozložení amerických prostředků – lze najít v příloze G.

3.3.8 Svazijsko

Svazijsko je další malou zemí jihoafrického regionu, která byla velmi závislá na JAR. Nezávislost získalo v roce 1968 jako konstituční monarchie. Hlavou státu byl král, ale zemi vládl Kabinet a ministerský předseda, kteří byli vybíráni parlamentem. V roce 1977 byla vydána nová ústava, jež udělala krále absolutním vládcem království.³⁵⁰

Sověti okamžitě uznali Svazijsko nezávislým státem.³⁵¹ Tato země však byla po celou dobu studené války spojencem Západu s blízkými vztahy s USA. Z toho lze usuzovat, proč nejsou nikde záznamy, že by SSSR poskytoval tomuto státu jakoukoliv

³⁴⁷ SOMMERVILLE, s. 96.

³⁴⁸ Namibia. Education, in: *USAID. From the American People* [online], [vid. 28. 3. 2015], dostupné z: <http://www.usaid.gov/namibia/education>.

³⁴⁹ ILCAN, Suzan – LACEY, Anita: *Governing the Poor. Exercises of Poverty Reduction, Practices of Global Aid*, Montreal 2011., s. 130–131.

³⁵⁰ Swaziland, in: *South African history Online* [online], [vid. 28. 3. 2015], dostupné z: <http://www.sahistory.org.za/places/swaziland>.

³⁵¹ GINSBURGS – SLUSSER, s. 455.

pomoc, ať již hospodářskou nebo vojenskou. Svazijsko není dokonce ani uvedeno mezi státy, které přijímaly sovětský stipendijní program, nejrozšířenější druh sovětské hospodářské pomoci.³⁵² Navíc mělo Svazijsko úzké vztahy se sovětským nepřítelem JAR, a to především z důvodu velké ekonomické závislosti. Král byl také celkem shovívavý k apartheidu.³⁵³ Dalším důvodem pro neposkytování by mohl být také fakt, že Svazijsko nechtělo spolupracovat se Sověty podporovaným ANC. Až ke konci 70. let Svazijsko povolilo této skupině operovat na svém území. Už v roce 1982 však podepsalo s JAR dohodu, která mimo jiné zakazovala členům ANC pobývat na území Svazijska. K uzavření smlouvy bylo donuceno hlavně útoky Jihoafrické republiky.³⁵⁴

Naopak USA hospodářskou pomoc Svazijsku poskytovaly, ačkoliv to zpočátku byly jen malé částky. Například v roce 1976 Svazijsko získalo pouhý 1,3 milionu dolarů. V prvních třech letech sledovaného období se výše hospodářské pomoci pohybovala přibližně ve stejných číslech. Až v roce 1978 lze vysledovat nárůst na více jak 14 milionů dolarů. V následujících letech až do roku 1991 se pomoc pohybovala s menšími výkyvy přibližně kolem 7 až 12 milionů dolarů. Pouze v roce 1988 se částky výrazně zvedly. Výše pomoci tehdy přesáhla hranici 18 milionů. V zemi se angažovala zejména USAID a Mírové sbory.³⁵⁵

Celkově za sledované období 1975 až 1991 Spojené státy poskytly Svazijsku hospodářskou pomoc ve výši 154 011 000 dolarů, což ji řadí až na 8. místo v jihoafrickém regionu. Přesnější údaje ke každému roku – výše a rozložení amerických prostředků – lze najít v příloze H.

3.3.9 Zambie

Zambie získala od Velké Británie nezávislost v roce 1964. Prezidentem se stal Kenneth Kaunda z UNIP, který zemi vládnul až do roku 1991. V roce 1973 se Zambie stala oficiálně státem jedné politické strany. Až když byl Kaunda po 27 letech vlády sesazen, začala se formovat vícestranná demokracie a liberalizovanější

³⁵² *Soviet Economic Aid to Sub-Saharan Africa: Politics in Command*, s. 12.

³⁵³ PIKNEROVÁ, Linda: *Svazijsko*, Praha 2013, s. 50–51.

³⁵⁴ Swaziland: Demise of Democracy and the consolidation of autocracy (1968–1986), in: EISA [online], [vid. 28. 3. 2015], dostupné z: <http://www.content.eisa.org.za/old-page/swaziland-demise-democracy-and-consolidation-autocracy-1968-1986>; Swaziland, in: *South African history Online* [online], [vid. 28. 3. 2015], dostupné z: <http://www.sahistory.org.za/places/swaziland>.

³⁵⁵ Prepared foreign assistance data files.

ekonomika.³⁵⁶ Za vlády Kaundy byly aplikovány prvky socialismu i kapitalismu podle potřeb samotné Zambie.³⁵⁷ Země vyznávala politiku neangažovanosti, a tak chtěla politicky i ekonomicky spolupracovat se všemi státy bez ohledu na jejich příslušnost k blokům.³⁵⁸

Sověti uznali bezprostředně Zambii samostatným státem a navázali diplomatické vztahy.³⁵⁹ Zambie byla pro SSSR vedle Angoly a Mosambiku důležitou zemí jihoafrického regionu. Sloužila jako hlavní sídlo pro Sověty podporovaná národně osvobozenická hnutí. Výsledkem toho bylo, že v hlavním městě Lusace sídlila největší sovětská ambasáda v jižní Africe.³⁶⁰

Význam Zambie pro SSSR lze vidět i na poskytování vojenské a hospodářské pomoci. Zambie byla jedinou zemí jižní Afriky, která vedle prosovětské Angoly a Mosambiku přijímala ve sledovaném období stálou hospodářskou pomoc i v jiné podobě než jen školních stipendijních programů.

Dohodu o hospodářské a technické spolupráci spolu SSSR a Zambie uzavřely již v roce 1967, přičemž následujícího roku jí poskytli Sověti první úvěr, a to na 5 milionů rublů.³⁶¹ Data pro přesné výše sovětské hospodářské pomoci Zambii nejsou dostupná. Lze se řídit pouze odhadovanými částkami dostupnými z amerických dobových studií, pro které však Zambie nebyla stěžejním tématem. Angola a Mosambik jako prosovětské režimy byly v tomto pro Američany důležitější. Představu o pravděpodobné výši pomoci si tedy lze udělat pouze z útržkových informací.

Z amerických zpráv vyplývá, že sovětská hospodářská pomoc Zambii zřejmě nedosahovala vysokých částek. Za období 1975 až 1979 udávají, že tato země získala souhrnně pouhých 9 milionů dolarů. Za rok 1983 už údajně dosahovala 8,9 milionů. V roce 1985 však klesla na 2 miliony. Za sledované období dosáhla podle těchto studií sovětská hospodářská pomoc alespoň 27,6 milionů. Pro polovinu roků však nejsou dostupná data, takže tato částka nemá příliš vypovídající hodnotu. Lze předpokládat, že SSSR poskytoval Zambii mnohem vyšší pomoc vzhledem k tomu, že byla tato země výjimkou, která od nich přijímala i jiný druh hospodářské pomoci než tu stipendijní.³⁶²

³⁵⁶ U.S. Relations with Zambia, in: *U.S. Department of State* [online], [vid. 29. 3. 2015], dostupné z: <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/2359.htm>.

³⁵⁷ LACINA, s. 457.

³⁵⁸ HULEC – OLŠA, s. 344.

³⁵⁹ GINSBURGS – SLUSSER, s. 275.

³⁶⁰ VANNEMAN, s. 71.

³⁶¹ GINSBURGS – SLUSSER, s. 395.

³⁶² Viz příloha N.

Sověti poskytovali Zambii také hospodářskou technickou pomoc, i když v mnohem menší míře než Angole a Mosambiku. Opět nejsou dostupné přesné údaje, ale podle amerických zpráv bylo ve sledovaném období v Zambii minimálně 1 965 osob v rámci technické pomoci. Nejvyšší počet je uváděn u let 1983 a 1986, kdy se v zemi mělo nacházet shodně alespoň 250 sovětských poradců nespécifikovaného oboru. V rámci stipendijního programu odjelo do SSSR studovat mezi roky 1959 až 1984 630 studentů, přičemž v roce 1984 bylo zrovna v SSSR přítomno 190 z nich.³⁶³

Vedle hospodářské pomoci byla Zambie příjemcem i sovětské vojenské pomoci. SSSR jí dodával zbraně a v rámci technické pomoci poskytoval výcvik jejím obranným silám. Dodávky zbraní zahrnovaly například stíhačky MIG-21, SA-3 střely, radarové vybavení, tanky či obrněné transportéry.³⁶⁴ Po roce 1980 však význam této pomoci klesnul. V roce 1980 totiž skončil bělošský režim v Rhodesii a bezpečnostní hrozba pro Zambii se tak snížila.³⁶⁵

Zambie byla také jedním z hlavních příjemců americké hospodářské pomoci. Zpočátku dostávala pouze malé částky, protože byla mnohými považována za jeden z nejbohatších postkoloniálních států v subsaharské Africe. V letech 1975 a 1976 získala celkově pouze 302 tisíc dolarů. Její silná ekonomika však ve druhé polovině 70. let začala klesat v důsledku světového poklesu cen mědi, na jejímž vývozu byla velmi závislá. V roce 1977 USA na tuto změnu odpověděly zvýšením zapojení USAID v Zambii.³⁶⁶ I během dalších let se však situace nelepšila a roku 1982 se dokonce zhoršila, když došlo k dalšímu poklesu cen olova, kobaltu a především mědi. Jejich ceny měly nejnižší hodnotu od 50. let.³⁶⁷

Ve sledovaném období jsou vidět velké výkyvy v poskytování hospodářské pomoci. Částky ale dosahují oproti jiným státům jihoafrického regionu poměrně velkých čísel. Nejmenší částku dostala Zambie v roce 1976. Od roku 1977 však hodnota americké pomoci prudce vzrostla. V roce 1977 získala tato země najednou skoro 26 milionů dolarů. V následujících letech se výše americké pomoci pohybovala kolem 25 milionů zaznamenávající vyšší či menší výkyvy. Nejvyšší částka byla poskytnuta v roce 1985. Její hodnota byla více jak 52 milionů dolarů. Poté však následoval velký propad.

³⁶³ *Soviet Economic Aid to Sub-Saharan Africa: Politics in Command*, s. 12.; Viz příloha N.

³⁶⁴ VANNEMAN, s. 71.

³⁶⁵ *Soviet Policies in Southern Africa*, s. 15.

³⁶⁶ Zambia. History, in: *USAID. From the American People* [online], [vid. 15. 3. 2015], dostupné z: <http://www.usaid.gov/zambia/history>.

³⁶⁷ VYCHODIL, F. a kol.: *Ročenka Svět 1982*, s. 364.

V následujících letech se částky pohybovaly kolem 20 milionů. Až v roce 1991 nastalo zvýšení na necelých 36 milionů. Zambie v průběhu let získávala nejvíce peněz v rámci programů Fond hospodářské podpory, Title I. a Title II. V roce 1991 se v této zemi objevil také program na kontrolu narkotik.

Celkově za sledované období 1975 až 1991 USA poskytly Zambii hospodářskou pomoc ve výši 471 646 000 dolarů, což ji řadí těsně za Mosambik na druhé místo v jižní Africe. Přesnější údaje ke každému roku – výše a rozložení amerických prostředků – lze najít v příloze I.

3.3.10 Zimbabwe

Po patnácti letech bojů proti nelegální nadvládě bělošské menšiny se v únoru roku 1980 konaly v bývalé Rhodesii volby, ve kterých zvítězila strana ZANU vedená Robertem Mugabem. Ten se následně stal ministerským předsedou nové republiky nazývané Zimbabwe.³⁶⁸ ZANU byla pročínská strana, a tak se zpočátku SSSR do této země příliš nezapojoval. Naopak se západními zeměmi měla Zimbabwe dobré vztahy.

V době boje o nezávislost přijala ZANU marxisticko-leninskou podobu s maoistickým sklonem. SSSR touto stranou opovrhoval a odmítal jí poskytovat během boje o nezávislost vojenskou pomoc. Jejich podporu měla naopak ZAPU, od které se ZANU odštěpilo.³⁶⁹ Zimbabwe se hlásilo k socialistické orientaci. Přesto se však do nejvýhodnější pozice u této země dostaly západoevropské země.³⁷⁰ Mugabe byl z chování a postoje Sovětů k jeho straně uražený. Z těchto důvodů byly zprvu vzájemné vztahy mezi oběma zeměmi špatné. Oficiální diplomatické vztahy byly ustanoveny až v únoru roku 1981.³⁷¹ Na post zimbawského velvyslance však Sověti vybrali schopného diplomata. Tomu se podařilo postupně zlepšit vzájemné vztahy a rozvinout je v různých oblastech.³⁷²

Vyvinutí dobrých vztahů však trvalo několik let. V prvních letech byla vzájemná spolupráce mezi zeměmi nepatrná. Sověti se například ani nezúčastnili Zimbawské

³⁶⁸ Independence of Zimbabwe – Fact sheet 263, in: *National Archives of Australia* [online], [vid. 21. 2. 2015], dostupné z: <http://www.naa.gov.au/collection/fact-sheets/fs263.aspx>.

³⁶⁹ SOMMERVILLE, s. 91–93.

³⁷⁰ HULEC, s. 411.

³⁷¹ SHUBIN: *The Hot 'Cold War'*, s. 186–188. Přitom západní země navázaly diplomatické vztahy velmi rychle. A to je za války o nezávislost nazývali teroristy.

³⁷² Tamtéž, s. 188.

konference pro rekonstrukci a rozvoj (ZIMCORD), která se konala v březnu roku 1981. Přitom účelem tohoto setkání bylo získat, co možná nejvíce zahraniční pomoci. Ani ve stipendijním programu SSSR nedal zprvu Zimbabwe žádnou významnou nabídku. Sověti poskytli pouze sto stipendií pro studium mechaniky, strojírenství, zemědělství a s tím spojenými obory.³⁷³

Nakonec se však vztahy mezi SSSR a Zimbabwe zlepšily. Mugabeho politika se Sovětům zamlouvala, neboť měla protiimperialistické a protiapartheidní rysy a chtěla spolupracovat s okolními subsaharskými státy. Nakonec tedy SSSR akceptoval nástup Mugabeho strany k moci. Od začátku roku 1984 začala Moskva tlačit na zvýšení vzájemných vztahů a spolupráce.³⁷⁴

V lednu 1984 spolu podepsaly svou první obchodní a hospodářskou dohodu o spolupráci. Následující měsíc byl do Moskvy poslán první zimbabwský ambasador. V září dodal SSSR 20 tanků T-54.³⁷⁵ V prosinci 1985 se uskutečnila oficiální návštěva SSSR Mugabem, kde mluvil s Gorbačovem a dalšími představiteli Sovětského svazu.³⁷⁶ Bylo podepsáno několik dohod včetně například stranické dohody mezi ZANU a KSSS a hospodářské a kulturní dohody. Zároveň se údajně začalo jednat o další vojenské spolupráci.³⁷⁷

U vojenské spolupráce to však pravděpodobně skončilo a k další významnější hospodářské pomoci zřejmě nedošlo. Zprávy CIA se totiž vedle stipendijního programu a technické pomoci v počtu 305 osob z roku 1986 nezmiňují o žádném jiném případě pomoci.³⁷⁸ Například americká zpráva z roku 1990, která zahrnuje data ze všech předchozích let, se o Zimbabwe jako příjemci sovětské pomoci ve svých tabulkách vůbec nezmiňuje.³⁷⁹ Naopak o vojenskou spolupráci se alespoň v nějaké míře pokoušeli. Sověti měli pro Zimbabwe různé nabídky, ale pro rozpočet této rozvojové země to bylo nad její možnosti.³⁸⁰

³⁷³ SOMMERVILLE, s. 94.

³⁷⁴ Tamtéž, s. 94.; PASCOE, William W.: *Moscow's Strategy in Southern Africa: A country by Country Review*, in: *The Heritage Foundation* [online], [vid. 20. 2. 2015], dostupné z: <http://www.heritage.org/research/reports/1986/07/moscows-strategy-in-southern-africa-a-country-by-country-review>.

³⁷⁵ VANNEMAN, s. 76.

³⁷⁶ SHUBIN, *The Hot 'Cold War'*, s. 188.

³⁷⁷ VANNEMAN, s. 76.

³⁷⁸ ALBRIGHT, s. 40. Číslo je však souhrnné za SSSR i východoevropské země.

³⁷⁹ Handbook of Economic Statistics, in: *Hathi Trust Digital Library* [online], Washington 1990, s. 181, dostupné z: <http://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015079706969;view=1up;seq=1>.

³⁸⁰ SHUBIN, *The Hot 'Cold War'*, s. 190.

Spojené státy americké byly první zemí, která otevřela v Zimbabwe velvyslanectví. Poté přislíbila vládě pomoc s poválečnou rekonstrukcí, rozdělením a hospodářským využitím půdy a rozvojem kvalifikované pracovní síly.³⁸¹

Země potřebovala získat peníze a materiál zejména na restrukturalizaci základní infrastruktury, která mimo jiné zahrnovala poničené silnice, mosty, komunikační linky, domy, školy a zdravotnická centra. Země se také potýkala se stovkami tisíc vracejících se uprchlíků. Aby na to vláda získala peníze, uspořádala v březnu 1981 ZIMCORD. Zde chtěla získat potřebnou pomoc, a to zejména ve formě grantů a zvýhodněných půjček. Konference byla pro Zimbabwe úspěchem.³⁸² Dokument z konference rozlišoval tři hlavní prioritní oblasti, které chtěla vláda zlepšit. Byly to poválečné programy obnovy, osidlování země a rozvoj zemědělství na venkově a také školení a technická pomoc. Na rozdíl od Sovětů se USA tohoto setkání zúčastnily a přislíbily poskytnout 225 milionů dolarů v příštích třech letech počínaje červencem 1981.³⁸³ Tato částka byla podle záznamů USAID skutečně skoro v plné výši poskytnuta, jak bylo slíbeno. Mezi roky 1981 až 1984 USA poskytly Zimbabwe částku ve výši 214,5 milionů dolarů.

Vztahy mezi Spojenými státy a zimbabwskou vládou však nebyly bezproblémové, což se nakonec projevilo i na poskytované hospodářské pomoci. V roce 1983 například Mugabe otevřeně zkritizoval politiku konstruktivního zapojení vedenou Reaganovou vládou.³⁸⁴ Navíc se postupem času začala Zimbabwe usmiřovat se SSSR.

V roce 1983 dosahovala americká hospodářská pomoc výše 64 milionů dolarů. Následující rok však následoval pokles. Zimbabwe se totiž zdržela hlasování v OSN v otázce sovětského sestřelení jihokorejského linkového letadla,³⁸⁵ což Spojené státy nenesly dobře. Navrhovaný balíček pomoci pro rok 1984 byl proto snížen o 35 milionů

³⁸¹ U.S. Relations with Zimbabwe, in: *U.S. Department of State. Diplomacy in Action* [online], [vid. 21. 2. 2015], dostupné z: <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/5479.htm>.

³⁸² SCHWARTZ, Richard: *Coming to Terms: Zimbabwe in the International Arena*, Londýn 2001., s. 73–74.

³⁸³ DOUGHERTY, Edward: ZIMCORD Conference Documentation, in: *Issue: A Journal of Opinion*, Vol. 11. No. 3/4. Autumn.

³⁸⁴ HUFBAUER, G. C. a kol.: *Economic Sanctions Reconsidered: History and Current Policy I*, Washington 1990, s. 241.

³⁸⁵ Dne 1. září 1983 sestřelily sovětské stíhačky v jejich vzdušném prostoru linkové letadlo s 269 lidmi na palubě. Okolnosti této události byly nejasné, ale USA proti tomuto činu velmi vystupovaly. Rezoluce OSN proti sovětskému činu byla těsně schválena. Devět hlasů bylo pro, dva proti a čtyři země včetně Zimbabwe se zdržely. SSSR rezoluci vetoval. NOSSITER, Bernard D.: Moscow vetoes U.N. criticism in plane affair, in: *The New York Times* [online], [vid. 22. 2. 2015], dostupné z: <http://www.nytimes.com/1983/09/13/world/moscow-vetoes-un-criticism-in-plane-affair.html>. a Korean Airlines flight shot down by Soviet Union, in: *History* [online], [vid. 22. 2. 2015], dostupné z: <http://www.history.com/this-day-in-history/korean-airlines-flight-shot-down-by-soviet-union>.

dolarů.³⁸⁶ Nebýt této události, USA by pravděpodobně svůj slíbený balíček v hodnotě 225 milionů dolarů Zimbabwe poskytnul, neboť propočty tomu nasvědčují.

Další pokles je vidět především po roce 1985. V roce 1986 dostalo Zimbabwe hospodářskou pomoc pouze ve výši 12,8 milionů dolarů. Reaganova vláda snížila výši pomoci v tomto roce o 38 milionů dolarů. V následujících letech se pohybovala americká hospodářská pomoc v nízkých částkách kolem 10 milionů dolarů. Odráželo to špatné vzájemné vztahy, kdy zimbabwští představitelé hlasitě kritizovali americkou zahraniční politiku, a zimbabwské sblížení se SSSR. Pomoc byla obnovena a začala stoupat až v roce 1988, kdy se začaly jejich vztahy uvolňovat. Podle zprávy New York Times ze září 1988 americké ministerstvo zahraniční přislíbilo Zimbabwe, že poskytnou v příštích dvou letech kolem 17 milionů dolarů včetně 5 milionů, které by byly dostupné ihned pro drobné zemědělce na nákup farmářských nástrojů.³⁸⁷ Pomoc se nakonec navýšila několikanásobně. V roce 1989 poskytly Spojené státy celých 30 milionů dolarů a v roce 1990 to bylo 28,5 milionů.

Zimbabwe přijalo v průběhu let 1980 až 1991 velkou část z hospodářské pomoci poskytované Američany jihoafrickému regionu. Celkově je tato země na třetím místě z hlediska výše poskytnutých prostředků. Největší částky americké hospodářské pomoci přijalo Zimbabwe ve sledovaném období mezi roky 1982 až 1985. Mezi programy, které země obdržela, patří především Fond hospodářské podpory a Title II. Tyto programy Zimbabwe přijímalo především v prvních letech existence (přibližně do roku 1985). V roce 1991 byli do této země vysláni i dobrovolníci z Mírových sborů. Celkově za sledované období 1975 až 1991 Spojené státy poskytly Zimbabwe hospodářskou pomoc ve výši 422 352 000 dolarů.³⁸⁸ Přesnější údaje ke každému roku – výše a rozložení amerických prostředků – lze najít v příloze J.

³⁸⁶ MORLEY, Morris H. (ed.): *Crisis and Confrontation: Ronald Reagan's Foreign Policy*, New Jersey 1988, s. 119.

³⁸⁷ SHEPPARD, Nathaniel: U.S. Gives Zimbabwe Aid after 2-year Break, in: *Chicago Tribune* [online], [vid. 22. 2. 2015], dostupné z: http://articles.chicagotribune.com/1988-09-02/news/8801270425_1_zimbabwe-independence-from-white-rule-south-africa. Někteří jihoafričtí diplomaté viděli v obnovení pomoci úsilí americké vlády o napravení zhoršujících se vztahů s černošskými státy, které neschvalovaly blízké vztahy USA s JAR a podporu angolské UNITA.

³⁸⁸ Prepared foreign assistance data files.

4 Vliv studené války na vývoj zemí jižní Afriky 1975–1991

Soupeření USA a SSSR za studené války ovlivnilo státy jižní Afriky ve velké míře. Promítalo se do nich již od 60. let, kdy se v tomto regionu začaly projevovat černošské národně osvobozené snahy a vznikaly nově nezávislé státy. Na plno se však projevilo až od roku 1975, kdy se osamostatněním jihoafrických portugalských kolonií Angoly a Mosambiku uvolnil nový mocenský prostor.

4.1 Vzájemné vztahy USA, SSSR a států jižní Afriky

Boj o nadvládu v Angole po převratu v Portugalsku přišel pro Sověty v příhodné době. Pozice SSSR sílila, zatímco ta Spojených států se snižovala. Počet socialistických států se rozšiřoval a SSSR se technologicky rozvíjel. Navíc porážka USA ve Vietnamu způsobila, že bylo pro Američany téměř nemožné, aby vojensky intervenovali k zabránění vzniku socialistických států v rozvojovém světě.³⁸⁹ To povzbudilo SSSR k většímu zapojení, a to i v jižní Africe. Ve sledovaném šestnáctiletém období byly vzájemné vztahy mezi USA, SSSR a většinou jihoafrických států komplikované. Vedle soupeření těchto velmocí na to měla velký podíl i politika tamějšího regionálního ekonomického i politického hegemonu Jihoafrické republiky. Ta svým přístupem již tak složitou situaci zhoršovala a přispívala k vyhrcování konfliktů.

JAR byla nejkontroverznějším státem regionu. Po celou dobu sledovaného období byla pod nadvládou bělošské menšiny, která uplatňovala politiku apartheidu. Bránila také osamostatnění Jihozápadní Afriky a prováděla politiku destabilizace. Svými nájezdy útočila na všechny, kteří se stavěli proti ní a pomáhali hnutím bojujícím proti ní. Odstrašovala tím ostatní země od větších protiakcí. Její silné regionální postavení jí umožňovalo ubránit se okolním státům. To jí zajišťovala zejména skutečnost, že velká část zemí jihoafrického regionu byla na Jihoafrické republice ekonomicky závislá. Zimbabwský prezident Mugabe o tomto vztahu v roce 1988 řekl: „...některé frontové státy nemohou uvalit sankce, protože jejich ekonomiky jsou svázány s ekonomikou JAR jako siamská dvojčata.“³⁹⁰

³⁸⁹ KANET, s. 7.

³⁹⁰ MUGABE, Robert: Struggle for Southern Africa, in: *Foreign Affairs*, Vol. 66. No. 2 [online], [vid. 21. 2. 2015], zima 1987/1988, dostupné z: <http://www.foreignaffairs.com/articles/42786/robert-g-mugabe/struggle-for-southern-africa>.

Většina zemí jihoafrického regionu nespátřovala v Sovětském svazu nepřítele. Mosambik a Angola byly jeho blízkými spojeneckými státy, které si navzájem pomáhaly i na mezinárodním poli. Další země regionu se hlásily k politice nezáúčastnosti a v zapojení Sovětů neviděly problém. Měly společný cíl v podpoře osvobozeneckých snah a zničení apartheidního režimu v JAR. Většina z těchto států přijímala od SSSR i vojenskou pomoc. I obyvatelé Jihozápadní Afriky oceňovali zapojení SSSR a jejich SWAPO bylo příjemcem pomoci Sovětů. Jihoafrická republika byla vedle Malawi jedinou zemí regionu, která neměla vztahy se SSSR dobré a snažila se bránit jeho pronikání. Viděla jej jako hrozbu. Její postoj byl silně protikomunistický a těchto sil v regionu se obávala. JAR měla koneckonců nejpříhodnější podmínky pro ideu třídního boje vzhledem k rozvinutému průmyslu a existenci dělnické třídy. Celkově vzato byla mnohem vhodnější pro aplikaci marxisticko-leninského ideologického názoru než její sousední státy, jejichž kultury byly více kmenové a zaměřené především na zemědělství. Jejich dělnická třída byla tedy málo rozvinutá.³⁹¹ Vedle Mosambiku a Angoly byly Sovětům bližší také státy Zambie a od poloviny 80. let osamostatněné Zimbabwe. Pomocí se snažili Sověti k sobě tyto země připoutat a získat na ně vliv.

Angola a Mosambik měly blízké ekonomické, vojenské i politické vztahy se SSSR. Vyznávaly však pragmatickou politiku, a tak udržovaly různé obchodní styky i se západními zeměmi včetně USA. Angola však kvůli kubánským jednotkám na jejím území nedokázala s Američany navázat mimo oblast obchodu výraznější spolupráci. V hospodářské pomoci se jí tak dostalo pouze potravinové pomoci v nízké hodnotě. Naopak Mosambik se začal kolem poloviny 80. let s USA sblížovat a od roku 1984 začal přijímat zvyšující se částky hospodářské pomoci. Oba státy se však stále hlásily ideologicky k SSSR a vládla jim jedna strana nadále usilující o vybudování socialismu. SSSR je označoval za země se socialistickou orientací a považoval je za blízké spojence. Jejich přechodu k socialismu přikládal velký důraz, neboť je chtěl mít jako vzory pro další země třetího světa.³⁹²

Zatímco SSSR přímo a otevřeně podporoval snahy jihoafrických států osvobodit se od bělošské nadvlády, USA často stály stranou, a když se do toho vložily, bývalo to většinou pouze na diplomatické úrovni. Dlouho totiž i přes kritiku podporovaly bělošské vlády v tomto regionu. Až postupem času, se snažily dělat mírové prostředníky.

³⁹¹ VANNEMAN, s. 13.

³⁹² SOMMERVILLE, s. 90.

Bylo tomu tak v případě Rhodesie i Jihozápadní Afriky. Žádné z osvobozeneckých hnutí Spojené státy nepodporovaly ani jim neposkytovaly pomoc. Dokonce je američtí představitelé nazývali teroristy. Jakmile se však země osamostatnily, ihned navazovaly vzájemné diplomatické styky. Jediným případem, kdy se USA zapojily do sponzorování opozičních skupin, jsou FNLA a UNITA v Angole. Vládu MPLA odmítaly uznat až do 90. let a její opoziční skupiny zahrnovaly podporou. Od roku 1976 do roku 1985 byl v platnosti zákon, který to Spojeným státům zakazoval. Byl však různými způsoby obcházen a až po jeho zrušení mohly tajně posílat skupině UNITA vojenskou pomoc. Největší problém mezi USA a Angolou spočíval v neustálé přítomnosti kubánských jednotek na jejím území, kvůli které byla tato země jediným Američany neuznaným státem v regionu. Kubánci byli překážkou ve vytvoření korektnějších vztahů, a to i na diplomatické úrovni. V tomto spočíval původ v odlišných politikách uplatňovaných ve vztahu k Mosambiku a Angole. Z toho důvodu i Angolané dostávali nejmenší hospodářskou pomoc v regionu.

USA měly stejně jako Jihoafrická republika zájem na nerozšiřování se sovětského vlivu a komunistické ideologie. To je dělalo v rámci regionu přirozenými spojenci. Navíc byla JAR důležitá pro USA obchodně. Nicméně vážnou překážkou v jejich spojení byl režim apartheidu odsuzovaný celým světem. Z toho důvodu je nelze považovat za spojence. Přinejmenším však USA proti JAR nevystupovaly tak tvrdě jak by mohly. Spíše akcím proti nim bránily. Prezident Reagan dokonce započal politiku konstruktivního zapojení, která počítala se smířlivým chováním k JAR. Jeho přístup však nevydržel dlouho, neboť na nátlak americké veřejnosti musel svůj přístup přehodnotit. Veřejné mínění bylo totiž proti spolupráci s JAR. Prezident byl nakonec donucen stáhnout politiku konstruktivního zapojení. Přístup vlády USA k Jihoafrické republice byl často kritizován i černošskými státy.

Státy jihoafrického regionu tedy neviděly celkově zapojení velmocí v jejich oblasti jako problém a snažily se tohoto zájmu využít. SSSR jim poskytoval potřebnou podporu v jejich snahách proti bělochům a JAR. Mosambik a Angola přijímaly i poměrně vysokou hospodářskou pomoc. USA zemím jižní Afriky pomáhaly z hospodářského hlediska a obchodovaly s nimi. Vzájemné vztahy jihoafrických států byly komplikované, ale shodovaly se v negativním názoru k bělošskému režimu JAR. Společně postupovaly proti této zemi (i v OAJ) a vytvořily i společnou organizaci SADC, v jejímž rámci měly v úmyslu vymanit se z jejich velké ekonomické závislosti na Jihoafrické republice. Nejmenší možnosti odporu proti JAR měly Lesotho a Svazijsko. Díky své poloze,

velikosti a velké ekonomické závislosti si totiž nemohly dovolit proti JAR vystupovat v takové míře jako jiné země regionu. Jedinou zemí, která udržovala diplomatické vztahy s tímto bělošským režimem, byla Malawi.

Situace v jižní Africe však nebyla jen důsledkem studené války. Pravým „problémem“ byly oprávněné požadavky černošské většiny na vládu ve svých zemích. Ty byly postupně realizovány ve všech jihoafrických zemích, ale s velkým zpožděním za jinými regiony subsaharské Afriky. Nejdéle se předání vlády vzpíraly bělošské režimy v Rhodesii (Zimbabwe) a JAR. Sovětský svaz a Spojené státy byly „pouze“ přitáhnuty touto konfliktní situací, kterou následně svým soupeřením přiosťřily.

Rivalita studené války pomáhala utvářet nepokoje a působila jako důležitý ideologický podklad pro režimy bělošské menšiny a různá osvobozenecké hnutí v tomto regionu. Obě strany využívaly velmocenského soupeření pro své vlastní záměry a napětí studené války jim poskytovalo možnost ospravedlnění jejich akcí. V jižní Africe se odehrávaly války, gerily a nepokoje. Zatímco na pozadí toho JAR uplatňovala vládní politiku destabilizace proti jejím nezávislým sousedům, čímž také významně ovlivňovala cestu ekonomického a politického rozvoje regionu. Toto dění přitahovalo zásahy obou velmocí a jejich bloků podle toho, jak jim to nejvíce vyhovovalo.³⁹³

4.2 Cíle hospodářské pomoci USA a SSSR v jihoafrickém regionu

Obě světové velmoci přisuzovaly jižní Africe důležitost, ale žádná z nich jí nepřikládala primární význam. Z toho důvodu zapojení v tomto regionu nepřinášelo tak velký risk větší vzájemné konfrontace, jako v jiných oblastech světa.³⁹⁴ Vliv a pozice v tomto regionu získávaly mimo jiné i poskytováním hospodářské a vojenské pomoci, což byl prostředek běžně používaný i jinde ve světě. Jejich konkrétní cíle se celkově v mnohém shodovaly. Jejich prioritní pořadí se však často odlišovalo.

SSSR si prostřednictvím hospodářské pomoci chtěl vytvořit širší síť vztahů na světě, do které se později řadily i země nevázané k sovětskému socialismu. Pomoc měla být pojívem politických vazeb mezi ním a danou rozvojovou zemí.³⁹⁵ Zvyšovala přístup Sovětů k vládám skrz poskytování ekonomických poradců. Díky programu studijních

³⁹³ GRAHAM, s. 132.

³⁹⁴ VANNEMAN, s. 106.

³⁹⁵ KANET, s. 4.

stipendií se k africkým elitám přidávaly Sověty vyškolené osoby, které se často stávaly součástí státního aparátu.³⁹⁶ Cílem tohoto akademického programu a poskytování odborníků bylo zřejmě vytváření loajálních elit v rozvojových zemích a šíření socialismu.³⁹⁷

Cíle, kterých SSSR chtěl v jižní Africe dosáhnout, jsou většinou obecného charakteru a hodí se i na další světové oblasti. Patří mezi ně například získání vlivu v nově nezávislých státech, a tím zmenšení významu jeho oponentů pro danou oblast. Jihoafrický region měl blízké vztahy se západními zeměmi a také Čínou. I malé úspěchy byly proto v SSSR vnímány jako snižování vlivu Západu.³⁹⁸ Konfliktní jihoafrický region také poskytoval Sovětům příležitost finančně vydělávat hospodářskou i vojenskou pomocí. Prodeje sovětského vybavení se mezi roky 1975 až 1986 několikanásobně zvýšily. Pouze 10% z jejich pomoci byly údajně granty, zbytek byly úvěry, které bylo možné splácet po dobu 10 až 12 let s 2% až 5% úrokem (úvěry však často nespláceny). Placené byly i služby sovětských techniků. Jihoafrický region Sovětskému svazu také poskytoval možnost získat potřebnou tvrdou měnu, nové trhy pro sovětské produkty a možnost lovit ryby ve vodách spřátelených zemí.³⁹⁹

Mezi cíle zapojení Sovětů v jižní Africe patří zejména přístup ke strategickým vzdušným a námořním zařízením, přístup nebo kontrola nerostného bohatství a také vyobrazení se jako velmoci schopné intervence kdekoliv na světě.

Jižní Afrika se nachází na strategickém místě. Z toho důvodu chtěl SSSR získat přístup k tamním vzdušným a námořním zařízením. Ty jim mohly zajistit dobré výchozí pozice, lepší přesuny materiálu i lidí, lepší možnost podpory svých spojenců, možnost zastávek pro případné opravy a doplnění zásob, atd. Aby je však mohli Sověti používat, musela jim daná země dát povolení, aby to nebylo chápáno jako zahraniční nepovolená intervence. Námořními zařízeními disponovaly pouze Jihozápadní Afrika, nepřátelská JAR a prosovětské státy Angola a Mosambik. Sověti tedy byli na tomto cípu Afriky

³⁹⁶ *Soviet Economic Aid to Sub-Saharan Africa: Politics in Command*, s. 2.

³⁹⁷ LEICHTOVÁ – PIKNEROVÁ, s. 48.

³⁹⁸ VANNEMAN, s. 104. V jižní Africe se kromě USA hodně zapojovala také Čína a až do angolské války zde byla relativně úspěšná. Měla tam rozvojové projekty (například výstavba železnice TAZARA) a vliv na osvobozené hnutí, kterým dávala výcvik a zbraně (UNITA, FRELIMO, ZANU). SSSR a Čína však byly rivalové poslední dvě dekády. Proto chtěl SSSR zamezovat rozšiřování čínského vlivu. A mezi to se zahrnovala i jižní Afrika. Po sovětském úspěchu v Angole přestala mít Čína v regionu úspěchy, ale přesto se tam stále angažovala. BARRATT, John: *The Soviet Union and Southern Africa*, Braamfontein 1981, s. 9–10.

³⁹⁹ *Soviet Economic Aid to Sub-Saharan Africa: Politics in Command*, s. 2. Sovětský svaz měl v roce 1986 dohody o rybolovu se sedmnácti africkými zeměmi, a tak mohl chytat v afrických pobřežních vodách.

odkázání pouze na námořní základny Angoly a Mosambiku. Celkově se Sověti snažili vybudovat síť leteckých a námořních zařízení, jejíž součástí by byly i ty v jižní Africe, která by jim poskytovala možnosti rozšíření vlivu v regionu a strategické výhody vůči jeho protivníkům.

Nerostné bohatství jihoafrického regionu⁴⁰⁰ bylo faktorem v mezinárodních vztazích již od jeho objevení na konci 19. století. Jeho kontrola a přístup k němu byly tedy cílem obou velmocí. Ve světě bylo obecně akceptováno, že nerostné suroviny především v JAR a Jihozápadní Africe jsou pro USA důležité. Vzrůstající zájem o ně měla ale i východní Evropa. Celých 75% společností zemí RVHP v Africe byly právě v jižní Africe, kde se zaměřovaly právě na důlní těžbu. Přímou sám SSSR je tolik nepotřeboval, neboť vlastnil většinu stejných nerostných surovin jako jižní Afrika.⁴⁰¹ Otázka nerostných surovin se objevuje v mnoha dobových amerických analýzách. Ty řeší, co by SSSR se surovinami udělal, kdyby nad nimi získal kontrolu. Některé nerostné suroviny byly totiž nalezeny pouze v SSSR a jižní Africe.⁴⁰² Prodej surovin západním zemím však byl pro jihoafrické země důležitý, neboť ty byly nejvýznamnější komoditou, kterou mohly nabídnout. Jejich export jim tak poskytoval přísun financí, a to především v tvrdé měně, kterou pak od nich potřebovali získávat Sověti. Není tedy pravděpodobné, že by chtěli Západu zamezit v přístupu k nim. Význam kontroly nad těmito nerostnými zásobami je tedy spíše hypotetického rázu.

Historici i americké dobové analýzy se shodují, že dalším cílem sovětské intervence v jižní Africe byla snaha Sovětů vyobrazit se jako světová velmoc, které je schopna intervenovat kdekoliv na světě. Tento region se totiž nacházel daleko od sovětské periferie.⁴⁰³ Za primární tento cíl považuje například americká analýza z roku 1981. Ta zdůrazňuje, že chtěl tímto SSSR ukázat, že je schopen zasáhnout kdekoliv na světě a že se s jeho názorem musí počítat.⁴⁰⁴

Podle ruského velvyslance ve Spojených státech Anatolije Dobrynina spojovala sovětské aktivity v jihoafrickém regionu „prostá, ale primitivní myšlenka mezinárodní solidarity, která předpokládala, že splníme svou povinnost v zápase proti

⁴⁰⁰ Například diamanty (JAR, Namibie, Botswana), uhlí (JAR, Botswana, Svazijsko, Zimbabwe) a měď (JAR, Namibie, Zambie, Zimbabwe). Nacházela se zde také ložiska zlata, chromu, železné rudy, platiny, atd. LEISTNER, G. M. E.: Southern Africa: Conflict or Cooperation, in: *The Journal of Conflict Studies*, Vol 3. No 4, 1983, s. 25–26.

⁴⁰¹ VANNEMAN, s. 96–98.

⁴⁰² BARATT, s. 12.

⁴⁰³ VANNEMAN, s. 106.

⁴⁰⁴ BARRATT, s. 8–9.

imperialismu.⁴⁰⁵ Toto tvrzení nelze považovat za cíl Sovětů v tomto regionu. Ukazuje však jeden z možných důvodů jejich zapojení. Boje v jižní Africe tímto tvrzením nabývají i na ideologickém kontextu.

Největšími příjemci sovětské hospodářské pomoci v jižní Africe byly státy Angola a Mosambik, které byly nejbližšími spojenci SSSR v regionu. Za další cíl sovětské hospodářské pomoci by se tedy dala považovat i snaha o stabilizaci a pomoc těmto zemím k prosperitě. Tyto země totiž Sovětům neposkytovaly moc ekonomické návratnosti. Stabilizací by si je udržely na své straně.⁴⁰⁶ Angola byla také v Sovětském svazu některými představiteli vnímána jako možné předmostí v subsaharské Africe.⁴⁰⁷

Cíle SSSR a USA se shodovaly v kontrole nad nerostnými surovinami, snahou získat zařízení a základny na strategických místech a zvýšit svůj vliv celkově ve světě. USA v jižní Africe využíval hlavně hospodářské pomoci, ta vojenská byla využívána pouze v malé míře. Za sledované období Američané poskytli tomuto regionu oficiální vojenskou pomoc pouze ve výši 40,4 milionů dolarů.⁴⁰⁸ Svým sponzorováním se Spojené státy snažily naplnit své cíle, ale také pomoci tamním zemím se rozvinout.

Hlavními cíli USA v jižní Africe bylo zachovat si přístup k nerostným surovinám a zajistit si přístup ke strategickým zařízením v této oblasti. Jihoafrické nerostné suroviny byly pro USA důležité na rozdíl od SSSR, který měl dostatek vlastního nerostného bohatství jak pro své potřeby, tak pro export.⁴⁰⁹

USA měly v jižní Africe rozsáhlé ekonomické zájmy. V tomto regionu se nacházely dvě ze tří zemí, které měly většinový podíl na obchodu mezi Američany a subsaharskou Afrikou - JAR a Angola (třetí byla Nigérie). Stejně tak americké investice do této oblasti se soustředily do několika států a mezi nimi byla jihoafrická JAR. Přístup ke strategickým surovinám byl jedním z důvodů pro geopolitický význam subsaharské Afriky. Tento zájem ustupoval až na konci 80. let. Studená válka se chýlila ke konci a mimo jiné se i ukázalo, že „nepřátelské“ země stejně často přístup ani neupírají. Příkladem je i Angola, která s USA bez problémů obchodovala i po roce 1975. Tuto myšlenku potvrdil roku 1985 i zástupce náměstka ministerstva obrany.⁴¹⁰ Předtím se však

⁴⁰⁵ GADDIS, s. 182.

⁴⁰⁶ *Soviet Economic Aid to Sub-Saharan Africa: Politics in Command*, s. 6–7.

⁴⁰⁷ GLEIJESES, s. 14.

⁴⁰⁸ Prepared foreign assistance data files.

⁴⁰⁹ APPIAH – GATES: *Encyclopedia of Africa 2*, s. 293.

⁴¹⁰ CLOUGH, s. 16–19.

USA obávaly ztráty přístupu k tolika surovinám v jižní Africe. Proto i nechtěly riskovat a ohrožovat bělošské vlády v tomto regionu.⁴¹¹

Strategická poloha jihoafrického regionu byla pro Spojené státy dalším faktorem. Na území Mosambiku, JAR a Angoly leželo velké množství přístavů a díky základnám v tamějších městech (Maputo, Kapské město, Durban, atd.) mohly západní země proplouvat bez problémů vodami Jižního Atlantiku, ve kterém byly klíčové námořní cesty pro přepravu ropy z oblasti Perského zálivu do Evropy a USA (viz bezpečnost Suezského průplavu).⁴¹²

Dalším důležitým cílem USA v jižní Africe bylo zamezit sovětskému vlivu a rozšiřování komunismu. Nechtěly, aby vznikaly další socialistické státy. V době osvobozování Angoly a Mosambiku chápal například Kissinger jejich dekolonizační proces z hlediska studené války, a ne pouhého přesunu moci k černošské většině. V červnu 1975 se osvobodil Mosambik a přiklonil se na stranu Sovětů. V Angole trvalo získání nezávislosti o několik měsíců déle a Kissinger již nechtěl dovolit, aby v regionu vzniknul další prosovětský režim. To souviselo i s tím, že se v jižní Africe nacházela pro USA tak ekonomicky důležitá země jako byla Jihoafrická republika. Panovala obava, aby vývoj situace v regionu nevedl k nahrazení tamní prozápadní bělošské vlády prosovětským režimem.⁴¹³

Hospodářská pomoc tedy byla vedle té vojenské dalším důležitým prostředkem, kterým obě velmoci rozšiřovaly svůj vliv a prosazovaly své zájmy. Sovětům pomoc frontovým státům umožňovala ovlivňovat situaci v regionu a získávat strategická zařízení. Americké cíle byly především zadržování komunismu, zajištění ekonomických zájmů a udržení si přístupu k nerostnému bohatství a strategických zařízením.

4.3 Výsledky hospodářské pomoci v jižní Africe

Hospodářská pomoc jihoafrickým státům měla smíšené výsledky. Na jedné straně tu byly USA, které v určité výši poskytovaly hospodářskou pomoc každé zemi regionu s ohledem na vzájemné vztahy. Na druhé straně tu byl SSSR, který dával přednost vojenské pomoci a vybíral si, komu bude poskytovat i jiné formy hospodářské pomoci

⁴¹¹ KISSINGER, s. 730.

⁴¹² LEICHTOVÁ – PIKNEROVÁ, s. 59.

⁴¹³ GRAHAM, s. 134–135.

než byl školní stipendijní program. Jihoafrické země nebyly pro SSSR tak důležité. Například oproti závazkům hospodářské pomoci Kubě, Indii, Sýrii či Afghánistánu byl závazek vůči jižní Africe hodně malý.⁴¹⁴

Sovětská hospodářská pomoc jako nástroj pro získání vlivu a pozic byla poměrně úspěšná. I díky ní se totiž SSSR propracoval až k tomu, že byl na začátku 80. let považován za důležitého aktéra v subsaharských zemích včetně jižní Afriky. V tomto regionu se vedle Afrického rohu obzvláště hodně angažoval a měla na tom podíl vedle vojenské pomoci i ta hospodářská.

Sověti poskytovali významnou hospodářskou pomoc pouze svým spojencům Angole a Mosambiku. Zároveň však upřednostňovali vojenskou podporu, protože ve sledovaném období byla zrovna důležitější. Bylo třeba uchránit tamní režimy, zničit jejich nepřátele a zajistit stabilitu. Občanská válka a aktivity opozičních UNITA a RENAMO využití poskytované hospodářské pomoci totiž významně narušovaly. Mnozí autoři hodnotili její výši jako malou a nedostatečnou. Pro rozvinutí ekonomiky těchto dvou států byla opravdu nedostatečná, ale za nízkou by neměla být označována. V porovnání s poskytnutou americkou pomocí totiž nijak nezaostávala. Za sledované období Mosambik získal podle amerických studií od Sovětů odhadem hospodářskou pomoc ve výši 492,4 milionů dolarů. Přičemž pro některé roky nejsou dostupné data. Američané za stejné období poskytli Mosambiku 479,7 milionů. Cifry jsou tedy přibližně stejné. Hodnota americké pomoci je však ovlivněna tím, že s Mosambikem se začaly USA sbližovat až od roku 1984. V případě Angoly poskytované částky nelze porovnávat z důvodu amerického odmítnutí vlády MPLA. Co se však týče sovětské hospodářské pomoci, ta dosahovala údajně vysoké hodnoty. SSSR měl poskytnout Angole podle amerických zdrojů minimálně 960,8 milionů dolarů. Takovou částku Američané neposkytli ani zdaleka žádné zemi jihoafrického regionu.⁴¹⁵

Výše sovětské hospodářské pomoci Angole a Mosambiku tedy byla alespoň podle amerických zdrojů vysoká a obě země patřily v subsaharské Africe k jejím hlavním příjemcům. Přesto však nedokázala dostatečně pokrývat potřeby těchto rozvojových států. Obě země měly problémy s neefektivní ekonomikou narušovanou i opozicí, která v rámci svých výpadů a sabotáží volila mimo jiné i poškozování rozvojových projektů. Sověti ve výsledku buďto nemohli (jejich ekonomika nebyla dostatečně silná na pokrytí

⁴¹⁴ BARRAT, s. 12.

⁴¹⁵ Prepared foreign assistance data files.; Viz příloha N.

potřeb hospodářské pomoci těchto zemí) anebo nechtěli (narušování využití pomoci občanskými válkami) zvýšit hodnotu své hospodářské pomoci.⁴¹⁶ Nedostatek podpory SSSR v této oblasti pak prosovětské státy nutil k tomu, aby se obracely o pomoc na Západ. Mezi ně patřily i Angola a Mosambik.⁴¹⁷ Stále však měly prosovětskou orientaci a SSSR skrze ně uskutečňoval své cíle v jižní Africe. Vedle těchto dvou zemí získávala v jižní Africe ve větší míře sovětskou hospodářskou pomoc už pouze Zambie. Ta však nebyla tolik spojena se SSSR, a proto neměla podpora tak velký rozsah. USA této zemi přispíval mnohem více. Zambie navíc neupouštěla od své politiky nezúčastněnosti. Další země regionu již přijímaly jen sovětskou vojenskou pomoc, hospodářskou pomoc v podobě stipendií nebo žádnou z těchto možností. Velkého vlivu skrze ně tudíž SSSR nemohl dosáhnout.

Ve druhé polovině 80. let se změnila sovětská ekonomická politika k rozvojovému světu a SSSR začal být opatrnější v tom, komu poskytne hospodářskou pomoc a zaměřil se hlavně na vyřešení vlastních domácích problémů.⁴¹⁸ Změna dopadla i na její dosavadní příjemce v jižní Africe. Hospodářská pomoc se začala postupně snižovat.

Sovětská hospodářská pomoc SSSR nebyla dostatečná, ale rozvoj zemí se průběžně uskutečňoval (vzdělávání, lékařství, průmysl, infrastruktura, atd.). Například Angola měla díky zásobám nerostných surovin velký potenciál na růst ekonomiky a zlepšování podmínek v zemi. Díky válce však nebyl tento potenciál naplňován, neboť velké množství peněz bylo vkládáno do vojenské spolupráce místo na rozvoj ekonomiky.

USA poskytovaly hospodářskou pomoc všem nezávislým zemím jihoafrického regionu s výjimkou JAR, která ji začala dostávat až od roku 1986. Vojenskou pomoc poskytovaly Botswaně, Lesothu, Malawi, Svazijsku, Zimbabwe a od roku 1991 Namibii a Mosambiku.⁴¹⁹ Celkově byla hospodářská pomoc Spojených států jihoafrickým zemím vyšší než ta sovětská právě z důvodu, že byla poskytována všem zemím. Nejvíce se v regionu angažovala USAID, která měla za úkol prosazovat rozvoj zemí. Mezi nejčastější programy užití v regionu patřil Fond hospodářské podpory, Title II a Title I. Výši prostředků poskytnutých v rámci těchto programů lze najít v příloze K. Oproti SSSR byly Spojené státy pro tento region velmi důležité z hlediska potravinové pomoci.

⁴¹⁶ KANET, s. 8.

⁴¹⁷ *Soviet Economic Aid to Sub-Saharan Africa: Politics in Command*, s. 14.

⁴¹⁸ KANET, s. 9.

⁴¹⁹ Prepared foreign assistance data files.

Kromě JAR a Namibie dostávaly tento druh pomoci všechny země regionu. Obzvláště důležitá byla v polovině 80. let, kdy se v regionu vyskytovala velká sucha.

Výsledkem hospodářské pomoci se staly velké dluhy, které si jihoafrické státy takto vytvořily. Světlou výjimkou je Botswana, která je uváděna jako vzor opravdového rozvoje. Ta si na rozdíl od ostatních zemí plánovala rozvojové aktivity, efektivně investovala a vybírala projekty, které jí budou opravdu k užitku. Její situace však byla usnadněna faktem, že tam byla demokracii prosazující vláda. Na jejím území neprobíhala žádná válka s výjimkou občasných bojů v důsledku nestability okolních států. Naopak Mosambik je opačným příkladem. Byl příjemcem velké hospodářské pomoci jak od USA, tak od SSSR. Přesto se stal nejchudší zemí jižní Afriky a ke konci studené války měl na kontě jeden z největších mezinárodních dluhů na africkém kontinentu. V roce 1989 byl odhadnut na 4,7 miliardy dolarů. To představovalo 472,2% z jeho HDP. Roku 1991 bylo HDP Mosambiku na obyvatele sníženo na 65 dolarů. To byla nejnižší hodnota v celé Africe.⁴²⁰

4.4 Důsledky studené války na státy jihoafrického regionu

Je samozřejmě otázka, jak by se situace v regionu vyvinula, kdyby zrovna neprobíhala studená válka a obě světové velmoci nezasahovaly do vývoje. V jaké míře byl SSSR zodpovědný za nestabilitu a napětí jižní Afriky nelze odhadnout. Jen svou přítomností však „děsil“ bělošský režim v JAR, který svou politikou destabilizace reagoval mimo jiné právě na možnost rozšíření komunismu do regionu a na aktivity SSSR. Zároveň svou přítomností vyvolal i reakci USA, která měla v tomto regionu důležité ekonomické zájmy a chtěla zadržovat komunismus. Objevovala se zde obava z možnosti, že by SSSR mohl převzít kontrolu nad JAR, což by znamenalo automaticky kontrolu nad celým jihoafrickým regionem.

Společné zájmy USA a JAR ohledně Sovětského svazu pravděpodobně prodloužily trvání bělošské nadvlády a jejího apartheidního režimu. USA se totiž po většinu studené války vyhýbala „útokům“ na JAR a díky společným obavám z šíření komunismu se ji snažily spíše chránit. Tato země byla i jedním z největších obchodních partnerů Američanů. Prezident Reagan také uplatňoval několik let politiku konstruktivního

⁴²⁰ AZEVEDO, s. 47.

zapojení, která sice z obou zemí nedělala spojení, ale do jisté míry tolerovala apartheid. USA se tedy dostatečně nesnažily ukončit tento režim, což by regionu jistě přineslo více klidu a míru. Bělošská vláda neochotná vzdát se vlády, by se totiž dala označit za hlavního původce nestability jižní Afriky.

Další otázkou je, jak by se vyvinula situace v Angole po převratu v Portugalsku, kdyby se do toho obě velmoci nezapojily. Tamější hnutí byla sponzorována již předtím. Nicméně výsledkem zapojení SSSR a Kubu byla dlouhá občanská válka mezi MPLA a UNITA a zapojení JAR a USA do konfliktu. Řada sovětských představitelů byla ve svých pamětech kritická k zapojení v Angole. Mimo jiné kvůli narušování vztahů s USA a poskytování zdrojů, které mohly být použity pro domácí potřeby. Oproti vši té kritice stojí Vladimír Šubin. Ten naopak vyjadřuje spokojenost nad rolí SSSR v jižní Africe. Úspěchy podle něho ospravedlnily náklady – Sověti pomohli ochránit Angolu od JAR a poskytli zásadní pomoc tamním osvobozenecům hnutím. Kuba by bez pomoci Sovětů nedokázala udržet desetitisíce vojáků v Angole po tolik let. Angolská armáda by byla prakticky bez zbraní. Kubánské jednotky zabránily Jihoafrické republice svrhnout vládu MPLA a donutily její jednotky stáhnout se z Angoly. Také donutily JAR nakonec opustit Savimbiho a uspořádat svobodné volby (vítězem SWAPO) v Namibii. Mandela řekl, že to Kuba „zničila mýt o neznitelnosti bělošského utiskovatele a inspirovala k boji lid Jihoafrické republiky.“⁴²¹ Podstatou konfliktů v jihoafrickém regionu byl tedy zejména boj proti rasovému útlaku.

Vedle negativních důsledků lze však uvést i nějaké pozitivní. Díky zájmu velmocí o jihoafrický region a jejich snaze přitáhnout si tamní státy na svou stranu plynuly do zemí také peníze na rozvoj. Uskutečňovaly se rozvojové projekty (úvěry i granty) a do jihoafrických zemí se sjíždělo mnoho lidí v rámci technické pomoci. Studená válka tak pomohla tedy i například k rozvoji ekonomiky, školství, zdravotnictví či kultury. Navzdory válčení a nestabilitě se totiž snažily jihoafrické vlády budovat, ačkoliv se tak dělo za velmi ztížených podmínek.

Celkově jihoafrický region ukazuje, v jaké míře globální politická situace studené války dokázala ovlivnit vývoj dění i v oblastech vzdálených od hlavních světových soupeřů – USA a SSSR. Měla vliv na chování bílých menšinových vlád, černošských hnutí i nově vzniklých nezávislých vlád.⁴²²

⁴²¹ GLEIJESES, s. 14–15. „destroyed the myth of the invincibility of the white oppressor... [and] inspired the fighting masses of South Africa.”

⁴²² ONSLOW, s. 1.

Závěr

Diplomová práce *Hospodářská pomoc USA a SSSR státům jižní Afriky v letech 1975 až 1991* si kladla za cíl zjistit, jak byl ve sledovaném období ovlivněn vývoj států jihoafrického regionu studenou válkou. V tomto rámci byla práce zaměřena na několik dílčích cílů s důrazem na roli USA a SSSR v jižní Africe. Nejdůležitějším z nich bylo zachytit hospodářskou pomoc poskytovanou jihoafrickým zemím výše jmenovanými velmocemi. Dalším úkolem byla analýza a komparace vzájemných vztahů SSSR a USA s jižní Afrikou. Posledním cílem bylo analyzovat a porovnat cíle, kterých měla hospodářská pomoc obou velmocí dosáhnout. Pro uvedení do tématu se práce měla ve zkratce věnovat také roli Afriky ve studené válce a problematice rozvojové pomoci.

Realita studené války a s ní související chování USA a Sovětského svazu silně ovlivnily vývoj jihoafrického regionu a jeho zemí v období let 1975 až 1991. Politická, hospodářská i vojenská pomoc velmocí vyhrcovala a nejspíše i prodloužila období nestability v této oblasti světa.

Politickou situaci v jihoafrickém regionu lze poměrně dobře sledovat, protože se tomuto tématu věnuje poměrně velké množství publikací ze strany anglicky píšících autorů. Jejich zájem je však orientován především na JAR a Angolu, která byla hlavním předmětem zájmu SSSR v jižní Africe. Tato země společně s Mosambikem získala po své dekolonizaci v roce 1975 prosovětskou orientaci. Angolská vláda se však na rozdíl od Mosambiku držela u moci za podpory stálé přítomnosti kubánských jednotek, a tak se stala hlavním bodem střetu USA a SSSR. Byla jedinou jihoafrickou zemí, jejíž vládu Američané neuznali. Velkou roli v událostech tohoto regionu hrála JAR, která byla nejvyspělejší zemí subsaharské Afriky. Její vláda se snažila i prostřednictvím studené války udržet u moci a podnikala destabilizační útoky na ostatní země jižní Afriky. Za této situace se nejrůznějšími prostředky snažily obě velmoci získat či udržet tamní státy na své straně. Jihoafrický region se ukázal být jedním ze zástupných konfliktů světových velmocí ve třetím světě. Stal se součástí strategie střetů v méně významných oblastech. Pro studenou válku samotnou neměla tato oblast žádný zásadnější význam, ačkoliv kubánské jednotky v Angole měly svůj dopad na vzájemné vztahy USA a SSSR.

Stěžejním tématem této diplomové práce byla americká a sovětská hospodářská pomoc. Data pro pomoc ze strany USA jsou velmi přehledně zpracována na webových stránkách americké rozvojové agentury USAID. Udávají nejen přesné částky, ale také

jména hlavních programů, v jejichž rámci byly poskytnuty. Z toho důvodu lze data k oficiální hospodářské pomoci poskytnuté vládou USA považovat za vypovídající. Naopak autenticita dat pro sovětskou hospodářskou pomoc je nedostatečná. Je znám charakter pomoci Sovětského svazu, její příjemci i programy. Poskytnuté částky však neudávají žádné oficiální zdroje. Musely být proto čerpány z různých publikací, článků a dobových studií, které jsou založeny pouze na odhadech a jim dostupných informacích.

Vláda USA poskytovala zemím jihoafrického regionu mnoho programů. Na starosti je měla především USAID. Angažovaly se tam ale i Mírové sbory či ministerstvo zemědělství. Nejrozsáhlejším programem ve sledovaném období byl v této oblasti Fond hospodářské pomoci. Následován je souhrnem programů věnovaných potravinové pomoci. USA poskytovaly nějaký druh hospodářské pomoci bez výjimky každé nezávislé zemi jižní Afriky. Její nejvyšší a nejstabilnější proud dostávaly Zambie a Zimbabwe. Překvapivě však ve výši hospodářské pomoci stojí na první příčce Mosambik. Ten začal postupně přijímat velké částky americké pomoci poté, co se začal odklánět od Sovětů. Na straně SSSR je situace díky nedostupnosti oficiálních zdrojů komplikovanější. Nicméně charakter jeho hospodářské pomoci jižní Africe v tom lze nalézt. SSSR na rozdíl od USA poskytoval stálou hospodářskou pomoc pouze třem jihoafrickým státům. Platí to však pouze v případě, když opomineme školský stipendijní program, který byl poskytován téměř každé subsaharské zemi. Těmito zeměmi jsou Angola, Mosambik a také Zambie. Největší pozornost v této práci byla věnována prosovětským státům Angole a Mosambiku, neboť tyto země patřily k největším příjemcům sovětské hospodářské pomoci v celé subsaharské Africe. Především pak Angola získala za sledované období její velké množství, které předčí i pomoc USA svému největšímu příjemci Mosambiku.

Vzájemné vztahy velmocí se zeměmi jihoafrického regionu byly komplikované. Obě strany měly své důvody pro vzájemnou spolupráci. SSSR se snažil proniknout do tohoto regionu a podporovat tamní prosovětské režimy. USA zde měl své ekonomické zájmy především v podobě tamních bohatých nerostných zásob. Obě velmoci také viděly strategický význam jihoafrického regionu. Tamní země byly chudé a snažily se získat od velmocí co největší pomoc jak pro povzbuzení ekonomiky, tak na obranu proti JAR. Hospodářská pomoc měla v tomto regionu vedle ekonomického aspektu také silný vliv na politický a sociální vývoj tamních zemí. Přesný dopad přítomnosti velmocí v regionu nelze určit, protože je zde příliš mnoho proměnných. Faktem však je, že za studené války

si procházel jihoafrický region bouřlivým a konfliktním obdobím, a to za velkého přispění USA a SSSR. Nelze s určitostí říct, zda by bez jejich zásahů pokračovaly tamní občanské války po tak dlouhou dobu a bělošské vlády v Rhodesii a v JAR se udržely u moci až do tak pozdních let. S velkou pravděpodobností však opravdu vzájemné rozporuplné vztahy nestabilitu tohoto regionu vyhrotily a přinesly tak spoustu lidských i materiálních ztrát.

Téma hospodářské pomoci jihoafrickým státům je velmi široké a obsáhlé. V této oblasti se angažovaly mnohé západní demokratické (například Velká Británie a Švédsko) i socialistické země (například Československo a Německá demokratická republika). Tato práce se zaměřila na dva hlavní aktéry studené války SSSR a USA a jejich hospodářskou pomoc v rozmezí 15 let. Toto téma je nejen v české, ale i zahraniční literatuře dosti opomíjeno ve prospěch vojenské pomoci a politické situace. Diplomová práce se proto pokusila tuto skutečnost napravit a přiblížit jihoafrický region i z tohoto hlediska. Toto téma by si však jistě zasloužilo další podrobnější zpracování, které rozsah diplomové práce neumožnil.

Seznam použitých zdrojů

Prameny

BARRATT, John: *The Soviet Union and Southern Africa* [online], Braamfontein 1981, dostupné z: <http://dspace.africaportal.org/jspui/bitstream/123456789/30930/1/SAIIA%20THE%20SOVIET%20UNION%20AND%20SOUTHERN%20AFRICA.pdf?>

Handbook of economic statistics, in: *Hathi Trust Digital Library* [online], the National Foreign Assessment Center/the Directorate of Intelligence 1975–1991, dostupné z: <http://catalog.hathitrust.org/Record/000599258>.

KENNAN, George F.: Telegram, George Kennan to George Marshall, in: *Harry S. Truman Library & Museum* [online], [vid. 8. 11. 2014], dostupné z: https://www.trumanlibrary.org/whistlestop/study_collections/coldwar/documents/pdf/6-6.pdf.

Mozambique – Storm, in: *USAID. From the American People* [online], [vid. 28. 3. 2015], dostupné z: http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/pbaab335.pdf.

MUGABE, Robert: Struggle for Southern Africa, in: *Foreign Affairs*, Vol. 66. No. 2 [online], [vid. 21. 2. 2015], zima 1987/1988, dostupné z: <http://www.foreignaffairs.com/articles/42786/robert-g-mugabe/struggle-for-southern-africa>.

Prepared foreign assistance data files, in: *USAID. From the American People* [online], dostupné z: https://eads.usaid.gov/gbk/data/files/us_foreign_assistance.xlsx.

SIBILEV, Victor H. E.: Ambassador's Speeches, in: *Embassy of the Russian Federation in the Republic of Botswana* [online], [vid. 21. 2. 2015], dostupné z: http://www.botswana.mid.ru/sp_e_11.html.

Soviet and Cuban Objectives and Activity in Southern Africa through 1988 [online], DI 1987, dostupné z: <http://media.nara.gov/dc-metro/rg-263/6942952/Box-25-NIE-11-70-85/263-a1-29-Box-25-NIE-11-70-85.pdf>.

Soviet Economic Aid to Sub-Saharan Africa: Politics in Command [online], DI 1986, dostupné z: http://www.foia.cia.gov/sites/default/files/document_conversions/89801/DOC_0000802735.pdf.

Soviet Policies in Southern Africa [online], DI 1985, dostupné z: <http://media.nara.gov/dc-metro/rg-263/6942952/Box-24-NIE-11-70-85/263-a1-29-Box-24-NIE-11-70-85.pdf>.

Tour of South Africa, in: *BBC Archive* [online], [vid. 31. 1. 2015], dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/archive/apartheid/7203.shtml>.

Warsaw Pact Economic Aid Programs in Non-Communist LDCs: Holding Their Own in 1986 [online], DI 1988, dostupné z: http://www.foia.cia.gov/sites/default/files/document_conversions/89801/DOC_0000498651.pdf.

Multimediální záznamy

ACTON, Judith: The US, Britain and Rhodesia, in: *The Spectator* [online], 13. 3. 1976, [vid. 4. 2. 2015], dostupné z: <http://archive.spectator.co.uk/article/13th-march-1976/10/the-us-britain-and-rhodesia>.

Angola. Province of Kwanza Norte: Water of Life, in: *The Washington Post* [online], [vid. 15. 2. 2015], dostupné z: <http://www.washingtonpost.com/wp-adv/specialsales/spotlight/angola/article21.html>.

CIA & Angolan Revolution 1975 Part 1 [online], [vid. 7. 2. 2015], dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=c35COXObeo8>.

CIA & Angolan Revolution 1975 Part 2 [online], [vid. 7. 2. 2015], dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=dW8_cXOG7wI.

Cuba to Pull Its Last Troops Out of Angola 36 Days Ahead of Schedule, in: *Los Angeles Times* [online], [vid. 29. 1. 2015], dostupné z: http://articles.latimes.com/1991-05-24/news/mn-2370_1_cold-war-s-end.

GLENNIE, Jonathan: Development co-operation: aid by any other name, in: *the guardian* [online], [12. 2. 1915], dostupné z: <http://www.theguardian.com/global-development/poverty-matters/2011/jul/27/aid-and-development-coordination>.

Kissinger begins trip to Africa, in: Chicago Tribune [online], [vid. 20. 2. 2015], dostupné z: <http://archives.chicagotribune.com/1976/04/24/page/42/article/kissinger-begins-trip-to-africa>.

LEWIS, Paul: Angola and Namibia Accords Signed, in: *The New York Times* [online], [vid. 29. 1. 2015], dostupné z: <http://www.nytimes.com/1988/12/23/world/angola-and-namibia-accords-signed.html>

NOSSITER, Bernard D.: Moscow vetoes U.N. criticism in plane affair, in: *The New York Times* [online], [vid. 22. 2. 2015], dostupné z: <http://www.nytimes.com/1983/09/13/world/moscow-vetoes-un-criticism-in-plane-affair.html>.

SCIOLINO, Elaine: U.N., 122-19, Asks Troop Pullout in Afghanistan, in: *The New York Times* [online], [vid. 25. 3. 2015], dostupné z: <http://www.nytimes.com/1985/11/14/world/un-122-19-asks-troop-pullout-in-afghanistan.html>.

Sharpeville massacre was turning point in anti-apartheid movement [online], [vid. 31. 1. 2015], dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=n2EvZ8cYcC8>.

SHEPPARD, Nathaniel: U.S. Gives Zimbabwe Aid after 2-year Break, in: *Chicago Tribune* [online], [vid. 22. 2. 2015], dostupné z: http://articles.chicagotribune.com/1988-09-02/news/8801270425_1_zimbabwe-independence-from-white-rule-south-africa.

Sovětsko-angolské prohlášení, in: *Rudé právo* [online], 1976 10/15, [vid. 25. 3. 2015], s. 6.

Širší spolupráce SSSR a Angoly, in: *Rudé právo* [online], 1976 10/9, [vid. 25. 3. 2015], s. 7.

WALTERS, Ron: Legacy of Soweto Uprising, 25 Years Later, in: *Sun Sentinel* [online], [vid. 29. 1. 2015], dostupné z: http://articles.sun-sentinel.com/2001-06-15/news/0106141224_1_soweto-anti-apartheid-struggle-uprising.

Literatura

ADAMIŠIN, A. L. – ALEXANDROV, A. M. a kol.: *Dějiny zahraniční politiky SSSR 1945–1976 II.*, Praha 1981.

ALBRIGHT, David E.: Soviet Economic Development and the Third World, in: *Soviet Studies*, Vol. 43. No. 1, 1991, s. 27–59.

APPIAH, Kwame A. – GATES, Henry L. (ed.): *Encyclopedia of Africa 2*, Oxford 2010.

ARKHANGELSKAYA, A. – SHUBIN, V.: Is Russia Back? Realities of Russian Engagement in Africa, in: *Emerging Powers in Africa*, 2012, s. 19–27.

AZEVEDO, Mario: Mosambique and the West: The Search for Common Ground. 1975–1991, in: *The Journal of Conflict Studies*, Vol 11. No 2, 1991, s. 30–50.

BADIN, M. R. S. – MOROSINI, F.: *The Brazilian Approach to its South-South Trade and Investment Relations: 1 The Case of Angola*, Sao Paulo 2014.

BAINES, G. – VALE, P.: *Beyond the Border War: New Perspectives on Southern Africa's Late Cold War Conflicts*, Pretorie 2008.

BERNAS, Vlastimil: *Diplomová práce. Politicko-geografické aspekty transformace Britského impéria na Společenství národů*, Praha 2013.

BLUM, William: *Killing Hope: US Military and CIA Interventions Since World War II.*, Claremont 2003.

BYRNES, Rita M.: *South Africa: a country study*, Washington 1997.

CLOUGH, Michael: *Free at Last? U. S. Policy Toward Africa and the End of the Cold War*, New York 1992.

COLLELO, Thomas (ed.): *Angola: a country study*, Washington 1991.

CROZIER, Brian: *Vzestup a pád sovětské říše*, Praha 2004.

DALE, Richard: The politics of Namibian Immobilism: Conflict, Diplomacy and Guerilla Warfare in Southern Africa, in: *The Journal of Conflict Studies*, Vol. 6. No. 3, 1986, s. 26–38.

DANIEL, John: The Impact of the Cold War and the Fall of the Berlin Wall on Southern Africa, in: *20 Years after the Fall of the Berlin Wall*, Singapur 2009, s. 137–146.

DONALDSON, Robert H.: *The Soviet Union and the Third World: Successes and Failures*, Londýn 1980.

DOUGHERTY, Edward: ZIMCORD Conference Documentation, in: *Issue: A Journal of Opinion*, Vol. 11. No. 3/4, 1981, s. 51–53.

EBIZGUIDES: *Angola*, Madrid 2008.

FITUNI, Leonid L.: The Collapse of the Socialist State: Angola and the Soviet Union, in: *Collapsed States: The Disintegration and Restoration of Legitimate Authority*, Bouldre 1995, s. 143–156.

GADDIS, John Lewis: *Studená válka*, Praha 2006.

GALES, Robert R.: Soviet Foreign Assistance: A Glimpse of its Structure and Species, in: *U.S. Air Force Law Review*, Vol. XV. No 1, Washington 1973, s. 82–90.

GASTROW, Shelagh (ed.): *Who's Who in South African Politics*, Londýn 1993.

GINSBURGS, G. – SLUSSER, R. M. (ed.): *A Calendar of Soviet Treaties: 1958–1973*, Alphen aan den Rijn 1981.

GINSBURGS, George: *A Calendar of Soviet Treaties: 1974–1980*, Dordrecht 1987.

GLEIJESES, Piero: *Visions of Freedom: Havana, Washington, Pretoria & the Struggle for Southern Africa, 1976–1991*, Chapel Hill 2013.

GRAHAM, Matthew: Cold War in Southern Africa, in: *Africa Spectrum*, Vol 45. No 1, 2010, s. 131–139.

HALAXA, P. – NĚMEČKOVÁ, T.: Mezinárodní rozvojová pomoc a spolupráce, in: *Rozvojová ekonomika*, Praha 2009.

HIPP, Shandrá D.: *Constructive Engagement: Ronald Reagan's Problematic Policy of Appeasement with South Africa*, Washington 2012.

HUFBAUER, G. C. a kol.: Economic Sanctions Reconsidered: History and Current Policy 1, Washington 1990.

HULEC, O. – OLŠA, J. jr.: *Dějiny Zimbabwe, Zambie a Malawi*, Praha 2008.

HULEC, Otakar: *Dějiny Jižní Afriky*, Praha 1997.

ILCAN, S. – LACEY, A.: *Governing the Poor. Exercises of Poverty Reduction, Practices of Global Aid*, Montreal 2011.

Introduction: White power, Black Nationalism and the Cold War in Southern Africa, in: *Cold War History*, Vol 7. No 2, Oxfordshire 2007, s. 165–168.

JAMES, W. Martin: *A Political History of the Civil War in Angola: 1974–1990*, New Jersey 1992.

JELÍNEK, Petr: *Disertační práce. Transformace státu v postkoloniálním Mosambiku*, Praha 2008.

- KANET, E. Roger: *Four Decades of Soviet Economic Assistance: Superpower Economic Competition in the Developing World*, Champaign 2010.
- KANTOVÁ, Jitka: *Bakalářská práce. JAR a její mocenské postavení v rámci regionu*, Plzeň 2012.
- KISSINGER, Henry: *Roky obnovy*, Brno 2002.
- KLÍMA, Jan: *Dějiny Angoly*, Praha 2008.
- KLÍMA, Jan: *Mosambik*, Praha 2007.
- LACINA, Karel a kol.: *Subsaharská Afrika po druhé světové válce II.*, Praha 1980.
- LANCASTER, Carol: *Aid to Africa: So Much to Do, So Little Done*, Chicago 1999.
- LEICHTOVÁ, M. – PIKNEROVÁ, L.: *Rozvojová spolupráce východního bloku v době studené války*, Praha 2013.
- LEISTNER, G. M. E.: Southern Africa: Conflict or Cooperation, in: *The Journal of Conflict Studies*, Vol 3. No 4, 1983, s. 20–36.
- LELLÁK, Jan: *Bakalářská práce. Britská politika vůči Jihoafrické republice v období vlády Margaret Thatcherové (1979–1990)*, Praha 2012.
- LEWIS, Stephen R.: Botswana: Diamonds, Drought, Development, and Democracy, in: *CSIS Africa Notes*, No. 47, 1985.
- MAIPOSE, G. a kol.: Effective Aid Management. The Case of Botswana, in: *Foreign Aid in Africa: Learning from Country Experiences*, Motala 1997, s. 16–35.
- MORLEY, Morris H. (ed.): *Crisis and Confrontation: Ronald Reagan's Foreign Policy*, New Jersey 1988.
- NÁLEVKA, Vladimír: *Čas soumraku. Rozpad koloniálních impérií po druhé světové válce*, Praha 2004.
- NÁLEVKA, Vladimír: *Studená válka*, Praha 2003.
- NÁLEVKA, Vladimír: *Světová politika ve 20. století*, Praha 2000.
- ONSLOW, Sue: *Cold War in Southern Africa. White power, black liberation*, New York 2009.
- PAPP, Daniel S.: Soviet Unconventional Conflict Policies and Strategies in the Third World, in: *The Journal of Conflict Studies*, Vol. 8. No. 4, 1998. s. 26–59.
- PIKNEROVÁ, Linda: *Botswana*, Praha 2009.
- PIKNEROVÁ, Linda: *Svazijsko*, Praha 2013.
- PLECHANOVÁ, Běla – FIDLER, Jiří: *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1941–1995*, Praha 1997.

- REZEK, R. a kol.: *Ročenka Svět 1976*, Praha 1978.
- ROBINSON, David A.: *Thesis. Curse on the Land: A History of the Mozambican Civil War*, Perth 2006.
- RUBINSTEIN, Alvin Z.: *Moscow's Third World Strategy*, New Jersey 1990.
- SHUBIN, Vladimir: *The Hot 'Cold War'. The USSR in Southern Africa*, Londýn 2008.
- SCHWARTZ, Richard: *Coming to Terms: Zimbabwe in the International Arena*, Londýn 2001.
- SOMERVILLE, Keith: U.S.S.R. and Southern Africa since 1976, in: *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 22 No 1, 1984, s. 73–108.
- SRINIVAS, Chirumamilla: *U.S. Intervention in Sub-Saharan Africa since the Seventies: Case Studies of Angola and Ethiopia*, Hyderabad 1999.
- THACKERAY, Frank W. – FINDLING, John E.: *Events that formed the modern World. Volume 5: From 1900 through the war on terror*, Santa Barbara 2012.
- VAN WYK, Anna-Mart: „*Apartheid's Bomb and Regional Liberation: Cold War Perspectives*“, Lisabon 2009.
- VANNEMAN, Peter: *Soviet Strategy in Southern Africa: Gorbachev's Pragmatic Approach*, Stanford 1990.
- VYCHODIL, F. a kol.: *Ročenka Svět 1979*, Praha 1981.
- VYCHODIL, F. a kol.: *Ročenka Svět 1982*, Praha 1984.
- VYCHODIL, F. a kol.: *Ročenka Svět 1984*, Praha 1986.
- VYCHODIL, F. a kol.: *Ročenka Svět 1985*, Praha 1987.
- WALTERS, R. S.: *American and Soviet Aid: A Comparative Analysis*, Pittsburg 1970.
- WATERS, R. A.: *Historical Dictionary of United States-Africa Relations*, Lanham 2009.
- WEISSMAN, Stephen R.: CIA Covert Action in Zaire and Angola: Patterns and Consequences, in: *Political Science Quarterly*, Vol. 94. No. 2, 1979, s. 263–286.
- ZAKI, Laidi: *The Superpowers and Africa: The Constraints of a Rivalry 1960–1990*, Londýn 1990.
- ZÍDEK, Petr – SIEBER, Karel: *Československo a subsaharská Afrika v letech 1948–1989*, Praha 2007.
- ZÍDEK, Petr: *Československo a francouzská Afrika 1948–68*, Praha 2006.
- ZIMÁK, Alexander: *Jihoafriická republika*, Praha 2003.

Internetové zdroje

1960: Macmillan speaks of 'wind of change' in Africa, in: *BBC. On This Day* [online], [vid. 31. 1. 2015], dostupné z: http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/february/3/newsid_2714000/2714525.stm.

A Brief History of the African National Congress, in: *African National Congress* [online], [vid. 19. 1. 2015], dostupné z: <http://www.anc.org.za/show.php?id=206>.

AID, Christian: Rozvojová pomoc během studené války, in: *Rozvojovka* [online], [vid. 12. 2. 2015], dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/analyzy/35-rozvojova-pomoc-behem-studene-valky.htm>.

Angolan President officially opens Capanda, in: *Odebrecht* [online], [vid. 15. 2. 2015], dostupné z: <http://www.odebrechtonline.com.br/complementos/00701-00800/785/>.

BERVOETS, Jeremy: The Soviet Union in Angola. Soviet and African Perspectives on the Failed Socialist Transformation, in: *the School of Russian and Asian Studies* [online], [vid. 28. 2. 2015], dostupné z: http://www.sras.org/the_soviet_union_in_angola.

Bureau of African Affairs, in: *AllGov* [online], [vid. 15. 2. 2015], dostupné z: <http://www.allgov.com/departments/department-of-state/bureau-of-african-affairs?agencyid=7198>.

Bureau of Near Eastern Affairs, in: *U.S. Department of State* [online], [vid. 8. 12. 2014], dostupné z: <http://www.state.gov/p/nea/#>.

Cordon sanitaire, in: *Dictionary.com* [online], [vid. 19. 1. 2015], dostupné z: <http://dictionary.reference.com/browse/cordon+sanitaire>.

Countries Southern Africa, in: *ImagesDetails.com* [online], [vid. 22. 4. 2015], dostupné z: <http://imagesdetails.com/i/countries-southern-africa/20>.

Economic Support Fund, in: *Security Assistance Monitor* [online], [vid. 21. 2. 2015], dostupné z: <http://securityassistance.org/content/economic-support-fund>.

Food for Peace, in: *US Food Aid and Security* [online], [vid. 21. 2. 2015], dostupné z: <http://foodaid.org/food-aid-programs/food-for-peace/>.

Fundamental of Low Intensity Conflict, in: *Global Security* [online], [vid. 29. 1. 2015], dostupné z: <http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/100-20/10020ch1.htm>.

Geographical region and composition, in: *UN* [online], [vid. 8. 12. 2014], dostupné z: <http://millenniumindicators.un.org/unsd/methods/m49/m49regin.htm>.

A Guide to the United States' History of Recognition, Diplomatic, and Consular Relations, by Country, since 1776: Mosambique, in: *U.S. Department of State. Office of Historian* [online], [vid. 20. 2. 2015], dostupné z: <https://history.state.gov/countries/mozambique>.

History and Evolution of Non-Aligned Movement, in: *Ministry of External Affairs* [online], [vid. 9. 1. 2015], dostupné z: <http://mea.gov.in/in-focus-article.htm?20349/History+and+Evolution+of+NonAligned+Movement>.

History and Treaty, in: *Southern African Development Community* [online], [vid. 27. 12. 2015], dostupné z: <http://www.sadc.int/about-sadc/overview/history-and-treaty/>.

History of Malawi, in: *History World* [online], [vid. 26. 3. 2015], dostupné z: <http://www.historyworld.net/wrldhis/PlainTextHistories.asp?historyid=ad48>.

History of USAID Assistance to Mozambique, in: *USAID. From the American People* [online], [vid. 27. 2. 2015], dostupné z: <http://www.usaid.gov/mozambique/history>.

HORMEKU, Tetteh: US intervention in Africa: Through Angolan eyes [online], [vid. 20. 2. 2015], dostupné z: <https://www.mail-archive.com/ugandanet@kym.net/msg10131.html>.

Military aid, in: *Stockholm International Peace Research Institute* [online], [vid. 11. 2. 2015], dostupné z: http://armstrade.sipri.org/armstrade/page/trade_register.php.

Impact of the Collapse of the USSR on South Africa in 1989, in: *South African History Online* [online], [vid. 2. 1. 2015], dostupné z: <http://www.sahistory.org.za/article/impact-collapse-ussr-south-africa-grade-12>.

Independence of Zimbabwe – Fact sheet 263, in: *National Archives of Australia* [online], [vid. 21. 2. 2015], dostupné z: <http://www.naa.gov.au/collection/fact-sheets/fs263.aspx>.

Korean Airlines flight shot down by Soviet Union, in: *History* [online], [vid. 22. 2. 2015], dostupné z: <http://www.history.com/this-day-in-history/korean-airlines-flight-shot-down-by-soviet-union>.

LÁNÍK, Jaroslav: Telegram, který změnil svět, in: *Vojenský historický ústav* [online], [vid. 8. 11. 2014], dostupné z: <http://www.vhu.cz/telegram-ktery-zmenil-svet/>.

Lesotho: History, in: *The Commonwealth* [online], [vid. 25. 3. 2015], dostupné z: <http://thecommonwealth.org/our-member-countries/lesotho/history>.

Liberation Struggle in South Africa, in: *South African History Online* [online], [vid. 12. 1. 2015], dostupné z: <http://www.sahistory.org.za/liberation-struggle-south-africa/constructing-union-south-africa-negotiations-and-contestations-1902>.

Life Timeline of Jacob Zuma, in: *South African History Online* [online], [vid. 21. 3. 2015], dostupné z: <http://www.sahistory.org.za/topic/life-timeline-jacob-zuma>.

Machel Concerned at New SA-backed Terror Campaign as Innocent People are Maimed, in: *Mozambique History Net* [online], [vid. 27. 3. 2015], dostupné z: http://www.mozambiquehistory.net/history/conflict/81/04-06/19810600_machel_concerned.pdf.

Malawi profile, in: *BBC News* [online], [vid. 26. 3. 2015], dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-africa-13881367>.

Malawi. History, in: *USAID. From the American People* [online], [vid. 21. 3. 2015], dostupné z: <http://www.usaid.gov/malawi/history>.

Mission to South Africa, in: *Frontlines* [online], [25. 3. 2015], dostupné z: <http://www.usaid.gov/news-information/frontlines/50-years-and-food-security/mission-south-africa>.

Mozambique (11/04/11), in: *U.S. Department of State. Diplomacy in Action* [online], [vid. 27. 2. 2015], dostupné z: <http://www.state.gov/outofdate/bgn/mozambique/191089.htm>.

Mozambique: Constitution and politics, in: *The Commonwealth* [online], [vid. 1. 3. 2015], dostupné z: <http://thecommonwealth.org/our-member-countries/mozambique/constitution-politics>.

Namibia. Education, in: *USAID. From the American People* [online], [vid. 28. 3. 2015], dostupné z: <http://www.usaid.gov/namibia/education>.

Offices of CIA. History, in: *CIA* [online], [vid. 1. 4. 2015], dostupné z: <https://www.cia.gov/offices-of-cia/intelligence-analysis/history.html>.

Official Development Assistance, in: *OECD iLibrary* [online], [vid. 15. 2. 2015], dostupné z: <http://www.oecd-ilibrary.org/sites/factbook-2010-en/10/04/03/index.html?contentType=%2Fns%2FstatisticalPublication%2C%2Fns%2Fchapter&itemId=%2Fcontent%2Fchapter%2Ffactbook-2010-82-en&mimeType=text%2Fhtml&containerItemId=%2Fcontent%2Fserial%2F18147364&accessItemIds=>.

Organization of African Unity, in: *archive.today* [online], [vid. 31. 1. 2015], dostupné z: <http://archive.today/sYXnI>.

PASCOE, William W.: Moscow's Strategy in Southern Africa: A country by Country Review, in: *The Heritage Foundation* [online], [vid. 20. 2. 2015], dostupné z: <http://www.heritage.org/research/reports/1986/07/moscows-strategy-in-southern-africa-a-country-by-country-review>.

PAVIGNANI, E. – COLOMBO, A.: *Providing health services in countries disrupted by civil wars* [online], [vid. 21. 2. 2015], 2005, dostupné z: http://www.who.int/hac/techguidance/hbp/Providing_services_main/en/index3.html.

Peace Corps, in: *Security Assistance Monitor* [online], [vid. 22. 2. 2015], dostupné z: <http://securityassistance.org/content/peace-corps>.

People in Partnership, in: *Essential Publishing* [online], [vid. 11. 3. 2015], 2010, dostupné z: <http://www.essentialmag.co.za/index.php?pg=art&bk=188&sq=3592>.

Program Description, in: *U.S. Foreign Military Assistance* [online], [vid. 21. 2. 2015], dostupné z: <http://fas.org/asmp/profiles/aid/aidindex.htm#Greenbook>.

Russian-Namibian Relations, in: *The Embassy of the Russian Federation in the Republic of Namibia* [online], [vid. 13. 12. 2014], dostupné z: http://www.rusemwhk.mid.ru/otnosh_eng.html.

South African Defence Force (SADF), in: *South African History Online* [online], [vid. 29. 1. 2015], dostupné z: <http://www.sahistory.org.za/topic/south-african-defence-force-sadf>.

South West Africa People's Organisation (SWAPO), in: *South African History Online* [online], [vid. 19. 1. 2015], dostupné z: <http://www.sahistory.org.za/topic/south-west-africa-peoples-organisation-swapo>.

Southern Africa, in: *African development bank group* [online], [vid. 8. 12. 2014], Dostupné z: <http://www.afdb.org/en/countries/southern-africa/>.

Southern African Development Community [online], [8. 12. 2014], dostupné z: <http://www.sadc.int/member-states>.

SPENCE, J. E.: Southern Africa in the Cold War, in: *History Today* [online], Vol 49. No 2, 1999, [vid. 20. 11. 2014], dostupné z: <http://www.historytoday.com/jespence/southern-africa-cold-war>.

Swaziland, in: *South African History Online* [online], [vid. 19. 1. 2015], dostupné z: <http://www.sahistory.org.za/places/swaziland>.

Swaziland: Demise of Democracy and the consolidation of autocracy (1968–1986), in: *EISA* [online], [vid. 28. 3. 2015], dostupné z: <http://www.content.eisa.org.za/old-page/swaziland-demise-democracy-and-consolidation-autocracy-1968-1986>.

ŠERÝ, Miloslav: *Regionální geografie Afriky* [online], [vid. 8. 12. 2014], dostupné z: <http://distgeo.upol.cz/uploads/vyuka/skripta-sery.pdf>.

The Cold War comes to Africa, as Guinea gains its independence, in: *History* [online], [vid. 8. 11. 2014], dostupné z: <http://www.history.com/this-day-in-history/the-cold-war-comes-to-africa-as-guinea-gains-its-independence>.

The Struggle for Freedom and Democracy in South Africa, in: *Department: Defence Republic of South Africa* [online], [vid. 29. 1. 2015], dostupné z: http://www.army.mil.za/aboutus/army_history_struggle.htm.

The Struggle for power relies on investment, in: *World Report* [online], [vid. 15. 2. 2015], dostupné z: <http://www.worldreport-ind.com/angola/energy.htm>.

U. S. Relations With Angola, in: *U. S. Department of State* [online], [vid. 20. 2. 2015], dostupné z: <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/6619.htm>.

U.S. Overseas Loans and Grants, in: *USAID. From the American People* [online], [vid. 22. 2. 2015], s. IV., dostupné z: http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNADT555.pdf.

U.S. Relations with Botswana, in: *U.S. Department of State. Diplomacy in Action* [online], [vid. 11. 3. 2015], dostupné z: <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/1830.htm>.

U.S. Relations with Lesotho, in: *U.S. Department of State. Diplomacy in Action* [online], [vid. 25. 3. 2015], dostupné z: <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/2831.htm>.

U.S. Relations with Zambia, in: *U.S. Department of State* [online], [vid. 29. 3. 2015], dostupné z: <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/2359.htm>.

U.S. Relations with Zimbabwe, in: *U.S. Department of State. Diplomacy in Action* [online], [vid. 21. 2. 2015], dostupné z: <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/5479.htm>.

USAID and PL-480, 1961-1969, in: *U.S. Department of State. Office of the Historian* [online], [vid. 20. 2. 2015], dostupné z: <https://history.state.gov/milestones/1961-1968/pl-480>.

USAID History, in: *USAID. From the American People* [online], [vid. 20. 2. 2015], dostupné z: <http://www.usaid.gov/who-we-are/usaaid-history>.

What is the Greenbook?, in: *USAID. From the American people* [online], [1. 4. 2015], dostupné z: <https://eads.usaid.gov/gbk/about/notes.cfm>.

WILLIAMS, Victoria: Foreign Aid, in: *Encyclopedia Britannica* [online], [vid. 12. 2. 2015], dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/213344/foreign-aid>.

Zambia. History, in: *USAID. From the American People* [online], [vid. 15. 3. 2015], dostupné z: <http://www.usaid.gov/zambia/history>.

Seznam příloh

Příloha A – Souhrn hospodářské pomoci od USA – Angola
(vytvořeno z: Prepared foreign assistance data files)

Příloha B – Souhrn hospodářské pomoci od USA – Botswana
(vytvořeno z: Prepared foreign assistance data files)

Příloha C – Souhrn hospodářské pomoci od USA – JAR
(vytvořeno z: Prepared foreign assistance data files)

Příloha D – Souhrn hospodářské pomoci od USA – Lesotho
(vytvořeno z: Prepared foreign assistance data files)

Příloha E – Souhrn hospodářské pomoci od USA – Malawi
(vytvořeno z: Prepared foreign assistance data files)

Příloha F – Souhrn hospodářské pomoci od USA – Mosambik
(vytvořeno z: Prepared foreign assistance data files)

Příloha G – Souhrn hospodářské pomoci od USA – Namibie
(vytvořeno z: Prepared foreign assistance data files)

Příloha H – Souhrn hospodářské pomoci od USA – Svazijsko
(vytvořeno z: Prepared foreign assistance data files)

Příloha I – Souhrn hospodářské pomoci od USA – Zambie
(vytvořeno z: Prepared foreign assistance data files)

Příloha J – Souhrn hospodářské pomoci od USA – Zimbabwe
(vytvořeno z: Prepared foreign assistance data files)

Příloha K – Souhrn celkových částek poskytnutých od USA podle účelu
(vytvořeno z: Prepared foreign assistance data files)

Příloha L – Souhrn celkových částek poskytnutých od USA podle států
(vytvořeno z: Prepared foreign assistance data files)

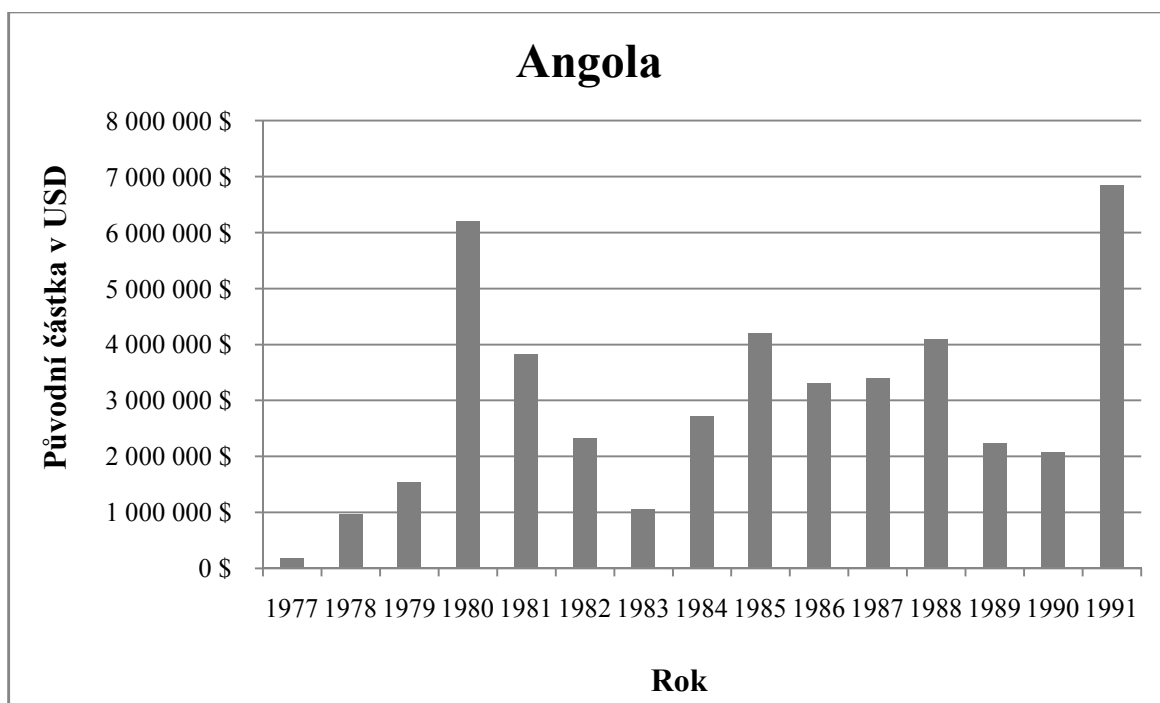
Příloha M – Souhrn celkových částek poskytnutých od USA podle roků
(vytvořeno z: Prepared foreign assistance data files)

Příloha N – Odhad hospodářské pomoci poskytnuté od SSSR
(sestaveno z: především jednotlivá vydání Handbook of economic statistics z let 1975 až 1991; dále studie CIA: Soviet and Cuban Objectives and Activity in Southern Africa through 1988, Soviet Economic Aid to Sub-Saharan Africa: Politics in Command, Soviet Policies in Southern Africa, Warsaw Pact Economic Aid Programs in Non-Communist LDCs: Holding Their Own in 1986; a také: ALBRIGHT: *Soviet Economic Development and the Third World*, s. 38–51.)

Příloha O – Mapa jihoafrického regionu
(převzato z: Countries Southern Africa)

Příloha A – Souhrn hospodářské pomoci od USA – Angola

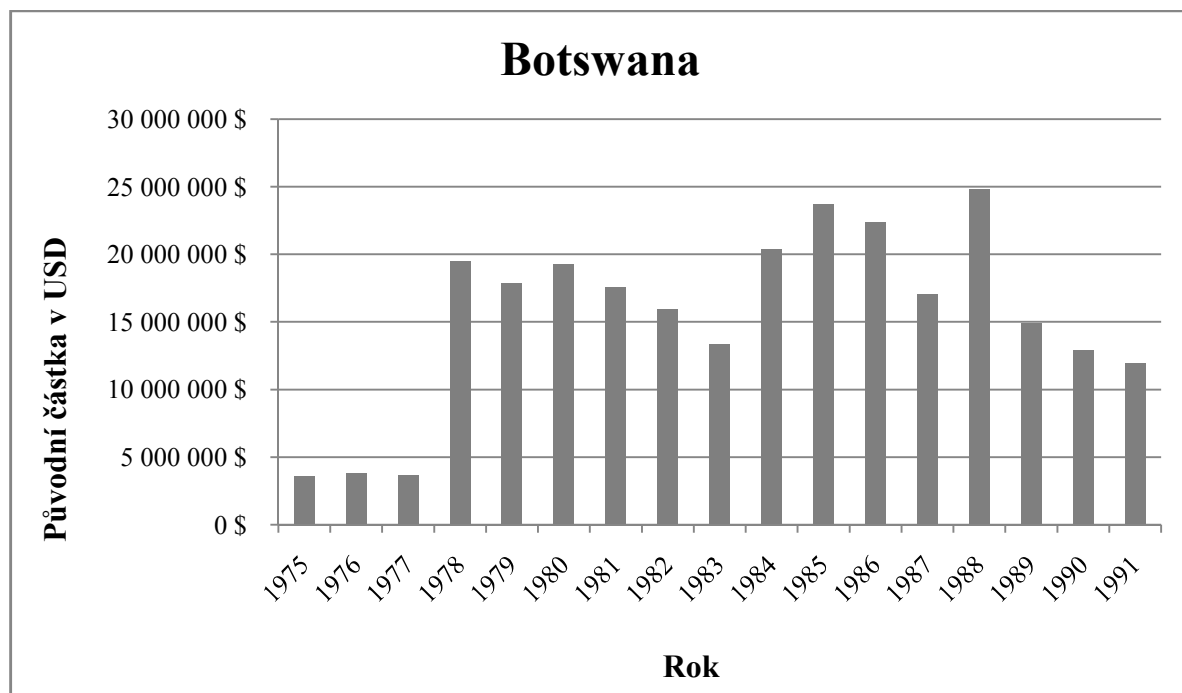
Angola			
Rok	Účel finanční pomoci	Původní částka	Hodnota v roce 2011
1977	Title II	\$ 188 000	\$ 580 481
1978	Title II	\$ 967 000	\$ 2 797 203
1979	Title II	\$ 1 543 000	\$ 4 130 350
1980	Title II	\$ 6 200 000	\$ 15 250 605
1981	Title II	\$ 3 830 000	\$ 8 576 240
1982	Title II	\$ 2 328 000	\$ 4 879 158
1983	Title II	\$ 1 060 000	\$ 2 128 080
1984	Title II	\$ 2 726 000	\$ 5 277 128
1985	Title II	\$ 4 212 000	\$ 7 897 841
1986	Title II	\$ 3 315 000	\$ 6 075 316
1987	Title II	\$ 3 397 000	\$ 6 063 530
1988	Title II	\$ 4 096 000	\$ 7 084 246
1989	Title II	\$ 2 232 000	\$ 3 716 152
1990	Title II	\$ 2 075 000	\$ 3 332 192
1991	Title II	\$ 6 847 000	\$ 10 593 196
Celková částka (za roky 1975–1991)		\$ 45 016 000	\$ 88 381 718



Příloha B – Souhrn hospodářské pomoci od USA – Botswana

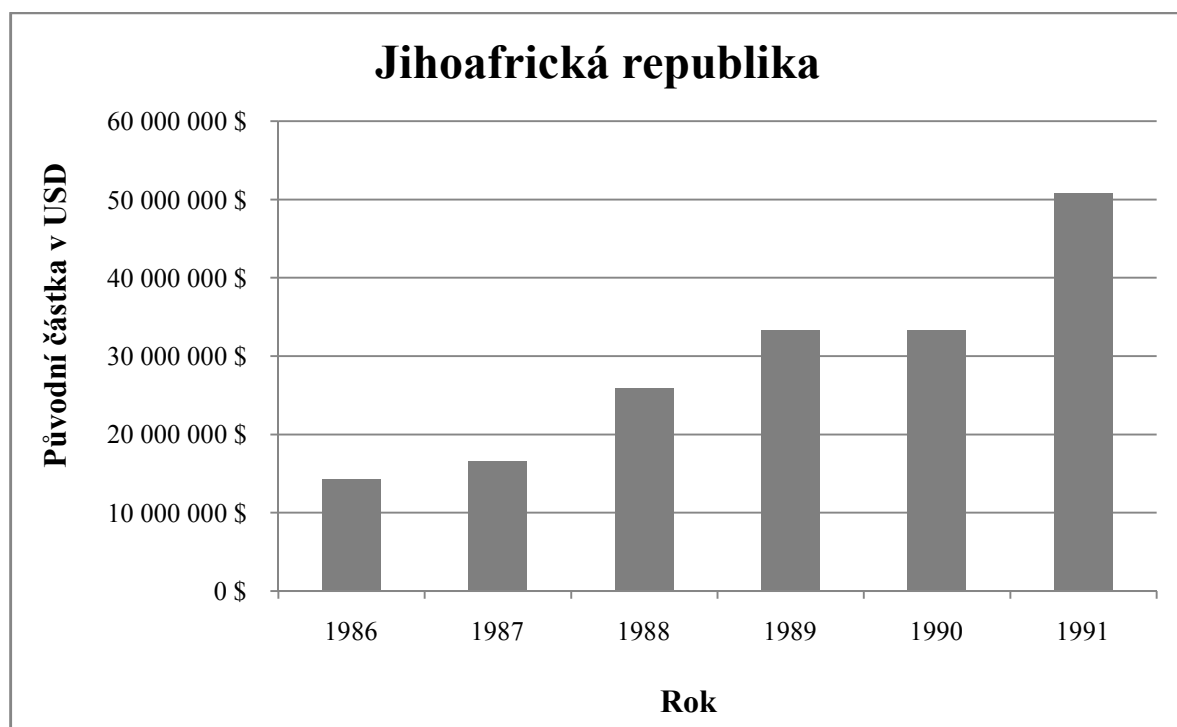
Botswana			
Rok	Účel finanční pomoci	Původní částka	Hodnota v roce 2011
1975	Fond hospodářské podpory	\$ 1 000	\$ 3 557
1975	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 1 000 000	\$ 3 556 783
1975	Mírové sbory	\$ 2 600 000	\$ 9 247 637
1976	Title II	\$ 1 000	\$ 3 318
1976	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 1 200 000	\$ 3 982 131
1976	Mírové sbory	\$ 2 600 000	\$ 8 627 950
1977	Title II	\$ 1 194 000	\$ 3 686 670
1977	Mírové sbory	\$ 2 461 000	\$ 7 598 739
1978	Title II	\$ 15 190 000	\$ 43 939 521
1978	Mírové sbory	\$ 1 244 000	\$ 3 598 470
1978	Title II	\$ 3 022 000	\$ 8 741 622
1979	Fond hospodářské podpory	\$ 11 100 000	\$ 29 712 821
1979	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 2 928 000	\$ 7 837 760
1979	Mírové sbory	\$ 1 290 000	\$ 3 453 112
1979	Title II	\$ 2 551 000	\$ 6 828 595
1980	Fond hospodářské podpory	\$ 13 000 000	\$ 31 977 075
1980	Mírové sbory	\$ 1 156 000	\$ 2 843 500
1980	Title II	\$ 5 143 000	\$ 12 650 623
1981	Fond hospodářské podpory	\$ 10 860 000	\$ 24 318 006
1981	Mírové sbory	\$ 1 315 000	\$ 2 944 584
1981	Title II	\$ 5 361 000	\$ 12 004 496
1982	Fond hospodářské podpory	\$ 10 984 000	\$ 23 020 906
1982	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 420 000	\$ 880 260
1982	Mírové sbory	\$ 1 512 000	\$ 3 168 938
1982	Title II	\$ 3 011 000	\$ 6 310 629
1983	Fond hospodářské podpory	\$ 10 000 000	\$ 20 076 230
1983	Mírové sbory	\$ 1 542 000	\$ 3 095 755
1983	Title II	\$ 1 796 000	\$ 3 605 691
1984	Fond hospodářské podpory	\$ 800 000	\$ 1 548 680
1984	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 10 000 000	\$ 19 358 503
1984	Mírové sbory	\$ 1 512 000	\$ 2 927 006
1984	Title II	\$ 8 047 000	\$ 15 577 788
1985	Fond hospodářské podpory	\$ 10 100 000	\$ 18 938 317
1985	Mírové sbory	\$ 1 940 000	\$ 3 637 657
1985	Title II	\$ 11 681 000	\$ 21 902 820
1986	Fond hospodářské podpory	\$ 10 669 000	\$ 19 552 803
1986	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 2 995 000	\$ 5 488 860
1986	Mírové sbory	\$ 2 800 000	\$ 5 131 488
1986	Title II	\$ 5 939 000	\$ 10 884 253
1987	Fond hospodářské podpory	\$ 5 822 000	\$ 10 392 073
1987	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 60 000	\$ 107 098
1987	Mírové sbory	\$ 3 328 000	\$ 5 940 367
1987	Title II	\$ 7 824 000	\$ 13 965 575
1988	Fond hospodářské podpory	\$ 583 000	\$ 1 008 329
1988	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 12 062 000	\$ 20 861 859
1988	Mírové sbory	\$ 3 727 000	\$ 6 446 041
1988	Title II	\$ 8 442 000	\$ 14 600 880

Botswana			
Rok	Účel finanční pomoci	Původní částka	Hodnota v roce 2011
1989	Ostatní aktivní grantové programy	\$ 120 000	\$ 199 793
1989	Ostatní programy potravinové pomoci	\$ 856 000	\$ 1 425 191
1989	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 8 761 000	\$ 14 586 561
1989	Mírové sbory	\$ 3 861 000	\$ 6 428 343
1989	Title II	\$ 1 309 000	\$ 2 179 410
1990	Fond hospodářské podpory	\$ 769 000	\$ 1 234 919
1990	Ostatní aktivní grantové programy	\$ 275 000	\$ 441 616
1990	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 8 280 000	\$ 13 296 652
1990	Mírové sbory	\$ 3 224 000	\$ 5 177 344
1990	Title II	\$ 364 000	\$ 584 539
1991	Ostatní aktivní grantové programy	\$ 321 000	\$ 496 629
1991	Ostatní státní pomoc	\$ 160 900	\$ 248 933
1991	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 7 917 000	\$ 12 248 624
1991	Mírové sbory	\$ 3 502 000	\$ 5 418 048
Celková částka (za roky 1975–1991)		\$ 262 532 900	\$ 549 952 378



Příloha C – Souhrn hospodářské pomoci od USA – JAR

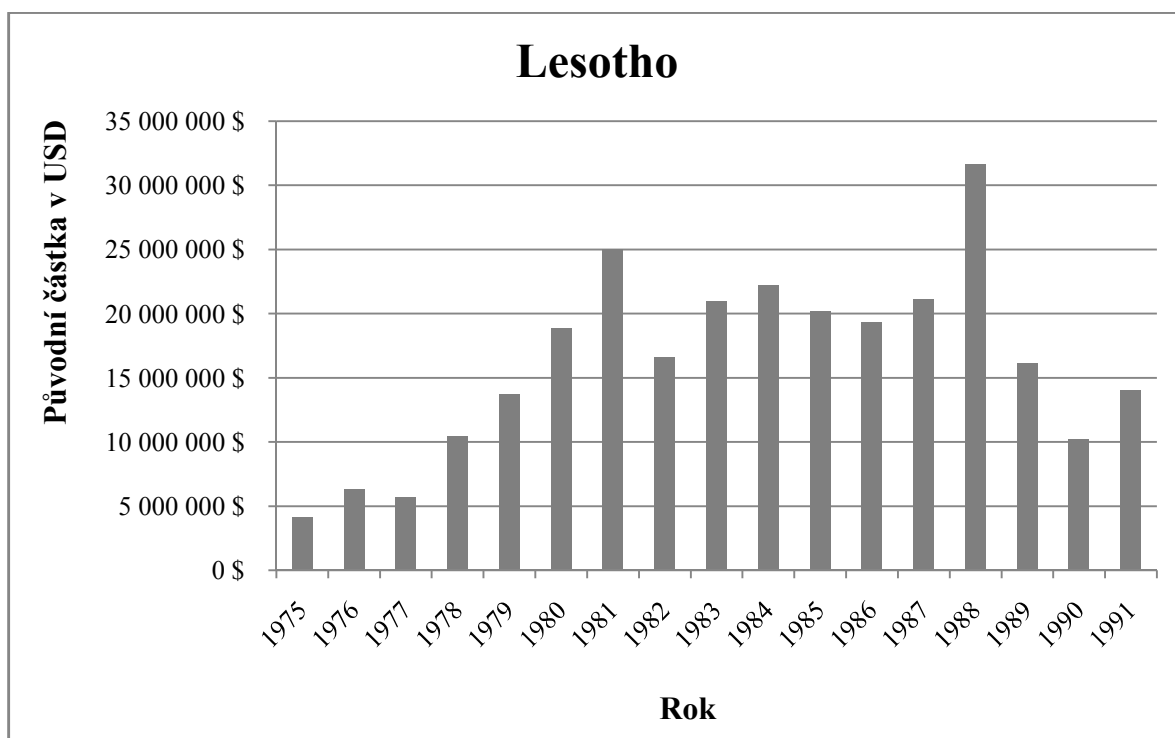
Jihoafrická republika			
Rok	Účel finanční pomoci	Původní částka	Hodnota v roce 2011
1986	Fond hospodářské podpory	\$ 13 750 000	\$ 25 199 272
1986	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 550 000	\$ 1 007 971
1987	Fond hospodářské podpory	\$ 9 242 000	\$ 16 496 657
1987	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 7 351 000	\$ 13 121 286
1988	Fond hospodářské podpory	\$ 3 400 000	\$ 5 880 478
1988	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 22 417 000	\$ 38 771 373
1989	Fond hospodářské podpory	\$ 13 300 000	\$ 22 143 736
1989	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 19 990 000	\$ 33 282 201
1990	Fond hospodářské podpory	\$ 9 957 000	\$ 15 989 706
1990	Ostatní státní pomoc	\$ 315 500	\$ 506 654
1990	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 22 966 000	\$ 36 880 544
1991	Fond hospodářské podpory	\$ 10 000 000	\$ 15 471 295
1991	Ostatní aktivní grantové programy	\$ 3 000	\$ 4 641
1991	Ostatní státní pomoc	\$ 777 928	\$ 1 203 555
1991	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 40 014 000	\$ 61 906 840
Celková částka (za roky 1975–1991)		\$ 174 033 428	\$ 287 866 209



Příloha D – Souhrn hospodářské pomoci od USA – Lesotho

Lesotho			
Rok	Účel finanční pomoci	Původní částka	Hodnota v roce 2011
1975	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 100 000	\$ 355 678
1975	Mírové sbory	\$ 400 000	\$ 1 422 713
1975	Title II	\$ 3 600 000	\$ 12 804 420
1976	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 100 000	\$ 331 844
1976	Mírové sbory	\$ 500 000	\$ 1 659 221
1976	Title II	\$ 5 700 000	\$ 18 915 120
1977	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 187 000	\$ 577 393
1977	Mírové sbory	\$ 1 137 000	\$ 3 510 673
1977	Title II	\$ 4 359 000	\$ 13 459 124
1978	Fond hospodářské podpory	\$ 5 479 000	\$ 15 848 890
1978	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 10 000	\$ 28 927
1978	Mírové sbory	\$ 1 252 000	\$ 3 621 612
1978	Title II	\$ 3 684 000	\$ 10 656 563
1979	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 6 765 000	\$ 18 108 760
1979	Mírové sbory	\$ 1 447 000	\$ 3 873 374
1979	Title II	\$ 5 486 000	\$ 14 685 093
1980	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 9 816 000	\$ 24 145 151
1980	Mírové sbory	\$ 1 321 000	\$ 3 249 363
1980	Title II	\$ 7 735 000	\$ 19 026 360
1981	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 10 517 000	\$ 23 549 951
1981	Mírové sbory	\$ 1 325 000	\$ 2 966 976
1981	Title II	\$ 13 149 000	\$ 29 443 597
1982	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 10 215 000	\$ 21 409 192
1982	Mírové sbory	\$ 1 284 000	\$ 2 691 082
1982	Title II	\$ 5 138 000	\$ 10 768 519
1983	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 12 281 000	\$ 24 655 618
1983	Mírové sbory	\$ 1 412 000	\$ 2 834 764
1983	Title II	\$ 7 255 000	\$ 14 565 305
1984	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 10 014 000	\$ 19 385 605
1984	Mírové sbory	\$ 1 508 000	\$ 2 919 262
1984	Title II	\$ 10 740 000	\$ 20 791 032
1985	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 10 808 000	\$ 20 265 874
1985	Mírové sbory	\$ 1 404 000	\$ 2 632 614
1985	Title II	\$ 7 982 000	\$ 14 966 896
1986	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 10 017 000	\$ 18 357 899
1986	Mírové sbory	\$ 1 470 000	\$ 2 694 031
1986	Title II	\$ 7 818 000	\$ 14 327 848
1987	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 12 609 000	\$ 22 506 638
1987	Mírové sbory	\$ 1 701 000	\$ 3 036 227
1987	Title II	\$ 6 808 000	\$ 12 152 049
1988	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 25 526 000	\$ 44 148 550
1988	Mírové sbory	\$ 2 140 000	\$ 3 701 242
1988	Title II	\$ 4 008 000	\$ 6 932 045
1989	Ostatní aktivní grantové programy	\$ 176 000	\$ 293 030
1989	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 10 133 000	\$ 16 870 863
1989	Mírové sbory	\$ 1 937 000	\$ 3 224 994
1989	Title II	\$ 3 891 000	\$ 6 478 291

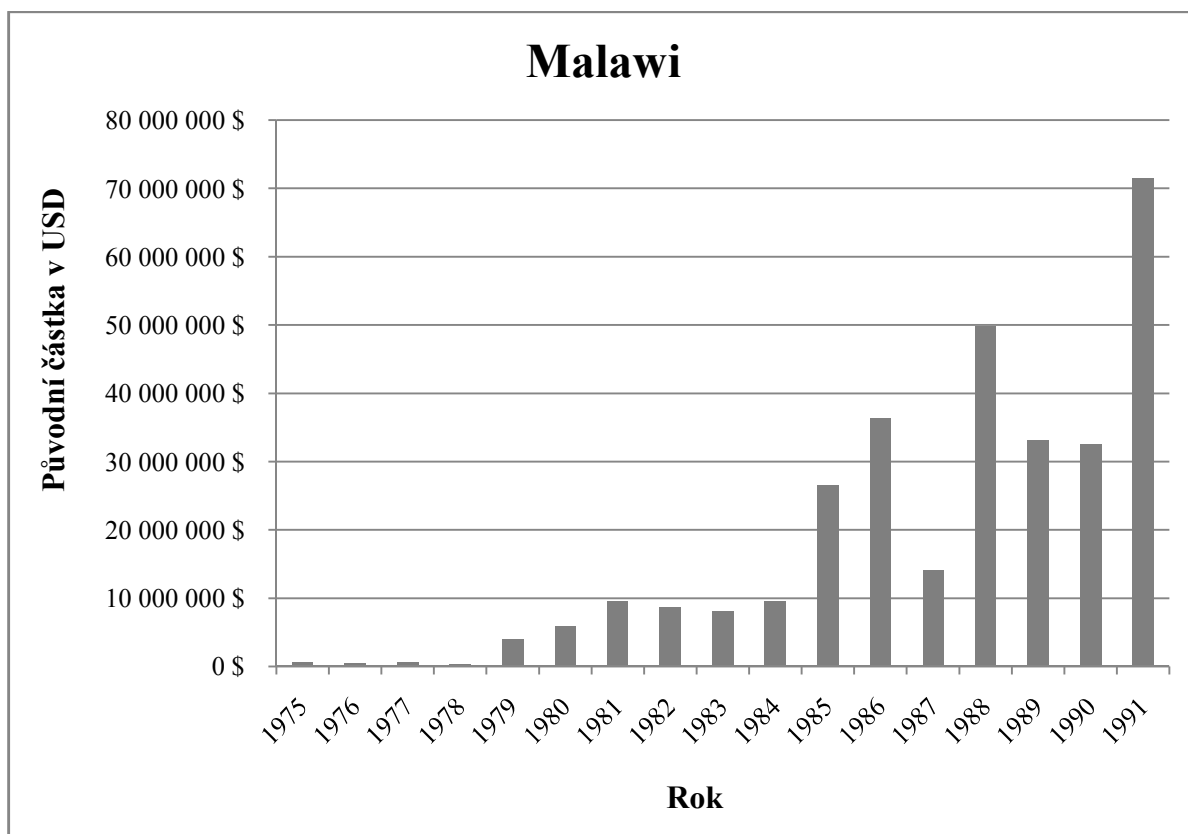
Lesotho			
Rok	Účel finanční pomoci	Původní částka	Hodnota v roce 2011
1990	Ostatní aktivní grantové programy	\$ 78 000	\$ 125 258
1990	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 6 939 000	\$ 11 143 172
1990	Mírové sbory	\$ 1 634 000	\$ 2 624 001
1990	Title II	\$ 1 567 000	\$ 2 516 407
1991	Ostatní aktivní grantové programy	\$ 249 000	\$ 385 235
1991	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 10 923 000	\$ 16 899 296
1991	Mírové sbory	\$ 1 865 000	\$ 2 885 397
1991	Title II	\$ 971 000	\$ 1 502 263
Celková částka (za roky 1975–1991)		\$ 276 570 000	\$ 572 931 302



Příloha E – Souhrn hospodářské pomoci od USA – Malawi

Malawi			
Rok	Účel finanční pomoci	Původní částka	Hodnota v roce 2011
1975	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 100 000	\$ 355 678
1975	Mírové sbory	\$ 200 000	\$ 711 357
1975	Title II	\$ 400 000	\$ 1 422 713
1976	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 1 000	\$ 3 318
1976	Mírové sbory	\$ 200 000	\$ 663 688
1976	Title II	\$ 400 000	\$ 1 327 377
1977	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 80 000	\$ 247 013
1977	Mírové sbory	\$ 28 000	\$ 86 455
1977	Title II	\$ 496 000	\$ 1 531 481
1978	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 109 000	\$ 315 300
1978	Mírové sbory	\$ 48 000	\$ 138 848
1978	Title II	\$ 180 000	\$ 520 679
1979	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 3 461 000	\$ 9 264 511
1979	Mírové sbory	\$ 351 000	\$ 939 568
1979	Title II	\$ 248 000	\$ 663 854
1980	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 4 382 000	\$ 10 778 734
1980	Mírové sbory	\$ 390 000	\$ 959 312
1980	Title II	\$ 1 131 000	\$ 2 782 006
1981	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 6 006 000	\$ 13 448 798
1981	Mírové sbory	\$ 590 000	\$ 1 321 144
1981	Title I	\$ 2 200 000	\$ 4 926 300
1981	Title II	\$ 738 000	\$ 1 652 550
1982	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 7 721 000	\$ 16 182 121
1982	Mírové sbory	\$ 857 000	\$ 1 796 150
1982	Title II	\$ 118 000	\$ 247 311
1983	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 7 088 000	\$ 14 230 032
1983	Mírové sbory	\$ 789 000	\$ 1 584 015
1983	Title II	\$ 228 000	\$ 457 738
1984	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 7 600 000	\$ 14 712 462
1984	Mírové sbory	\$ 826 000	\$ 1 599 012
1984	Title II	\$ 1 151 000	\$ 2 228 164
1985	Fond hospodářské podpory	\$ 15 000 000	\$ 28 126 214
1985	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 10 359 000	\$ 19 423 963
1985	Mírové sbory	\$ 1 061 000	\$ 1 989 461
1985	Title II	\$ 233 000	\$ 436 894
1986	Fond hospodářské podpory	\$ 10 500 000	\$ 19 243 081
1986	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 24 399 000	\$ 44 715 422
1986	Mírové sbory	\$ 1 060 000	\$ 1 942 635
1986	Title II	\$ 365 000	\$ 668 926
1987	Fond hospodářské podpory	\$ 61 000	\$ 108 883
1987	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 12 416 000	\$ 22 162 139
1987	Mírové sbory	\$ 1 209 000	\$ 2 158 024
1987	Title II	\$ 372 000	\$ 664 007
1988	Fond hospodářské podpory	\$ 5 315 000	\$ 9 192 570
1988	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 38 878 000	\$ 67 241 532
1988	Mírové sbory	\$ 1 801 000	\$ 3 114 924
1988	Title II	\$ 3 901 000	\$ 6 746 983

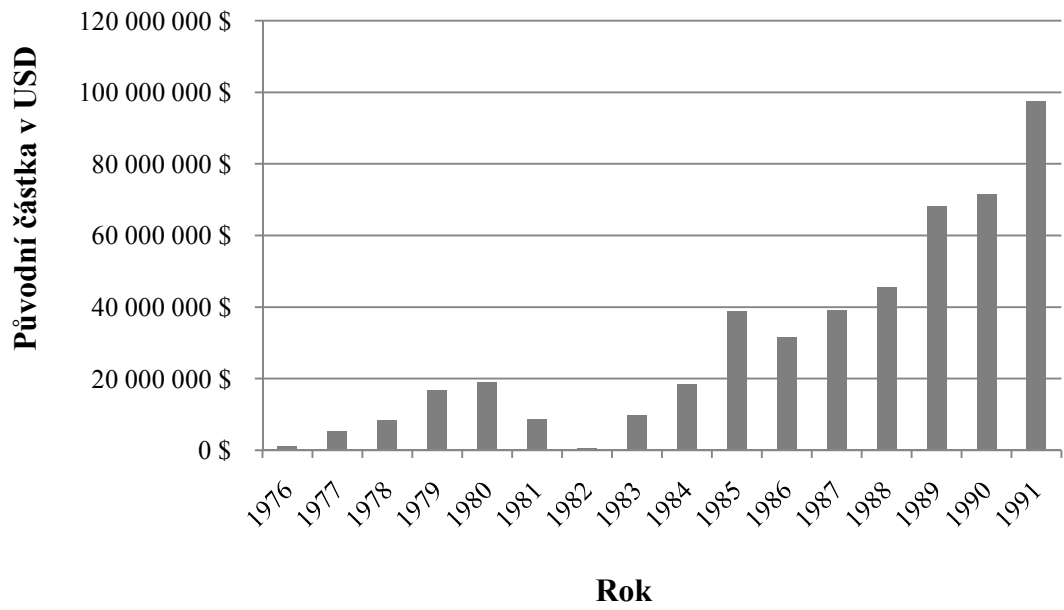
Malawi			
Rok	Účel finanční pomoci	Původní částka	Hodnota v roce 2011
1989	Ostatní programy potravinové pomoci	\$ 6 099 000	\$ 10 154 484
1989	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 20 734 000	\$ 34 520 918
1989	Mírové sbory	\$ 2 002 000	\$ 3 333 215
1989	Title II	\$ 4 352 000	\$ 7 245 830
1990	Ostatní programy potravinové pomoci	\$ 1 780 000	\$ 2 858 459
1990	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 22 986 000	\$ 36 912 662
1990	Mírové sbory	\$ 1 597 000	\$ 2 564 584
1990	Title II	\$ 6 219 000	\$ 9 986 942
1991	Fond hospodářské podpory	\$ 246 000	\$ 380 594
1991	Ostatní aktivní grantové programy	\$ 22 000	\$ 34 037
1991	Ostatní programy potravinové pomoci	\$ 8 120 000	\$ 12 562 692
1991	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 56 973 000	\$ 88 144 609
1991	Mírové sbory	\$ 1 528 000	\$ 2 364 014
1991	Title II	\$ 4 594 000	\$ 7 107 513
Celková částka (za roky 1975–1991)		\$ 312 299 000	\$ 553 203 900



Příloha F – Souhrn hospodářské pomoci od USA – Mosambik

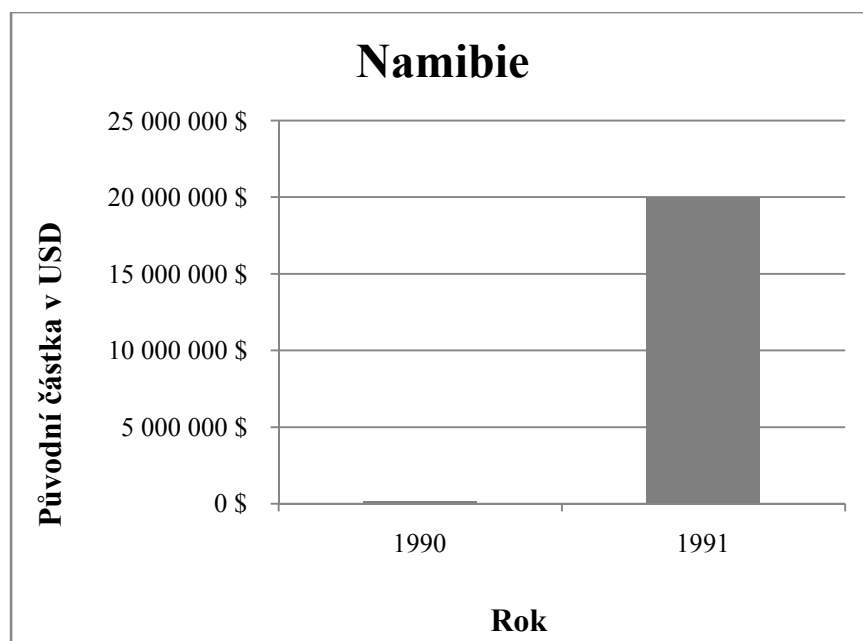
Mosambik			
Rok	Účel finanční pomoci	Původní částka	Hodnota v roce 2011
1976	Fond hospodářské podpory	\$ 1 100 000	\$ 3 650 286
1977	Title II	\$ 5 200 000	\$ 16 055 849
1978	Title II	\$ 8 416 000	\$ 24 344 635
1979	Title I	\$ 4 800 000	\$ 12 848 787
1979	Title II	\$ 12 007 000	\$ 32 140 706
1980	Title I	\$ 9 000 000	\$ 22 137 975
1980	Title II	\$ 9 908 000	\$ 24 371 451
1981	Title I	\$ 4 800 000	\$ 10 748 290
1981	Title II	\$ 3 927 000	\$ 8 793 445
1982	Title II	\$ 583 000	\$ 1 221 885
1983	Title II	\$ 9 743 000	\$ 19 560 271
1984	Fond hospodářské podpory	\$ 7 000 000	\$ 13 550 952
1984	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 1 890 000	\$ 3 658 757
1984	Title II	\$ 9 379 000	\$ 18 156 340
1985	Fond hospodářské podpory	\$ 13 107 000	\$ 24 576 685
1985	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 250 000	\$ 468 770
1985	Title I	\$ 17 000 000	\$ 31 876 375
1985	Title II	\$ 8 487 000	\$ 15 913 812
1986	Fond hospodářské podpory	\$ 9 683 000	\$ 17 745 786
1986	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 800 000	\$ 1 466 139
1986	Title I	\$ 11 400 000	\$ 20 892 488
1986	Title II	\$ 9 631 000	\$ 17 650 487
1987	Fond hospodářské podpory	\$ 10 216 000	\$ 18 235 214
1987	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 151 000	\$ 269 530
1987	Title II	\$ 28 743 000	\$ 51 305 281
1988	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 15 639 000	\$ 27 048 467
1988	Title II	\$ 29 837 000	\$ 51 604 650
1989	Ostatní programy potravinové pomoci	\$ 13 068 000	\$ 21 757 469
1989	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 41 348 000	\$ 68 842 044
1989	Title II	\$ 13 672 000	\$ 22 763 094
1990	Ostatní programy potravinové pomoci	\$ 492 000	\$ 790 091
1990	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 49 673 000	\$ 79 768 670
1990	Title II	\$ 21 432 000	\$ 34 417 131
1991	Ostatní programy potravinové pomoci	\$ 5 800 000	\$ 8 973 351
1991	Ostatní státní pomoc	\$ 60 000	\$ 92 828
1991	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 60 108 000	\$ 92 994 860
1991	Title II	\$ 31 399 000	\$ 48 578 319
Celková částka (za roky 1975–1991)		\$ 479 749 000	\$ 869 271 170

Mosambik



Příloha G – Souhrn hospodářské pomoci od USA – Namibie

Namibie			
Rok	Účel finanční pomoci	Původní částka	Hodnota v roce 2011
1990	Ostatní státní pomoc	\$ 136 892	\$ 219 832
1991	Fond hospodářské podpory	\$ 10 000 000	\$ 15 471 295
1991	Ostatní státní pomoc	\$ 152 168	\$ 235 424
1991	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 9 818 000	\$ 15 189 717
Celková částka (za roky 1975–1991)		\$ 20 107 060	\$ 31 116 268

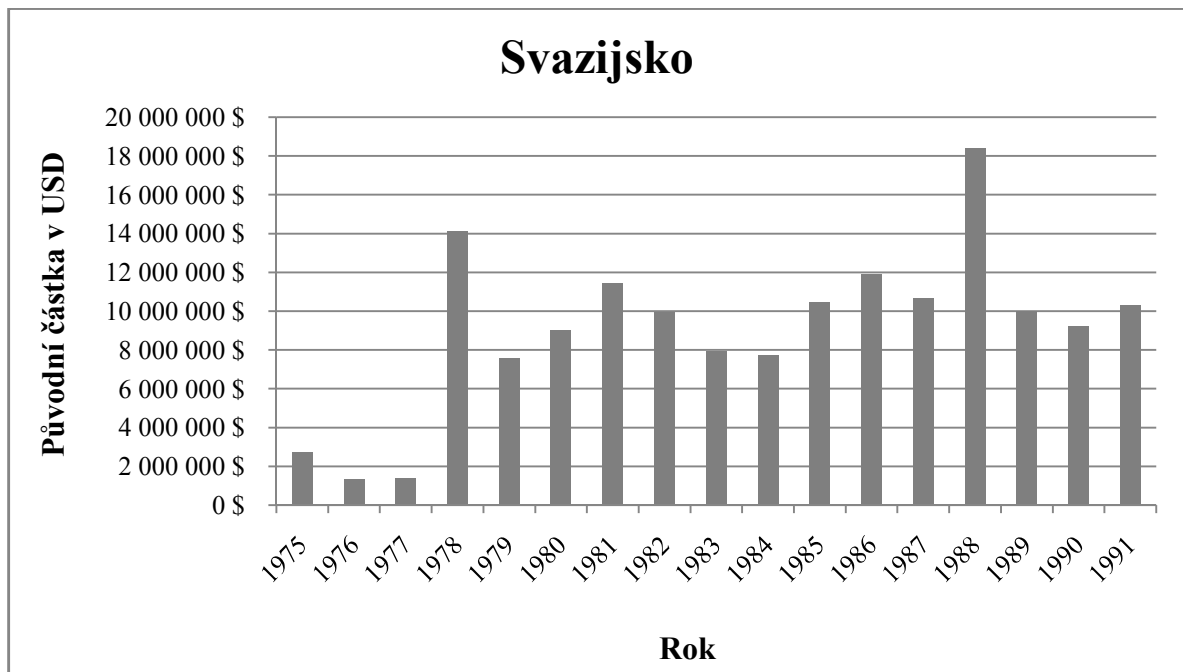


Příloha H – Souhrn hospodářské pomoci od USA – Svazijsko

Svazijsko			
Rok	Účel finanční pomoci	Původní částka	Hodnota v roce 2011
1975	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 1 100 000	\$ 3 912 462
1975	Mírové sbory	\$ 800 000	\$ 2 845 427
1975	Title II	\$ 800 000	\$ 2 845 427
1976	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 100 000	\$ 331 844
1976	Mírové sbory	\$ 1 000 000	\$ 3 318 442
1976	Title II	\$ 200 000	\$ 663 688
1977	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 150 000	\$ 463 149
1977	Mírové sbory	\$ 1 111 000	\$ 3 430 394
1977	Title II	\$ 104 000	\$ 321 117
1978	Fond hospodářské podpory	\$ 12 764 000	\$ 36 921 925
1978	Mírové sbory	\$ 990 000	\$ 2 863 734
1978	Title II	\$ 373 000	\$ 1 078 963
1979	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 5 989 000	\$ 16 031 539
1979	Mírové sbory	\$ 1 270 000	\$ 3 399 575
1979	Title II	\$ 308 000	\$ 824 464
1980	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 7 465 000	\$ 18 362 220
1980	Mírové sbory	\$ 1 321 000	\$ 3 249 363
1980	Title II	\$ 218 000	\$ 536 231
1981	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 9 685 000	\$ 21 686 914
1981	Mírové sbory	\$ 1 201 000	\$ 2 689 312
1981	Title II	\$ 570 000	\$ 1 276 359
1982	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 8 677 000	\$ 18 185 762
1982	Mírové sbory	\$ 1 269 000	\$ 2 659 644
1983	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 6 187 000	\$ 12 421 164
1983	Mírové sbory	\$ 1 360 000	\$ 2 730 367
1983	Title II	\$ 381 000	\$ 764 904
1984	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 5 825 000	\$ 11 276 328
1984	Mírové sbory	\$ 1 636 000	\$ 3 167 051
1984	Title II	\$ 249 000	\$ 482 027
1985	Fond hospodářské podpory	\$ 464 000	\$ 870 038
1985	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 8 283 000	\$ 15 531 295
1985	Mírové sbory	\$ 1 694 000	\$ 3 176 387
1986	Fond hospodářské podpory	\$ 11 000	\$ 20 159
1986	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 10 541 000	\$ 19 318 220
1986	Mírové sbory	\$ 1 055 000	\$ 1 933 471
1986	Title II	\$ 290 000	\$ 531 476
1987	Fond hospodářské podpory	\$ 140 000	\$ 249 895
1987	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 8 448 000	\$ 15 079 394
1987	Mírové sbory	\$ 1 284 000	\$ 2 291 896
1987	Title II	\$ 781 000	\$ 1 394 059
1988	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 16 116 000	\$ 27 873 464
1988	Mírové sbory	\$ 1 519 000	\$ 2 627 190
1988	Title II	\$ 745 000	\$ 1 288 516
1989	Ostatní programy potravinové pomoci	\$ 1 172 000	\$ 1 951 313
1989	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 7 043 000	\$ 11 726 190
1989	Mírové sbory	\$ 1 581 000	\$ 2 632 274
1989	Title II	\$ 194 000	\$ 322 999

Svazijsko

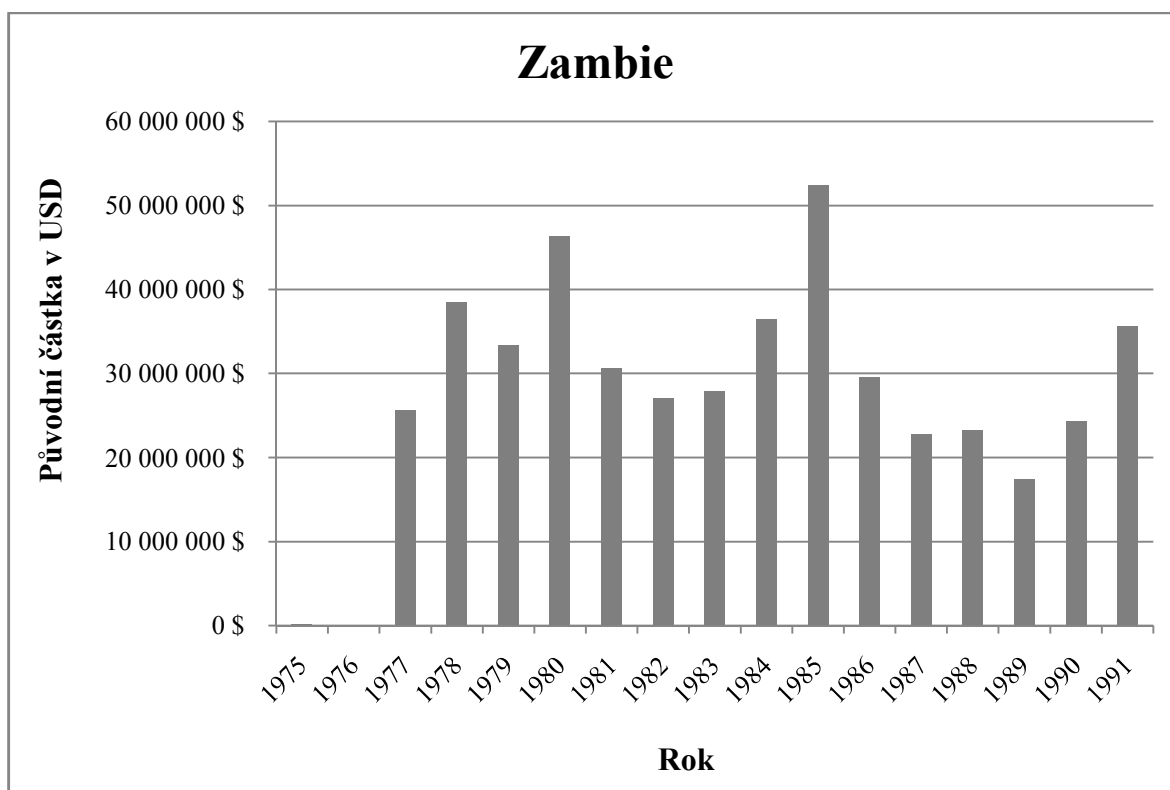
Rok	Účel finanční pomoci	Původní částka	Hodnota v roce 2011
1990	Ostatní aktivní grantové programy	\$ 67 000	\$ 107 594
1990	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 6 987 000	\$ 11 220 254
1990	Mírové sbory	\$ 1 364 000	\$ 2 190 415
1990	Title II	\$ 814 000	\$ 1 307 183
1991	Ostatní aktivní grantové programy	\$ 4 000	\$ 6 189
1991	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 8 666 000	\$ 13 407 424
1991	Mírové sbory	\$ 1 355 000	\$ 2 096 360
1991	Title II	\$ 290 000	\$ 448 668
Celková částka (za roky 1975–1991)		\$ 154 011 000	\$ 318 342 119



Příloha I – Souhrn hospodářské pomoci od USA – Zambie

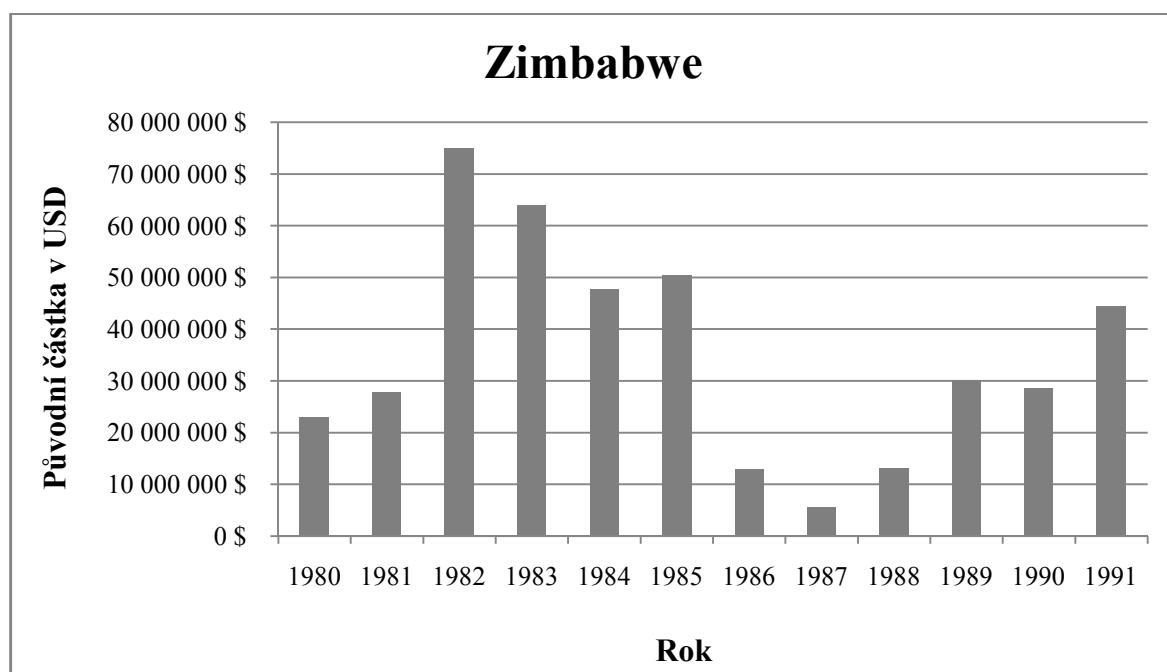
Zambie			
Rok	Účel finanční pomoci	Původní částka	Hodnota v roce 2011
1975	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 1 000	\$ 3 557
1975	Title II	\$ 200 000	\$ 711 357
1976	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 1 000	\$ 3 318
1976	Title II	\$ 100 000	\$ 331 844
1977	Fond hospodářské podpory	\$ 20 000 000	\$ 61 753 264
1977	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 2 000	\$ 6 175
1977	Title I	\$ 5 400 000	\$ 16 673 381
1977	Title II	\$ 187 000	\$ 577 393
1978	Fond hospodářské podpory	\$ 30 047 000	\$ 86 915 785
1978	Title I	\$ 8 500 000	\$ 24 587 619
1978	Title II	\$ 16 000	\$ 46 283
1979	Fond hospodářské podpory	\$ 20 000 000	\$ 53 536 614
1979	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 358 000	\$ 958 305
1979	Title I	\$ 10 000 000	\$ 26 768 307
1979	Title II	\$ 2 961 000	\$ 7 926 096
1980	Fond hospodářské podpory	\$ 24 000 000	\$ 59 034 600
1980	Title I	\$ 12 500 000	\$ 30 747 187
1980	Title II	\$ 9 913 000	\$ 24 383 750
1981	Fond hospodářské podpory	\$ 20 576 000	\$ 46 074 336
1981	Title I	\$ 10 000 000	\$ 22 392 271
1982	Fond hospodářské podpory	\$ 19 999 000	\$ 41 915 068
1982	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 51 000	\$ 106 889
1982	Title I	\$ 7 000 000	\$ 14 671 007
1983	Fond hospodářské podpory	\$ 15 483 000	\$ 31 084 027
1983	Title I	\$ 7 000 000	\$ 14 053 361
1983	Title II	\$ 5 442 000	\$ 10 925 484
1984	Fond hospodářské podpory	\$ 21 322 000	\$ 41 276 200
1984	Title I	\$ 10 000 000	\$ 19 358 503
1984	Title II	\$ 5 113 000	\$ 9 898 003
1985	Fond hospodářské podpory	\$ 40 181 000	\$ 75 342 626
1985	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 2 189 000	\$ 4 104 552
1985	Title I	\$ 10 000 000	\$ 18 750 809
1986	Fond hospodářské podpory	\$ 17 154 000	\$ 31 437 696
1986	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 2 349 000	\$ 4 304 952
1986	Title I	\$ 10 000 000	\$ 18 326 744
1986	Title II	\$ 72 000	\$ 131 953
1987	Fond hospodářské podpory	\$ 12 771 000	\$ 22 795 802
1987	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 4 249 000	\$ 7 584 321
1987	Title I	\$ 450 000	\$ 803 235
1987	Title II	\$ 5 255 000	\$ 9 379 997
1988	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 13 320 000	\$ 23 037 636
1988	Title I	\$ 10 000 000	\$ 17 295 522
1989	Ostatní aktivní grantové programy	\$ 288 000	\$ 479 503
1989	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 7 201 000	\$ 11 989 251
1989	Title I	\$ 10 000 000	\$ 16 649 425
1990	Ostatní aktivní grantové programy	\$ 335 000	\$ 537 968
1990	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 17 000 000	\$ 27 299 889

Zambie			
Rok	Účel finanční pomoci	Původní částka	Hodnota v roce 2011
1990	Title I	\$ 7 000 000	\$ 11 241 131
1991	Fond hospodářské podpory	\$ 19 415 000	\$ 30 037 519
1991	Kontrola narkotik	\$ 25 000	\$ 38 678
1991	Ostatní aktivní grantové programy	\$ 252 000	\$ 389 877
1991	Ostatní státní pomoc	\$ 44 000	\$ 68 074
1991	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 15 924 000	\$ 24 636 490
Celková částka (za roky 1975–1991)		\$ 471 646 000	\$ 1 003 383 634



Příloha J – Souhrn hospodářské pomoci od USA – Zimbabwe

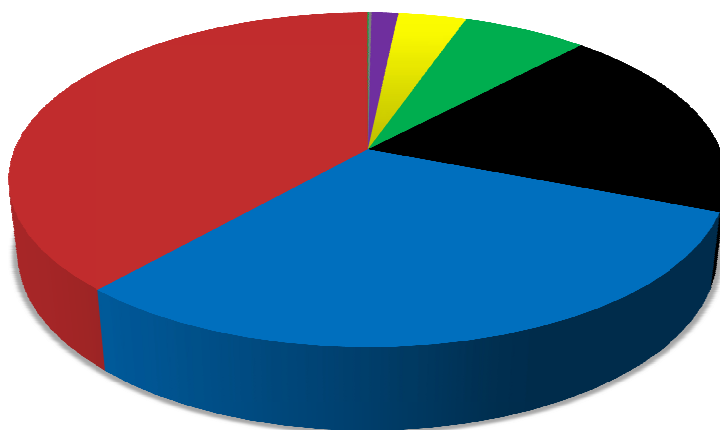
Zimbabwe			
Rok	Účel finanční pomoci	Původní částka	Hodnota v roce 2011
1980	Fond hospodářské podpory	\$ 22 900 000	\$ 56 328 847
1981	Fond hospodářské podpory	\$ 24 996 000	\$ 55 971 719
1981	Title II	\$ 2 808 000	\$ 6 287 750
1982	Fond hospodářské podpory	\$ 75 000 000	\$ 157 189 365
1983	Fond hospodářské podpory	\$ 60 000 000	\$ 120 457 380
1983	Title II	\$ 3 974 000	\$ 7 978 294
1984	Fond hospodářské podpory	\$ 40 000 000	\$ 77 434 013
1984	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 953 000	\$ 1 844 865
1984	Title II	\$ 6 770 000	\$ 13 105 707
1985	Fond hospodářské podpory	\$ 40 895 000	\$ 76 681 434
1985	Title I	\$ 8 000 000	\$ 15 000 647
1985	Title II	\$ 1 581 000	\$ 2 964 503
1986	Fond hospodářské podpory	\$ 10 618 000	\$ 19 459 336
1986	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 2 181 000	\$ 3 997 063
1987	Fond hospodářské podpory	\$ 4 602 000	\$ 8 214 414
1987	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 959 000	\$ 1 711 783
1988	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 13 089 000	\$ 22 638 109
1989	Ostatní aktivní grantové programy	\$ 702 000	\$ 1 168 790
1989	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 29 353 000	\$ 48 871 058
1990	Ostatní aktivní grantové programy	\$ 576 000	\$ 924 984
1990	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 27 887 000	\$ 44 783 059
1991	Ostatní aktivní grantové programy	\$ 608 000	\$ 940 655
1991	Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 43 409 000	\$ 67 159 345
1991	Mírové sbory	\$ 491 000	\$ 759 641
Celková částka (za roky 1975–1991)		\$ 422 352 000	\$ 811 872 761



Příloha K – Souhrn celkových částek poskytnutých od USA podle účelu

Souhrn celkových částek (za roky 1975–1991)		
Účel finanční pomoci	Původní částka	Hodnota v roce 2011
Kontrola narkotik	\$ 25 006	\$ 38 684
Ostatní státní pomoc	\$ 1 647 394	\$ 2 575 306
Ostatní aktivní grantové programy	\$ 4 076 006	\$ 6 535 805
Ostatní programy potravinové pomoci	\$ 37 387 006	\$ 60 473 056
Mírové sbory	\$ 95 922 006	\$ 196 311 138
Title I	\$ 175 050 006	\$ 370 749 370
Title II	\$ 495 257 006	\$ 1 008 986 722
Fond hospodářské podpory	\$ 800 571 000	\$ 1 684 033 342
Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID	\$ 1 008 381 006	\$ 1 756 618 090

Souhrn celkových částek za roky 1975–1991 podle účelu

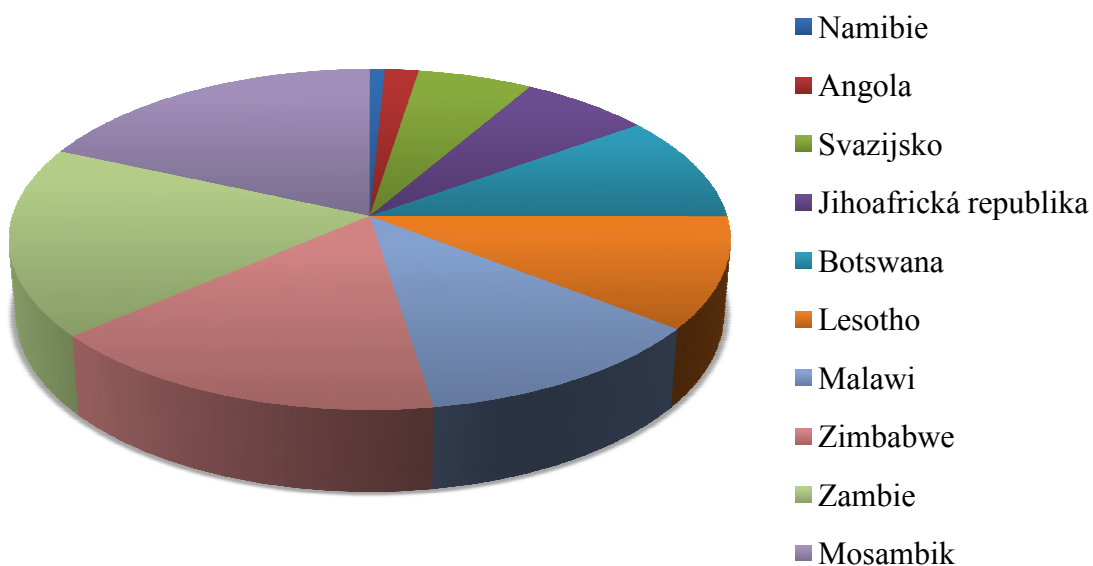


- Kontrola narkotik
- Ostatní aktivní grantové programy
- Mírové sbory
- Title II
- Ostatní pomoc poskytnutá organizací USAID
- Ostatní státní pomoc
- Ostatní programy potravinové pomoci
- Title I
- Fond hospodářské podpory

Příloha L – Souhrn celkových částek poskytnutých od USA podle států

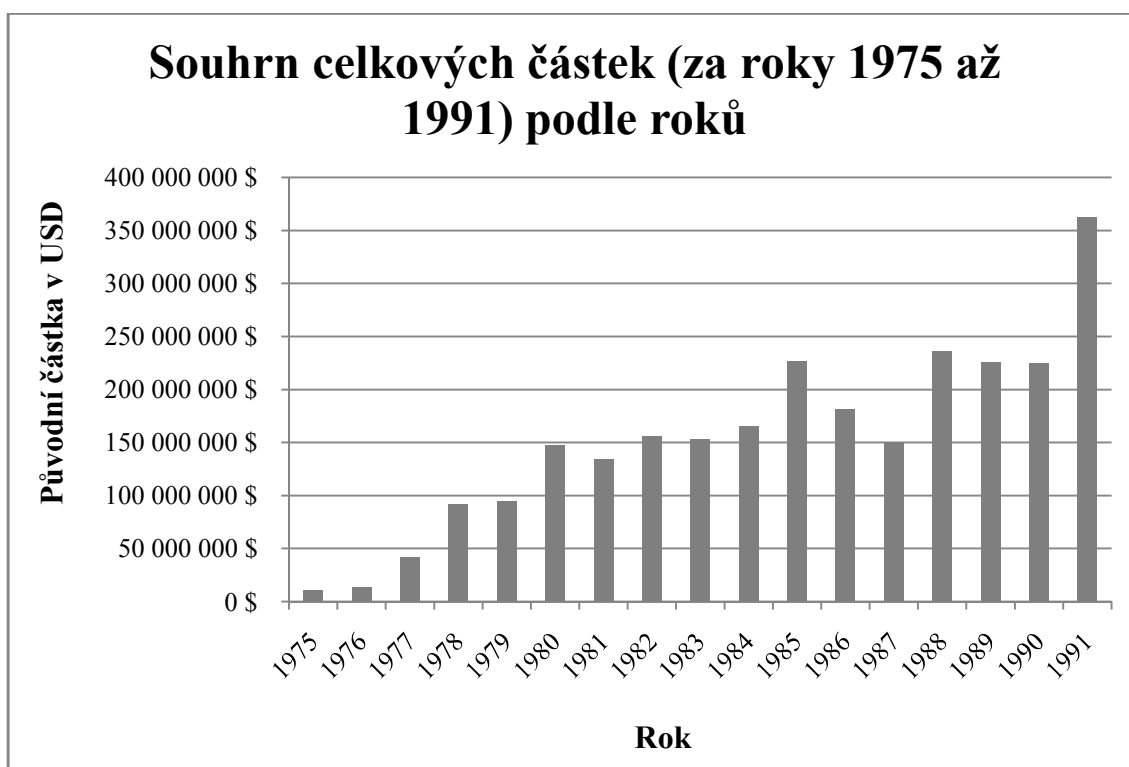
Souhrn celkových částek (za roky 1975–1991)		
Stát	Původní částka	Hodnota v roce 2011
Namibie	\$ 20 107 060	\$ 31 116 268
Angola	\$ 45 016 000	\$ 88 381 718
Svazijsko	\$ 154 011 000	\$ 318 342 119
Jihoafrická republika	\$ 174 033 428	\$ 287 866 209
Botswana	\$ 262 532 900	\$ 549 952 378
Lesotho	\$ 276 570 000	\$ 572 931 302
Malawi	\$ 312 299 000	\$ 553 203 900
Zimbabwe	\$ 422 352 000	\$ 811 872 761
Zambie	\$ 471 646 000	\$ 1 003 383 634
Mozambik	\$ 479 749 000	\$ 869 271 170

Souhrn celkových částek za roky 1975–1991 podle států



Příloha M – Souhrn celkových částek poskytnutých od USA podle roků

Souhrn celkových částek (za roky 1975–1991)		
Rok	Původní částka	Hodnota v roce 2011
1975	\$ 11 302 000	\$ 40 198 766
1976	\$ 13 203 000	\$ 43 813 389
1977	\$ 42 284 000	\$ 130 558 751
1978	\$ 92 291 000	\$ 266 966 579
1979	\$ 94 863 000	\$ 253 932 191
1980	\$ 147 499 000	\$ 362 814 353
1981	\$ 134 454 000	\$ 301 073 038
1982	\$ 156 167 000	\$ 327 303 886
1983	\$ 153 021 000	\$ 307 208 480
1984	\$ 165 061 000	\$ 319 533 388
1985	\$ 226 911 000	\$ 425 476 484
1986	\$ 181 432 000	\$ 332 505 775
1987	\$ 150 249 000	\$ 268 189 374
1988	\$ 236 561 000	\$ 409 144 606
1989	\$ 225 375 000	\$ 375 236 422
1990	\$ 224 789 392	\$ 360 983 852
1991	\$ 362 853 996	\$ 561 382 125



Příloha N – Odhad pomoci poskytnuté od SSSR

Hospodářská pomoc SSSR			
	Angola	Mosambik	Zambie
1975	-	\$ 14 000 000	\$ 9 000 000
1976	\$ 50 500 000	\$ 45 300 000	
1977	\$ 10 500 000	\$ 5 000 000	
1978	\$ 1 600 000	-	
1979	\$ 100 000	-	
1980	-	\$ 85 500 000	-
1981	-	\$ 45 000 000	\$ 5 700 000
1982	\$ 450 000 000	\$ 4 600 000	-
1983	\$ 350 000 000	\$ 17 300 000	\$ 8 900 000
1984	\$ 50 100 000	\$ 3 700 000	-
1985	\$ 48 000 000	\$ 154 000 000	\$ 2 000 000
1986			-
1987			-
1988	-	\$ 118 000 000	\$ 2 000 000
Celkem	\$ 960 800 000	\$ 492 400 000	\$ 27 600 000

Hospodářsko-technická pomoc SSSR a východní Evropy					
	Angola	Mosambik	Zambie	Zimbabwe	Lesotho
1977	700	500	125	-	-
1978	1 400	-	125	-	-
1979	2 760	800	10	-	-
1980	-	-	-	-	-
1981	3 900	1 800	475	-	-
1982	-	-	-	-	-
1983	(1 500)	(1 000)	(250)	-	-
1984	2 625 (1 500)	3 100 (600)	345 (200)	-	-
1985	2 475	1 400	-	-	-
1986	1 960 (1 500)	2 075 (900)	415 (250)	305	50
1987	2 175	2 050	125	-	-
1988	1 975	1 460	95	-	-
Celkem	21 470	14 185	1 965	305	50

*pozn.: údaje vyjadřují počet osob
v závorkách uváděny dostupné údaje pro samotné SSSR*

Příloha O – Mapa jihoafrického regionu

